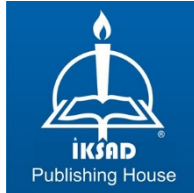

TEORİDEN PRATIĞE: AVRUPA BİRLİĞİ

Mehmet BÜYÜKÇİÇEK

TEORİDEN PRATIĞE: AVRUPA BİRLİĞİ

Mehmet BÜYÜKÇİÇEK

Copyright © 2019 by iksad publishing house
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed, or transmitted in any form or by any means, including photocopying, recording, or other electronic or mechanical methods, without the prior written permission of the publisher, except in the case of brief quotations embodied in critical reviews and certain other noncommercial uses permitted by copyright law. Institution Of Economic Development And Social Researches Publications®

(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)

TURKEY TR: +90 342 606 06 75

USA: +1 631 685 0 853

E mail: iksadyayinevi@gmail.com

www.iksad.net

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.

Iksad Publications – 2019©

ISBN: 978-625-7029-85-8

Cover Design: Özlem Kaya

December / 2019

Ankara / Turkey

Size: 16x24 cm

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM

ENTEGRASYON VE ENTEGRASYONUN TEORİK ÇERÇEVESİ

GİRİŞ.....	1
1.1.1. Entegrasyon nedir.....	4
1.1.2. Entegrasyonun amaçları.....	5
1.1.3. Entegrasyonun çeşitleri.....	5
1.2. Entegrasyon Teorileri.....	7
1.2.1. Federalizm.....	7
1.2.2. Fonksiyonalizm.....	9
1.2.3. Neo-Fonksiyonalizm.....	11
1.2.4. Hükümetlerarasıcılık.....	15
1.2.5. Konstrüktivizm.....	15

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL KÖKLERİ VE BUGÜNÜ İLE BİRLİĞİN ANATOMİSİ

2.1. Tarihsel Temeller.....	18
2.2. Kurucu Antlaşmalar.....	21
2.3. Avrupa Siyasi İşbirliği Süreci.....	24
2.4. Avrupa Tek Senedi.....	29
2.5. Toplulukların Birlik Antlaşması.....	31
2.6. Amsterdam Antlaşması.....	34
2.7. Nice Antlaşması.....	36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ ÖRGÜT YAPISI

3.1. AB Konseyi.....	42
3.2. Avrupa Komisyonu.....	44
3.3. Avrupa Parlamentosu.....	45
3.4. Adalet Divanı.....	48
3.5. Sayıştay.....	48
3.6. Bölgeler Komitesi.....	49
3.7. Ekonomik ve Sosyal Komite.....	49

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ADAY ÜLKE, MÜZAKERE SÜRECİ VE GENİŞLEME

4.1.1. Kavramsal Giriş: “Müzakere”.....	52
4.1.2. Müzakere Sürecinde Rol Oynayan Kurumlar.....	54
4.1.3. Müzakere Sürecinin Aşamaları.....	56
4.1.3.1. Tarama Süreci.....	56

4.1.3.2. Pozisyon Belgelerinin Hazırlanması.....	58
4.1.3.3. Pozisyon Belgelerinin Dönem Başkanlığı'na Sunulması.....	63
4.1.3.4. Müzakerelerin Açılması.....	64
4.1.3.5. Müzakerelerin Tamamlanması.....	68
4.1.3.6. Katılım Antlaşmasının Hazırlanması ve Onaylanması.....	68
4.2. Birlik Genişleme Süreci.....	71
4.2.1. Birinci Genişleme: İngiltere, İrlanda ve Danimarka.....	71
4.2.2. İkinci Genişleme: Yunanistan.....	73
4.2.3. Üçüncü Genişleme: İspanya ve Portekiz.....	74
4.2.4. Dördüncü Genişleme: İsveç, Finlandiya ve Avusturya.....	74
4.2.5. Beşinci Genişleme: 10 Yeni Ülkenin Katılımı.....	75
4.2.6. Altıncı Genişleme: Bulgaristan ve Romanya.....	78

BEŞİNCİ BÖLÜM

TASLAK'TAN ANTLAŞMA'YA: ANAYASA VE REFORM ANTLAŞMASI

5.1.1. Avrupa Birliği'nin Anayasaya İhtiyacı Var mı?.....	80
5.1.2. Anayasanın Oluşum Süreci.....	81
5.1.3. Avrupa Anayasası.....	83
5.1.4. Birlik Kurumları ve Yapıları.....	84
5.1.5. Anayasanın oylanması.....	86
5.1.6. Değerlendirme.....	87
5.2.1. Reform Antlaşması.....	88
5.2.2. Genel Hatlarıyla Reform Antlaşması.....	89

ALTINCI BÖLÜM

KAMUOYU VE DIŞ POLİTİKA ALGISI: SELÇUK ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

6.1. Anket.....	93
Kaynakça.....	106

GİRİŞ

Avrupa Birliği geçirdiği evrim dolayısıyla Uluslararası İlişkiler disiplininde *sui generis* (kendine özgü) bir yapı, Türkçesi ile *nev'i şahsına münhasır* olarak tanımlanmaktadır. Avrupa Birliği'nin hem kuruluş aşaması, hem geçirdiği evrim, hem de amaçladığı entegrasyon düzeyi bağlamında dünya tarihinde bir başka eşi benzeri yoktur. Bu nedenle Avrupa Birliği ciddi bir biçimde incelenmesi gereken ve incelenen bir yapıdır.

Avrupa Birliği ismi altında geçekleştirilen Avrupa Bütünleşmesi fikri çok daha öncelere dayanmaktadır. XIII. ve XX. yüzyıllar arasında geçekleşen düşünsel gelişim, 1951 AKÇT ile somut adımlara dönüşmüş, 1957 Roma Antlaşmaları ile AET ve EURATOM kurulmuştur. Avrupa Birliği'nin tarihi her nedense 1951 Paris ve 1957 Roma Antlaşmaları ile başlatılmaktadır. Oysa Avrupa Birliği'nin düşünsel geçmişi XIII. ve XX. yüzyıllar arasında Dante, Dubois, Kant, Penn, Duc de Sully, St. Pierre gibi birçok düşünür tarafından belki de farkında olmadan oluşturılmaya başlanmıştır. Bu düşünürlerin 'Avrupa'da egemen bir güç' oluşturmaya ilişkin düşünceleri Kont Kalergi'nin "Pan-Avrupacılık" (1923), Aristide Briand'ın "Avrupa Konfederasyonu" (1928), Spinelli'nin "Ventotene Manifestosu" (1941) ve Churchill'in "Avrupa Birleşik Devletleri" (1946) projeleri ile hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Bu düşünsel geçmişe değinilmeden Avrupa Birliği'nin tarihini izah etmek çok sığ bir çalışma olarak kalmakta, tekrardan daha fazlası olamamaktadır.

"Avrupa Birliği" adlı bu çalışmada Birliğin kuruluşundan günümüze kadar değin birliğin kat etmiş olduğu yol ve yaşanan değişim ele alınmıştır. Bu bağlamda başlangıçta yalnızca kömür ve elik gibi savaş hammaddesinin iki temel girdisi olan üretiminin ve dağıtımının bir üst otoriteye devredilmesiyle oluşan AKÇT'den günümüzde reddedilmiş olsa da Avrupa Birliği Anayasası'yla bir devlet olma yolunda önemli

atan Avrupa Birliği'nin tarihsel kronolojisi incelenmeye değerdir.

Eser altı bölümde oluşmakta olup ilk bölümde çalışmanın ana konusu olan "Entegrasyon" bağlamında kavramsal bir giriş yapılmış ve entegrasyonun tanımı, amaçları ve çeşitleri ve entegrasyon teorileri olarak Federalizm, İşlevselcilik, Yeni-İşlevselcilik, Hükümetlerarasıcılık ve Konstrüktivizm'e değinilmiştir.

İkinci bölümde Birliğin tarihsel temelleri bağlamında fikir adamları Pierre Dubois'un Kutsal Toprakların Kurtarılışı, Dante'nin De Monarchia, Emeric Cruce'un Yeni Cynée, Duc de Sully'nin Büyük Avrupa Projesi, William Penn'in Avrupa'da Şimdiki ve Gelecekteki Barışa İlişkin Deneme, Abbé de St. Pierre'in Avrupa'da Sürekli Barış İçin Muhtıra, Immanuel Kant'ın Ebedi Barış zerine adlı eserlere değinilerek bütünleşmenin fikirselsel boyutları anlatılmıştır. Ayrıca bu bölümde kuruluşundan Nice Antlaşması'na kadar Birliğin kat ettiği aşama, Zirveler ve planlar bağlamında ele alınmıştır.

nc bölümde aday ülke ve müzakere süreci ele alınmıştır. Müzakere süreci AB entegrasyonunun ve AB genişlemesinin en önemli aracıdır. Müzakere sürecinde ve süreç sonucunda aday ülkelerin AB müktesebatına uyumda eriştiği düzey, AB'nin geleceği ve entegrasyonun olumlu sonuçlanması açısından oldukça önemli olmaktadır. Aday ülkelerin ulusal mevzuatlarının tarandığı, AB müktesebatına uyumlu hale getirildiği süreç olarak, üyelik sürecinin son aşamasıdır. Avrupa Birliği'nin genişleme süreci ve bu süreçte yaşanan olumsuz gelişmeler ele alınmıştır.

Dördüncü bölümde Avrupa Birliği'nin kurumsal yapısı ve bu kurumsal yapıların görevleri ele alınmıştır.

Beşinci Bölümde Birliğin bir devlet olma yolunda bir bağlamda entegrasyon teorileri konusunda en sıkı bütünleşme

modelini sunan “federalizmin” uygulanmaya konmasını görmekteyiz. Bu bölümde Anayasanın oluşum süreci, Avrupa Birliği Anayasası’nın ne getirdikleri ele alınmıştır. Fransa ve Hollanda tarafından yapılan referandumlarla Anayasa’nın reddedilmesi süreci ve bu bağlamda Anayasanın neden reddedildiği konuları ele alınmıştır. Avrupa Birliği Anayasası’nın Fransa ve Hollanda tarafından reddedilmesi ile ortaya çıkan belirsizliği gideren Reform Antlaşması ele alınmıştır. Bu bağlamda Reform Antlaşmasının getirdikleri, Avrupa Birliği’nin geleceği açısından Avrupa Birliği Anayasasıyla karşılaştırmalı ele alınmıştır.

Altıncı bölümde, 15-22 Mayıs 2016 tarihleri arasında Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu ile İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencileriyle internet üzerinden gerçekleştirilen bir anket çalışması ele alınmakta ve bu ankette verilen cevaplar değerlendirilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ENTEGRASYON VE ENTEGRASYON'UN TEORİK ÇERÇEVESİ¹

1.1.1. Entegrasyon nedir?

Ernst Haas, “entegrasyonu” siyasal aktörlerin sadakatlerini, beklentilerini ve siyasal eylemlerini, kurumlar aracılığıyla üye devletler üzerinde yetkilere sahip olabilecek yeni bir merkeze kaydırma konusunda ikna edilmeleri süreci olarak tanımlamaktadır.² Leon Lindberg, Avrupa Birliği üzerine yaptığı çalışmada Haas’ın tanımından da esinlenerek entegrasyonu devletlerin dış ve önemli iç politika politikalarını bağımsız yönetme yeteneklerinden ve arzularından vazgeçerek ortak kararlar almayı veya bu karar alma yetkisini merkezi bir organa devretmeyi tercih etmeleri olarak tanımlamaktadır.³ Galtung’a göre de yeni bir aktör oluşturma sürecidir.

Tanımlardan da anlaşılacağı gibi entegrasyon kavramının tanımı konusunda tam bir görüş birliği mevcut değildir. Ancak her tanımda olduğu gibi bu tanımlarda da mutlaka tartışılan yönler ve açıklanması gereken noktalar olacaktır.⁴ Entegrasyon kimine göre bir süreci ifade ederken kimine göre bir koşul kimine göre ise de her ikisini de kapsamaktadır. Entegrasyon kavramının tanımı konusunda görüş birliği mevcut olmasa da bütün entegrasyon çabalarının ortak noktası “ulusal dış politika çeşitliliğinin uluslararası

---

¹ Bu eserde “Avrupa Kömür ve Çelik Teşkilatı’ndan Reform Antlaşmasına Entegrasyonun Yönü” adlı tezden faydalanılmıştır.

² Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, İstanbul:Alfa Yayınları, 2002, s.453.

³ Leon N.Lindberg, *The Political Dynamics of European Economic Integration*, Standard University Pres, 1963, s..6.

⁴ Şaban H. Çalış, “Uluslararası Örgütler: Tanımların, Yaklaşımların ve Tarihin Alacakaranlığı”, Şaban H. Çalış, Birol Akgün, Önder Kutlu (der), *Uluslararası Örgütler ve Türkiye*, Konya: Çizgi Kitabevi, 2006, s.5.

sistemde barışı tehdit edecek şekilde bir anarşiye neden olduğu”dur. Bu bağlamda entegrasyonu amaçlayan bütün örgütlerin eleştirdiği tek şey ulus-devlettir.

1.1.2. Entegrasyonun amaçları

Entegrasyonun amaç ve yararları Karl Deutsch tarafından dört başlık altında toplanmaktadır: a) Barışı korumak, b) Daha büyük çok amaçlı kapasitelere ulaşmak, c) Belli spesifik görevleri yapmak ve d) yeni bir imaj ve kimlik kazanmak.⁵ Karl Deutsch entegrasyonun koşullarını dört başlık altında toplamıştır:

- 1) Birimlerin birbirlerine olan yakınlık duygusu,
- 2) Değerler veya ortak kazanımlarda uyum olması,
- 3) Karşılıklı hassasiyet,
- 4) Belli ölçüde ortak kimlik ve sadakate sahip olmaları.

Bir entegrasyonun başarılı olmasında aşağıdaki şartlarda büyük rol oynamaktadır:

- 1) Ekonomik gelişme farklılıklarının az olması,
- 2) Coğrafi yakınlık,
- 3) Ekonomik yapı benzerliği,
- 4) Sosyal, kültürel, tarihsel ve dinsel ortaklık,
- 5) Askeri ve politik ortaklık.⁶

1.1.3. Entegrasyonun çeşitleri

Entegrasyon (bütünleşme) ekonomik ve siyasi olarak ikiye ayrılabilir. Ekonomik bütünleşmenin aşamaları, Serbest Ticaret Bölgesi, Gümrük Birliği, Ortak Pazar ve Ekonomik

---

⁵ Arı, *Uluslararası İlişkiler...*, s. 452.

⁶ Rıdvan Karluk, *Küreselleşen Dünyada Uluslararası Ekonomik Kuruluşlar ve Entegrasyonlar*, Eskişehir: Tütünbank Yayınları, 1995, s.340.

Birlik; siyasal bütünleşme ise üniter yapı, federasyon ve konfederasyon sayılabilir.

Serbest Ticaret Bölgesi (*Free Trade Area*), birden fazla ülkenin diğerinin ihraç mallarına uyguladığı gümrük vergileri ve ithalat kısıtlamalarına karşılıklı olarak kaldırdığı ekonomik işbirliği şeklidir.⁷ Serbest ticaret bölgesinin en belirgin örneğini, Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi'dir (EFTA). Yediler olarak da bilinen Avusturya, Danimarka, İngiltere, İsveç, İsviçre, Norveç ve Portekiz tarafından Kasım 1959'da imzalanan Stockholm Sözleşmesi'nde EFTA'nın amacı şu şekilde ifade edilmiştir: "Üyeler arasında sanayi malları ticaretini serbestleştirmek, tarım ürünleri ticaretini geliştirmek ve genişletilmesine katkıda bulunmak."⁸

Ekonomik bütünleşmenin ikinci aşaması Gümrük Birliği'dir. Serbest Ticaret Bölgesinden daha ileride bir bütünleşmeyi amaçlayan "Gümrük Birliği"nde taraf ülkeler sanayi malları bakımından kendi aralarındaki gümrükleri, eş etkili vergileri ortadan kaldırmak ve dışa karşı ortak gümrük tarifesi uygulamakla yükümlüdürler.⁹ Uluslararası alanda kurulan ilk gümrük birliği 1834 yılında gerçekleştirilen Alman Gümrük Birliği'dir.¹⁰

Ortak Pazar aşamasında işbirliği içerisine giren ülkeler arasında malların, hizmetlerin, emeğin ve sermayenin tam dolaşımı esastır. Bu niteliği ile Ortak Pazar, sadece malların serbest dolaşımını öngören gümrük birliğinden daha ileri bir bütünleşmeyi amaçlamaktadır.¹¹ Ortak Pazar aşamasında sınırların kalkmasının üç anlamı bulunmaktadır:

---

⁷ İrfan Kaya Ülger, *Avrupa Birliği El Kitabı (Kavramlar-Kurumlar-Kişiler)*, Ankara:Seçkin Kitabevi, 2003, s.261.

⁸ İrfan Kaya Ülger, *Avrupa Birliği'nin ABC'si*, Ankara: Sinemis Yayınları, 2005, s.25.

⁹ M. Serdar Palabıyık, Ali Yıldız, *Avrupa Birliği*, Ankara: ODTU Yayıncılık, 2006, s.10.

¹⁰ Karluk, *Küreselleşen Dünyada...*, s. 330.

¹¹ Ülger, *Avrupa Birliği ...*, s. 229.

- 1) Fiziksel sınırların kalkması (kişiler ve mallar için)
- 2) Teknik sınırların kalkması (normlar, hukuk usulleri, sermaye hareketleri gibi)
- 3) Mali sınırların kalkması ve vergilerin uyumlu hale getirilmesi.¹²

Ekonomik birleşmenin en son aşaması “Ekonomik Birlik”tir. Ekonomik Birlik, birliğe üye ülke ekonomilerinin tam olarak birleştirilmesi anlamına gelmektedir. Bu noktada serbest ticaret bölgesi, gümrük birliği ve ortak Pazar temel olarak üyeleri arasındaki dış ticarete konan engelleri ortadan kaldırmayı amaçlarken, “Ekonomik Birlik” ulus-üstü ekonomik politikaların birlikte alındığı ve her üye ülkede aynen uygulandığı bir ekonomik birleşmedir.

1.2. Entegrasyon Teorileri

1.2.1.Federalizm

Latince “feodus” kelimesinden gelen federalizm, bağımsız birliklerin antlaşmalar yoluyla birleşmesi anlamına gelmektedir. Riker Federalizm¹³’i şu şekilde tanımlamaktadır: “Federalizm, hükümetlerin etkinliklerinin bölgesel hükümetler ve merkezdeki hükümet arasında, her bir hükümetin üzerinde son sözü söyleyeceği etkinliklerin saptanmış olduğu bir biçimde paylaştırıldığı siyasi bir örgütlenmedir.”¹⁴ Anayasa hukuku açısından ise federalizm iktidarın federal hükümet ve federe hükümetler arasında bölünmesidir.

---

¹² Ibid., s.26.

¹³ Federalizm için bkz. Dimitris N. Chrysochoou, *Theorizing European Integration*, London: Sage Publications, 2001, pp. 42-49. Mark A. Pollack, “International Relations Theory and European Integration”, *Journal of Common Market Studies*, Vol.39, No.2, June 2001.Dimitris N. Chrysochoou, *Theory and Reform in the European Union*, Manchester: Manchester University Press, 2003 pp. 14-21.

¹⁴ Armağan Emre Çakır, *Avrupa Bütünleşmesinin Siyasi Kuramları*, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, 2001, s.11.

Yürütme gücü merkezi hükümet ile iç işlerinde bağımsız olan yerel hükümetler arasında paylaşılmaktadır. Dışişleri, ulusal savunma, eğitim gibi önemli konular merkezdeki hükümet tarafından yerine getirilmektedir. Tek bir para birimi ve tek bir ulusal savunma gücü vardır. Federal devletler genellikle çift meclislidirler. İsviçre örneğinde Federal Meclis, Milli Meclis ile Devletler Meclisi'nden oluşurken ABD örneğinde Kongre, Temsilciler Meclisi ve Senato'dan oluşmaktadır.

Uluslararası ilişkiler literatürü açısından federalizm, uluslararası ilişkilerin özünde siyasal sorunların bulunduğu, bu sorunların siyasal çözümler gerektirdiği, söz konusu çözümün ulus devletin sona ermesiyle mümkün olabileceği, ulus devletin ortadan kaldırılması için anayasal bir düzen eksenindeki federal karakterli oluşumlara ihtiyaç duyulduğu, ulus devletin anlayışının sona ermesiyle savaşların önleneyeceği ve kalıcı barışın sağlanacağı varsayımlarından hareket eden bir teoridir.¹⁵

İki savaş arası dönemde Avrupa'daki en iddialı federatif bütünleşme örneği hiç kuşkusuz Richard Coudenhove-Kalergi'nin 1922 yılında Avrupa Birliği konusunda yazmış olduğu eserde geçen Pan-Avrupa girişimidir. Bir Avusturya kontu olan Coudenhove-Kalergi söz konusu eserinde Avrupa devletlerinin federasyon çatısı (Pan Avrupa Teşkilatı) altında birleşmesini, aksi halde Avrupa'da barış, istikrar ve refahın sağlanamayacağını belirtmiş; Amerika Birleşik Devletleri modelinden yola çıkarak Avrupa halklarını temsil eden bir Temsilciler Meclisi ve Avrupa devletlerini temsil eden bir Senato oluşumunun gerekli olduğunun altını çizmiştir.¹⁶ İngiltere'yi Avrupa bütünleşmesinin dışında tutan Avusturyalı

---

¹⁵ Ben Rosamond, *Theories of European Integration*, Londra: Palgrave, 2000, s.28.

¹⁶ Sinem Akgül Açıkmeşe, "Uluslararası İlişkiler Teorileri Işığında Avrupa Bütünleşmesi", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt:1, Sayı:1, Bahar 2004, s.5.

Kont Coudenhove-Kalergi'nin Türkiye'nin talep etmesi halinde federasyona katılabileceğini belirtmesi son derece ilginçtir.¹⁷

Richard Coudenhove Kalergi, I. Dünya Savaşı'nın Avrupa'daki yıkımı göz önünde tutulduğunda, yıkımların önlenmesi ve dünyanın diğer ülkeleri rekabet edebilmek için Avrupa'nın birleşmesi gerektiği fikrini savunmuştur. 1927 yılında Fransa Dışişleri Bakanı M. Aristide Briand'ın, Kont Coudenhove-Kalergi'nin kurduğu "Pan Avrupa Birliği"nin şeref başkanlığını kabul etmesi önemli bir gelişmeydi.¹⁸

Avrupa Birleşik Devletleri fikrini savunan kişilerden bir diğeri de Altiero Spinelli olmuştur. Gençliğinden beri Avrupa bütünlüşmesine büyük ilgi duyan Altiero Spinelli, 1940'lı yıllardan Avrupa'da bu amaçla kurulan siyasi akımlara ilgi duymuş, 1943 yılında Milano'da Avrupa Federalistler Hareketi'ni kurmuştur.¹⁹

Federalizme yöneltilen iki önemli eleştiriden ilki, bu alandaki çalışmaların daha çok pratik hayata yönelik olmasına ve tam anlamıyla akademik-bilimsel nitelik taşınamaması nedeniyle entelektüel açıdan gelişme imkânı bulamamasına; ikinci olarak ulus-devletlerin siyasal egemenliklerini federal karakterli bir oluşuma devretme konusundaki hassasiyetlerini göz ardı etmesidir.²⁰

1.2.2. Fonksiyonalizm

İşlevselciliği gerçek anlamda bir bütünlüşme kuramı olarak sunan David Mitrany olmuştur. Mitrany, 1933 yılında yazmış olduğu Uluslararası Hükümetin Gelişimi (*The Progress of International Government*) ve 1943 yılında yayınlanan

---

¹⁷ Haluk Kabaalioğlu, *Avrupa Birliği ve Kıbrıs Sorunu*, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 1999, s.33.

¹⁸ Ibid., s.35.

¹⁹ İrfan Kaya Ülger, *Avrupa Birliği El Kitabı*, Ankara: Seçkin Kitabevi, 2003, s.269.

²⁰ Açıkmeşe, "Uluslararası İlişkiler Teorileri Işığında Avrupa Bütünlüşmesi",... s.5.

İşleyen Bir Barış Sistemi (*A Working Peace System*) ile işlevselciliğin temellerini atmıştır. İşleyen Bir Barış Sistemi adlı çalışmada bir uluslararası topluluk oluşturmaya yönelik ülkeler arası girişimlere dikkat çeken Mitrany, ülkeler arasındaki çatışmaları öne çıkartan bir uluslararası politika anlayışı yerine ülkeler arasında işbirliğini öne çıkartan bir uluslararası politika anlayışını ortaya koymuştur.²¹ Bu şekilde işbirliği sayesinde devletlerin egemenlik yetkilerinden vazgeçip bir üst otoriteye devretmesiyle kalıcı barış sağlanabilecektir. Bu bağlamda 1952 yılında faaliyete geçen Avrupa Kömür ve Çelik Teşkilatı işlevselciliğin Avrupa bütünleşmesi tarihinde en güzel örneğini oluşturmuştur.²²

İşlevselciliğin savları su şekilde özetlenebilir:

- ✓ Ulus-devlet barışı ve insanlığın refahını sağlayamamaktadır.
- ✓ Uluslararası arenada teknik konular önem kazanmıştır.
- ✓ Teknik sorunlara uluslararası düzeyde çözüm bulunması amacıyla siyasal kaygılardan uzak, teknik işlevleri yerine getirmekle sorumlu uluslararası örgütler kurulmalıdır.
- ✓ Belli fonksiyonları yerine getirmek üzere güç ve yetkiyle donatılmış bu otoritelere ulus-devletler yetki devredecektir.
- ✓ “Dallanma” (ramifikasyon) teorisi çerçevesinde bir alanda başlayan fonksiyonel örgütlenme diğer alanları da tetikleyecektir. Örneğin Ortak Pazar; ücret, fiyat, sigortacılık, sosyal güvenlik gibi konularda benzer yapılanmaları doğuracaktır.

---

²¹ Faruk Sönmezoğlu, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, İstanbul: Filiz Kitabevi, 2000, s.98.

²² Çakır, *Avrupa Bütünleşmesinin Siyasal Kuramları...*, s.30.

- ✓ Sonuçta siyasi sektör asimile edilerek bir “Dünya Toplumu” yaratılacak ve kalıcı barış sağlanacaktır.²³

Uluslararası ilişkileri siyasi süreçten bağımsız tuttuğu yalnızca bütünleşmeyi teknokratik düzeyde ele aldığı için işlevselcilik eleştirilmiştir. Sözelimi, işlevsel bir örgüt olan AKÇT’yi kuran Paris Antlaşması’nın imzalanmasında ve onaylamasında teknokratlar değil “siyasal süreçler” belirleyici olmuştur.²⁴

Sonuç olarak gerek federalizmin ulus-devletlerin siyasal egemenliklerini federal karakterli bir oluşuma devretme konusundaki hassasiyetleri gerekse işlevselciliğin uluslararası ilişkileri siyasal süreçten bağımsız tutup yalnızca teknokratik düzeyde ele almaları yeni bir teorinin gelişimine neden olacaktır.

1.2.3. Neo-Fonksiyonalizm

Federalist ve işlevselci akımların mirasçısı niteliğindeki yeni-işlevselci teori, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa bütünleşmesine hedefine yönelik çalışmalar yapan elitlerin stratejilerini teorik bir çerçeve altına almaya yönelik çabaların ürünüdür.²⁵ Neo-Fonksiyonalizm tartışması bir anlamda fonksiyonalizm tartışmasından doğmuştur ve onun devamı niteliğindedir. Neo-fonksiyonalizmin en önemli temsilcileri, Ernst Haas, Philippe Schmitter, Leon Lindberg, Joseph Nye, Robert Keohane ve Lawrence Scheinman sayılabilir.²⁶

---

²³ Açıkmeşe, “Uluslararası İlişkiler Teorileri Işığında Avrupa Bütünleşmesi”... , s.6.

²⁴ Çakır, *Avrupa Bütünleşmesinin Siyasal Kuramları...*, s.31.

²⁵ Açıkmeşe, “Uluslararası İlişkiler Teorileri Işığında Avrupa Bütünleşmesi”... , s.7.

²⁶ Neo-fonksiyonalizm için bkz. Ernst Haas, *Beyond the Nation-State: Functionalism and International Organization*, Stanford: Stanford University Press, 1964. Dimitris N. Chrysochoou, “Theorizing European Integration”, Thomas Christiansen, Eric Jorgensen Knud (ed), *Social*

Neo-Fonksiyonizm çerçevesinde entegrasyonun itici gücü kar ve zarar beklentileridir. Örneğin AKÇT kurulurken Birleşik Avrupa ideali ya da Fransız-Alman barışının sağlanması gibi idealist yaklaşımlar değil, pragmatik nedenler göz önünde bulundurulmuştur.²⁷ Bu anlamda neo-fonksiyonizm kendisinden önceki entegrasyon kuramlarından “pragmatik” yaklaşımlarıyla farklılaşmaktadır.

Ernst Haas, Fonksiyonizm’in temsilcisi olan David Mitrany’i, yeteri kadar güç ögesine yer vermediği için eleştirmiştir. Ernst Haas’a göre, bir fonksiyonel kurum aracılığıyla elde edilen entegrasyon deneyimi diğerlerinde de uygulanarak farklı alanlardaki oluşumların artmasına sebep olmaktadır. Bu bağlamda, Fonksiyonizm’in temel kavramı olan “dallanma” (ramification), Neo-Fonksiyonizm’de değişim geçirmiş “yayılma” (spill-over) kavramıyla ifadesini bulmuştur. Spill-over etkisi denen ve genişleme mantığı çerçevesinde ele alınan bu yaklaşıma göre, bir sektörde gerçekleşen entegrasyonun diğer sektörlerde de entegrasyonu teşvik edeceği ve devletlerin ulusal çıkarlarını daha üst, bütünleşmiş bir yapı içinde değerlendirmelerine yol açacağı kabul edilmektedir.²⁸

Neo-Fonksiyonizm’de üç tür “yayılma etkisi”nden söz edilmektedir.²⁹ Bunlardan birincisi “işlevsel yayılma”, hem fonksiyonizmde hem de Neo-Fonksiyonizmde aynı anlamı ifade etmektedir. Örneğin, kömür çelik sektörlerindeki

---

Construction of Europe, London: Sage Publications, 2001, pp. 53-59. Mark A.Pollack, “International Relations Theory and European Integration”, *Journal of Common Market Studies*, Vol.10, No.2, June 2001. Jonathan H. Turner, Alexandra R. Maryanski, “Is Neofunctionalism Really Functional?”, *Sociological Theory*, Vol.6, No.1, Spring 1988, pp. 110-121.

²⁷ Ernst Haas, *The Uniting Europe: Political, Social and Economic Forces 1950-1957*, Stanford: Stanford University, 1960, p.13.

²⁸ James Dougherty, Robert Pfaltzgraft, *Contending Theories of International Relations*, New York: Harper Collins Publishers, 1990, p.439.

²⁹ Çakır, *Avrupa Bütünleşmesinin Siyasal Kuramları...*, s.36.

entegrasyonun diğer sektörlerdeki bütünleşmeyi de dile getirmektedir. Neo-Fonksiyonalizm ile birlikte fonksiyonalizmden farklı olarak “siyasal yayılma” etkisinden söz edilmektedir. Buna göre işlevsel yayılma gerçekleşikçe çıkar kümeleri artık ulusal hükümetlerini etkilemek yerine bütünleşmenin merkezindeki kurumlara yönelecek, ulusal teknokratlar bütünleşme süreci dahilinde oluşun karar alma mekanizmalarında yer alacaktır.³⁰ “Coğrafi yayılma” etkisinde ise, bütünleşmesinin başarısını gören başka devletler de bu süreç içinde yer alma çabalarını anlatmaktadır.

Neo-Fonksiyonalizmin temsilcilerinden olan Joseph Nye “süreç mekanizması” ve “bütünleşme potansiyeli” kavramları üzerinde durmuş, neo-fonksiyonalist teorinin yedi süreci öngördüğünü ileri sürmüştür: 1) Görevlerin fonksiyonel bağlantısı veya spill-over kavramı, 2) İlişkilerin artması, 3) Bağlantılar ve koalisyonların oluşumu, 4) Elit sosyalizasyonu, 5) Bölgesel grup oluşumu, 6)İdeolojik-tanınma cazibesi, 7) Sürece yabancı aktörlerin karışması.³¹

Neo-fonksiyonalist yazarlardan Leon Lindberg “kolektif karar verme sistem”lerinin özellikleri üzerinde durmaktadır.³² Lindberg “entegrasyonu”, belirlenmesi, tanınması, karşılaştırılması, ölçülmesi ve analiz edilmesi gereken çok boyutlu bir süreç olarak görmektedir. Lindberg, kolektif karar vermede hangi devletler grubunun yer alacağını belirleyen değışken özellikleri şu şekilde sıralamaktadır:

- Kollektif karar vermenin fonksiyonel kapsamı (çok fazla sayıda konuyu mu yoksa belli konuları mı kapsayacak),
- Kollektif süreçlerde karar verme aşaması (başlangıç mı yoksa opsiyonların ve onların uygulanması da dahil tüm karar verme aşamaları mı),

---

³⁰ Açıkmeşe, “Uluslararası İlişkiler Teorileri Işığında Avrupa Bütünleşmesi”... , s.8.

³¹ Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri...*, s.465.

³² *Ibid.*, s.466.

- Kamu tahsisatlarının belli önemli konuları mı yoksa sadece marjinal alanlara mı yapıldığının belirlenmesine ilişkin kolektif karar vermenin önemi,
- Taleplerin (fazla sayıda veya az sayıda olabilir) eylem için kolektif alana taşınma ölçüsü,
- Kolektif düzeyde liderliğin sürekliliği ve güçlülüğü,
- Sistemin pazarlık gücü devletlerin bireysel çıkarlarını maksimize etmelerini teşvik etmekte veya kolektifliği genişletmekte,
- Bireylerin davranışları üzerinde kolektif kararların etkisi (çok ya da az sayıdaki insan etkilenebilir),
- Kolektif kararların şikayetleri, lakaytları, ilgisizlikleri ve dış muhalefeti karşılama derecesi,
- Kolektif kararların dağılımına ilişkin sonuçlar (çok önemli veya marjinal bir konuda mı)³³

Neo-fonksiyonalizm 1950'lerin sonu ve 1960'ların ilk yıllarında tartışmasız literatüre damgasını vuran teoriydi.³⁴ AKÇT'nin Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'na giden yolu açması *sektörel yayılmacılığın*, kuzey ülkelerinden gelen üyelik talepleri *coğrafi yayılmacılığın* ve Brüksel'in özellikle Ortak Tarım Politikası konusunda çıkar gruplarının baskı kurduğu bir merkez haline gelmesi ve Komisyon Başkanı Walter Hallstein'in bütünleşmeyi destekleyen politikaları *siyasal yayılmacılığın* göstergeleriydi.³⁵

1960'ların ortalarına doğru yaşanan gelişmeleri Neo-fonksiyonalist teorinin açıklayamaması üzerine literatüre "Hükümetlerarasıcılık" damgasını vurmuştur.

³³ Dougherty, Pfaltzgraff, *Contending Theories of International Relations...*, s.448

³⁴ Açıkmüşe, "Uluslararası İlişkiler Teorileri Işığında Avrupa Bütünleşmesi" ... , s.8.

³⁵ Çakır, *Avrupa Bütünleşmesinin Siyasal Kuramları...*, s.39.

1.2.4. Hükümetler arasıçılık

Fransa Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle tarafından 1963 yılında İngiltere'nin Avrupa Topluluğu üyeliği için yapmış olduğu başvurunun reddedilmesi, 1965 yılında da Avrupa Topluluğu kurumlarında “boş sandalye” politikasının izlenmesi, neo-fonksiyonalizmin temel savlarının geçerliliğinin bir anlamda sorgulanmasına neden olmuştur. Bu bağlamda Stanley Hoffmann, Fransa Cumhurbaşkanı de Gaulle'ün izlemiş olduğu politikaların Birlik üzerindeki etkilerini sistematik bir analizini yaparak *intergovernmentalist* (Hükümetlerarasıçılık) kuramını ortaya koymuştur.

Hoffmann ve genel olarak Hükümetlerarasıçılık kuramı neo-fonksiyonalizme ulusal hassasiyetleri dikkate almaması, ulus-devletlerin uluslararası politikanın asıl aktörleri olduğunu göz ardı etmesi ve sektörel entegrasyon sonucunda siyasal entegrasyona geçişi öngörmesi bakımından eleştiri getirmektedir.³⁶

1.2.5. Konstrüktivizm

Konstrüktivizm kavram olarak günümüz Uluslararası İlişkiler disiplinindeki yeri tartışılmak ile birlikte disiplinin gelişmesi ve yeni konularda tartışma zemini hazırlaması açısından önemli bir kavramdır. Eleştirel yaklaşım, sosyal inşacı (*social constructivist*) veya üçüncü tartışma olarak da adlandırılmıştır. Bu yüzdende tanımına yönelik pek çok makale vardır. Çoğu yazarda bu kavramı eleştirel teoriler ve daha geleneksel yaklaşımlar arasında bir tür orta yol olarak öne sürmektedir. Yani materyalist söyleme karşı kavramları kültürel yapıları birleştirerek açıklamaya çalışan ve kimlik, farklılıklar gibi etmenleri göz önünde alarak kavramları açıklayan bir yaklaşımdır.

---

³⁶ Ben Rosamond, *Theories of European Integration*, New York: St. Martin's Press, 2000, s.77.

Konstrüktivistlere göre, küresel politikalar aktörler tarafından paylaşılan düşünceler, ilkeler ve değerlere göre oluşturulmaktadır. Bu noktadan hareketle uluslararası ilişkileri analiz eden ve kendilerinden önceki yaklaşımları eleştiren Konstrüktivistler, bir düşünümsel yapı olarak paylaşılan fikirlerin, toplumsal değerlerin ve kimliğe ilişkin unsurların aktörlerin davranışı –üstelik karşılıklı etkileşim içinde (intersubjectivity)- sınırlamakta ve hatta belirlemekte olduğunu iddia etmektedirler.³⁷

Konstrüktivistler, uluslararası toplumun sadece devletin davranışlarını sınırladığını değil bireylerin ve toplumunda sosyal kimliklerini oluşturması için zemin hazırladığını söylemektedirler. Bu yüzden insan tercihlerini anlamak için bu yaklaşım çerçevesinde insan çıkarlarını ve onların bu hareketlerini düzenleyen, süreci etkileyen normların, kuralların ve kimliklerinde nasıl oluşturulduğunu anlamamız gerektiğine dikkat çekerler. İnşacı yaklaşımı benimseyen yazarlar ulusal çıkar, güç, anarşi, güvenlik ikilemi gibi kavramları ve sistemin diğer içinde barındırdığı kavramları sistemin yapısının bir sonucu olmaktan ziyade sistem içerisinde sosyal olarak inşa edilmiş olduklarını savunurlar.³⁸

Alexander Wendt sosyal konstrüktivizm denince akla gelen ilk isimlerden biridir. Özellikle 1992 yılında yayınladığı “*Anarchy is What States Make of It*” makalesi ve 1999 yılında yayınladığı “*Social Theory of International Politics*” kitabıyla sosyal Konstrüktivizm’in en önemli savunucusudur. Neoliberal

---

³⁷ Şaban H. Çalış, *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri: Kimlik Arayışı, Politik Aktörler ve Değişim*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2008, s.17. Alexander Wendt’in görüşleri için bkz: A. Wendt, “Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics”, *International Organization*, Vol.46, No.2, 1992, s.398. A. Wendt, “Collective Identity Formation and the International State”, *American Political Science Review*, Vol.88, No.2, June 1994, ss.384-396.

³⁸ Ole. R. Holsti. “*Theories of International Relations*”, <http://www.duke.edu/~pfeaver/holsti.pdf> (20-05-2009)

ve neorealizm gibi rasyonel teoriler ile postmodernizm, feminist teori, eleştirel teori gibi teoriler arasında bir bağ kurmayı amaçlamıştır.³⁹ Bu teori şu iddiaları taşır; devletler uluslararası siyaset teorisinin analizinde temel birimdir,devletler sistemi içindeki anahtar yapılar materyal olmaktan *intersubjektiftir*, sağduyuya, toplumsal olarak inşa edilen ortak kabul görmüş duygulara, anlamlara dayanır; devlet kimlikleri ve çıkarları sisteme hüda-i nabit olarak bahşedilmiş ya da dışardan verilmiş insan doğası gibi faktörlerle ya da iç politik değişkenlerle açıklanamaz. Aksine bunlar da sosyal yapılar tarafından inşa edilirler.⁴⁰ Alexander Wendt maddi ve fikri olanı birbirinden ayırarak değerlendirmeyi uygun bulmuştur. Wendt materyalizmi, “durumsal determinizm” ve “ontolojik bireycilik” ile özdeşleştirir ve uluslararası ilişkilerde fiziksel güçlere gereğinden fazla önem verildiğini, bunun sonucunda göz ardı edilen kimliksel etkileşimin ciddi mânâda ilişkileri etkilediğini savunur.

Kratochwill toplumsal normların analizde yapı taşı olarak bulunması gerektiğini ifade eder. Bütünsellik içermeyen kurallar sistemi yerine, bütünlük oluşturan yasalara yönetilen bir eylem anlayışı önerir. Bu çerçevede Kratochwill’in uluslararası sistem anlayışı ve konstrüktivizm yaklaşımı Wendt’in anlayışından daha fazla sosyal niteliktedir. Kratochwill normları özneler ile güçlendirme çabasındadır

---

³⁹ Alexander Wendt, *Social Theory of International Politics*, Cambridge: Cambridge University Press, 2001, s. 190.

⁴⁰ Şaban H. Çalış, “Uluslararası Örgütler: Tanımların, Yaklaşımların ve Tarihin Alacakaranlığı”, Şaban H. Çalış, Birol Akgün, Önder Kutlu (der), *Uluslararası Örgütler ve Türkiye*, Konya: Çizgi Kitabevi, 2006, s.17.

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL KÖKLERİ VE BUGÜNÜ İLE BİRLİĞİN ANATOMİSİ

2.1.Tarihsel Temeller

Avrupa kıtası asırlar boyu birçok savaşın cereyan ettiği buna mukabil birçok yıkımın meydana geldiği bir coğrafyayı ifade etmektedir. Özellikle bu “yaşlı” kıta üzerinde yaklaşık bir çeyrek asır ara ile yaşanan iki dünya savaşı sadece milyonlarca kişinin yaşamını yitirmesine neden olmakla kalmamış, aynı zamanda kıtanın siyasal coğrafyasını da değiştirmiştir.⁴¹ Avrupa’da “kalıcı barış”ın sağlanabilmesi birçok düşünürün uğraş alanı olmuş ve bu alanda birçok eser verilmiştir.

Pierre Dubois, Kutsal Toprakların Kurtarılışı (De Recuperatione Terre Sancte 1306) adlı eserinde, “Papa önderliğinde bir “hristiyan birliği”nin kalıcı barışı sağlayacağını savunmuştur. Papa’nın prensleri Tolouse’da yapılacak toplantıya çağırmasını öngören Dubois, Fransa Kralı’nın denetiminde gerçekleştirilecek ve prenslerinde katılacağı bu toplantıda yeni bir Haçlı seferinin düzenlenmesinden başka, oluşturulacak bir Konsey’in uluslararası ihtilafların çözümünde Uluslararası Adalet Divanı rolü oynamasını öneriyordu.⁴²

Dante “De Monarchia” (Monarşi Üzerine–1308) adlı eserinde Avrupa savaşların önlenmesi, Roma İmparatorluğu’nun canlandırılarak tek bir yönetimin kurulmasıyla kalıcı barışın sağlanabileceğini savunmuştur. Dante, yaşadığı çağın kaotik düzenine yol açan durumun ve insanın dünya vatandaşı sayılmasına engel olan koşulların

---

⁴¹ Haluk Günuğur, *Avrupa Birliği*, Ankara: Avrupa Ekonomik Danışma Merkezi, 2007, s.3.

⁴² Haluk Kabaalioglu, *Avrupa Birliği ve Kıbrıs Sorunu*, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 1997, s.22.

“devlet egemenliği”nden kaynaklandığını ileri sürmüştür.⁴³ Gerek Dante’nin gerekse Dubois’in önerileri, Avrupa’nın birleşmesi konusunda ilk kapsamlı teklifler olmuştur. Ancak, tek bir kralın hâkimiyeti altındaki dünya federasyonu önerisi Dante’nin romantizmin ifadesi olarak kalırken, Dubois’in Fransa’nın çıkarlarını ön plana çıkartan federasyon teklifi de uygulamaya konamamıştır.⁴⁴

Emeric Cruce, Yeni Cynée(1623) adlı eserinde tarafsız bir şehirde (Venedik) bütün hükümdarların elçilerinden oluşan sürekli bir Meclis kurulmasını ve devletlerin uyuşmazlıklarını bu Meclise sunmalarını savunmuştur. Bu meclise Osmanlı Devleti, İran, Çin, Hindistan, Afrika’dan elçiler gelecekti. Başkan Papa, yardımcısı Osmanlı padişahının temsilcisi olacaktı. Meclisin görevleri şunlardı: “Uyuşmazlıkları çözmek, üyelerin şikâyetlerini Meclis getirmek, alınan kararlara uymak.”⁴⁵

Duc de Sully, “Büyük Avrupa Projesi”ni önermiş ve bu projede Avrupa’da barış ve düzeni sağlayacak bir “federasyon” önermiştir. Bu federasyona Osmanlı İmparatorluğu ve Çarlık Rusyası gibi Avrupalı olmayan devletlerin katılmayacağını, federasyonun bir ordu kuracağını bu ordunun üye devletlere karşı kullanılmayacağını dile getirmiştir.

William Penn, 1693’te yazmış olduğu “Avrupa’da Şimdiki ve Gelecekteki Barışa İlişkin Deneme” (An Essay Toward the Present and Future Peace of Europe) isimli eserinde Avrupa’da savaşı bitirmenin ve bu amaçla Avrupa Parlamentosu’nun kurulmasını(DİET) ve bütün Avrupa devletlerinin bu parlamentoya temsilci göndermesini

---

⁴³ Beril Dedeoğlu, “Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci II: Avrupa Birliği’nin Yakın Geçmişi”, *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, Beril Dedeoğlu (ed.), İstanbul: Boyut Yayınları, 2003, s.25.

⁴⁴ Veysel Bozkurt, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, İstanbul: Alfa Yayınları, 1997, s.44.

⁴⁵ Karluk, *Küreselleşen Dünyada...*, s.16.

önermişti.⁴⁶ William Penn önerisi doğrultusunda kurulacak Parlamento(DİET), üye ülkeler arasındaki bütün anlaşmazlıklara bakacak, uyulması gereken zorunlu kararlar alacak, uymayan ülkelere karşı “ortak zorlama tedbirleri” alacaktı.

William Penn, Duc de Sully’den farklı olarak Osmanlı İmparatorluğu ve Çarlık Rusya’nın istemesi halinde bu bütünleşme hareketi içinde yer alabileceğini belirtmiştir.

Abbé de St. Pierre, Avrupa’da Sürekli Barış İçin Muhtıra (1712) adlı eserinde, Hıristiyan devletler arasında barışı sağlamak için bir “Senato” kurulmasını önermiştir. Buna göre merkezi Utrecht’te olan bir “Senato” kurulacak ve Senato 24 devletin temsilcilerinden oluşacaktı. Kararlar sorunun önemine göre oybirliği ya da üçte iki çoğunlukla alınacak, Senato bir mahkeme gibi çalışacaktı. Senatonun emri altında uluslararası bir ordu kurulacak ve bu ordu kararlara uymayanlara karşı kullanılacaktı.⁴⁷

Immanuel Kant, 1795 yılında kaleme aldığı “Ebedi Barış Üzerine” adlı çalışmasında Avrupa’da sürekli barış ortamını sağlayacak “Avrupa Birleşik Devletleri” fikrini ortaya atmıştır.⁴⁸ Kant bu çalışmasıyla yalnızca Avrupa’daki bir kalıcı barıştan değil evrensel bir barıştan söz etmiştir. Kant’a göre “Ebedi Barış”ın sağlamanın koşulları şunlardır: 1) Dünya barışını korumaya yönelik tüm antlaşmalar hiçbir gizli terim ya da sınırlamayı kapsamamalıdır. 2) Hiçbir devlet başka herhangi bir devleti boyunduruk altına almayacak ya da denetlemeyecek ve her biri özgür ve bağımsız olacaktır. 3) Sürekli ordular kaldırılacaktır. 4) Her ulus dış politikasının bir aracı olarak ödünç para kullanmaktan kaçınacaktır. 5) Hiçbir Devlet başka devletlerin kendi anayasa ve yasalarını uygulamalarını

---

⁴⁶ Kabaalioglu, *Avrupa Birliği...*, s. 24.

⁴⁷ Karluk, *Küreselleşen Dünyada...*, s.16.

⁴⁸ Gerard Delanty, *Avrupa’nın İcadı*, çev. Hüsametdin İnanç, Ankara: Adres Yayınları, 2004, s.105.

engellemeyecektir. 6) Birbiriyle savaşan devletlerin barış görüşmelerini olanaksızlaştıracak savaş yöntemi ve araçlarını kullanmaları yasaklanacaktır.⁴⁹

2.2. Kurucu Antlaşmalar

Jean Monnet, Avrupa'da yeni bir savaşın çıkmaması için mutlaka kömür ve çelik gibi iki önemli savaş malzemesi üretiminin bir elde toplanmasını savunmaktaydı. Fransa ve Almanya demir-çelik üretimi konusundaki egemenlik yetkilerinin bir kısmını ortak bir otoriteye devretmeliydi ki savaşların önü alınabilsin. Monnet bu konuda, "Savaş yapmak için gerekli olan gerekli maddeler olan kömür ve çelik, bu alanlarda yoğunlaşmıştır. Savaşı imkânsız kılmak için bu topraklar devletlerin elinden alınmalıdır." demiştir.⁵⁰

AKÇT'nin kurulması yönündeki ilk öneri 1950 Mayıs'ında Fransız Dışişleri Bakanı Robert Schuman'dan gelmiştir. Önerinin taslağını o dönem Fransa Planlama Örgütü'nün başında bulunan Jean Monnet hazırlamışsa da Schuman'ın adıyla anılan projenin amacı; "Almanya ve Fransa arasındaki rekabeti ve düşmanlığı sona erdirip, Avrupa'da gerçek bir entegrasyonun ve en sonunda da bir birliğin önündeki engelleri kaldırmaktır."⁵¹

Avrupa Birliği'nin birinci sütununu oluşturan Toplulukları tanımlamak üzere Avrupa Toplulukları/Avrupa Topluluğu terimi kullanılmaktadır. Bu terimin içeriğinde üç örgüt yer almaktadır. Paris Antlaşması ile kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) ile Roma Antlaşmaları ile kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom

---

⁴⁹ Deniz Ülke Arıboğan, *Kabileden Küreselleşmeye*, İstanbul: Sarmal Yayınları, 1999, s.65.

⁵⁰ Rıdvan Karluk, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, İstanbul:Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., s.17

⁵¹ Şaban Çalış, *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri: Kimlik Arayışı, Politik Aktörler ve Değişim*, Ankara: Nobel Yayınları, 2001, S.26

Enerjisi Topluluğu (EURATOM)-Avrupa Topluluğu terimi her üç örgütün kolektif adıdır.⁵² Avrupa Topluluğu; İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda Almanya ve Fransa'nın öncülüğünde altı Batı Avrupa ülkesi tarafından "ulusçuluk engellerinin azaltılarak bütünleşmiş Avrupa düşüncesine canlılık verilmesi" girişiminin bir ürünü olarak görülmektedir.⁵³

9 Mayıs 1950 Avrupa Birliği'nin kurulması için ilk girişimin yapıldığı tarihtir. Bu tarihte Fransız Dışişleri Bakanı Robert Schuman Avrupa ülkelerine bir çağrı yaparak, savaş sanayinin ana maddeleri olan kömür ve çeliğin üretim ve kullanımının uluslar-üstü bir organın sorumluluğunda yönetilmesi gerektiğini belirtmiş ve böylece Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu kurulması için ilk adım atılmıştır.⁵⁴ Schuman Planı esas alınarak yapılan görüşmeler sonunda AKÇT'yi kuran ve aynı zamanda bugünkü Avrupa Birliği'nin temelini oluşturan Paris Antlaşması, 25 Mart 1951 tarihinde Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg tarafından imzalanmıştır. Paris Antlaşmasıyla üye ülkeler arasında kömür ve çelik için ortak pazar kurulması ve bunun yönetiminin yüksek otoriteye verilmesi öngörülmüştür.⁵⁵ AKÇT'yi kuran ve aynı zamanda bugünkü Avrupa Birliği'nin temelini oluşturan Paris Antlaşması ile üye ülkeler arasında bir ortak kömür ve çelik pazarı oluşturulması, ekonominin geliştirilmesi ve istihdam ile hayat seviyesinin yükselmesinin sağlanması hedeflenmiştir.

Paris Antlaşması'ndan sonra AET'yi kuran Roma Antlaşması 25 Mart 1957'de imzalanmış, 10 Ocak 1958'de

---

⁵² İrfan Kaya Ülger, *Avrupa Birliği El Kitabı*, Ankara: Seçkin Kitapevi, 2003, s.84.

⁵³ İbrahim S. Canbolat, *Avrupa Birliği ve Genişleme Sürecinde Türkiye İle İlişkiler*, İstanbul: Alfa Kitabevi, 2002, s.108.

⁵⁴ "9 Mayıs Avrupa Günü Nedir?", www.meb.gov.tr/duyurular/duyurular/Avrupagunu/9mayis.htm, (05.01.2009).

⁵⁵ Ülger, *Avrupa Birliği...*, s.238.

yürürlüğe girmiştir.⁵⁶ Roma antlaşması ile 1958 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu kurulmuştur.

AET Antlaşması'nın 2. Maddesinde de, Topluluğun amacı, "üye ülkeler arasında Topluluk yoluyla ekonomik faaliyetlerin uyumlu bir biçimde geliştirilmesi, sürekli ve dengeli bir genişleme, istikrarı artırma, yaşam standartlarının hızla yükseltilmesi ve daha yakın ilişkilerin desteklenmesi" olarak açıklanmıştır.⁵⁷

AET'nin nihai hedefi Avrupa'nın siyasal bütünlüğüne ulaşmasıdır. Üye ülkelerin amacı önce ekonomilerini birleştirmek daha sonra aralarında bir siyasi birlik oluşturarak tek bir devlet haline gelmektir. Bu hedeflere varmak için öngörülen ekonomik dengeyi sağlamak üzere, ilk araç olarak üye ülkeler arasında malların, hizmetlerin, sermayenin ve emeğin serbestçe dolaştığı bir ortak pazar ve gümrük birliği kurulması öngörülmüştür.⁵⁸

Birliği kuran antlaşmalarda yer alan ilkeler ve önlemler her ne kadar yalnızca ortak pazarın kurulmasına ve işletilmesine ilişkin iseler de ekonomik bütünleşme kendi başına bir amaç olarak değil, siyasal bütünleşmeye giden yolda orta dönemli bir aşama olarak ele alınmıştır. Önerilen yaklaşımlar siyasal birliğin belirli yönlerine ağırlık veren, olaya bütün olarak yaklaşmayan öneriler olmuştur. Siyasal bütünleşme çerçevesinde Topluluk gücü antlaşmalarla, ekonomik konularla, dış ticaret politikalarıyla sınırlı biçimde ifadelendirilmiştir. Başarılı bir dış politika bu antlaşmalarla sağlanamamıştır.

Avrupa Birliği dönüşümü siyasal bir sistem içinde gerçekleşmemektedir. Sistem Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun kurulmasıyla birlikte oluşmaya başlamıştır. Avrupa Kömür Çelik Topluluğu'nun ilk döneminde siyasal

---

⁵⁶ Ibid, s.251.

⁵⁷ Çalış, *Türkiye-Avrupa...*, s.44.

⁵⁸ Ülger, *Avrupa Birliği...*, s.252.

topluluğun desteği ve uluslararası enerji rekabetinin de azlığı nedeniyle kömür sektöründe uygulanan ortak politikalar, sistemde bir denge oluşturmuştur. Ama bir süre sonra koşullar değişmiş Topluluk dışı enerji kaynakları belirmiş ve bu arada ulusal liderlik talepleri değerlendirmede yetersiz kaldığı için başarılı ortak politikalar üretilememiştir. Bu da sistemde gerileme yönünde bir değişim ile sonuçlanmıştır.⁵⁹ 1950’li yıllarda ekonomik entegrasyon ile başlanması hareket edilmesi rasyonel bir adım olmuştur. Çünkü o dönemin şartlarında savaşın karşıt taraflarının güvenlik ve dış politika alanlarında bir araya getirmek hiç de kolay değildir. Bu nedenle ortak dış politika kavramı Topluluk antlaşmalarında 1993 yılına kadar yer bulamamıştır.

Birleşme Antlaşması, 8 Nisan 1965’te üye ülkelerde Brüksel’de imzalanmış, 1 Temmuz 1967 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Antlaşma Topluluk için tek bir Konsey, Komisyon, yürütme organı ve bütçe oluşturmayı amaçlamıştır.

2.3. Avrupa Siyasi İşbirliği Süreci

Avrupa Siyasi İşbirliği, Avrupa Topluluğu üyesi ülkelerin dış politikada işbirliği yapmak amacıyla 1970’lerin başında Kurucu Antlaşmaların dışında başlattıkları girişimin adıdır. Avrupa Siyasi İşbirliği’nin ilk hareket noktası, Davignon Raporu ya da Lüksemburg raporu olarak adlandırılan belgeye dayandırılmaktadır.⁶⁰

Davignon(Lüksemburg) Raporu⁶¹ 27 Ekim 1970’de açıklanmıştır. Bu belgede Avrupa ülkeleri arasında siyasal birlik

---

⁵⁹ Canbolat, *Uluslar üstü Sistem Avrupa Birliği...*, s.253.

⁶⁰ Ülger, *Avrupa Birliği...*, s.81.

⁶¹ Davignon raporu için bkz. İrfan Kaya Ülger, *Avrupa Birliği’nde Siyasal Bütünleşme*, Ankara: Gündoğan Yayınları, 2002, s.64. Barış Özdal, Mehmet Genç, *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası’nın Türkiye-AB İlişkilerine Etkileri*, İstanbul: Aktüel Yayınları, 2005, ss. 91-94.

oluşturulması ele alınmıştır. Raporda siyasi birlik dūřüncesi řu şekilde ifade edilmiştir. “Paris ve Roma Antlaşmalarının dibacesindeki ruha uygun olarak belirtilmesi gereken ilk gerçek şudur ki, siyasi birlik iradesi Avrupa Topluluklarının ilerlemesinde her zaman itici güç olmuştur.⁶² Uluslararası toplumda Avrupa’nın tek bir ses olması için üye ÷lkelerin dış ilişkilerinde işbirliğine gitmeleri öngör÷lmektedir. Bu raporda, bu yöntemin siyasi büt÷nleşmenin önünü açacağı görüşü savunulmuştur.

Bu raporla birlikte Avrupa Siyasi İşbirliği mekanizması doğmuştur. Amaç Fochet’inkine göre daha mütevazıdır. AET üyesi 6 sadece belli başlı dış politika konularında karşılıklı anlayışlı davranmayı ve dayanışmayı arttırmayı hedeflemekteydi. Bu raporla, üye ÷lkeler dış politika ile ilgili tüm konularda bağlayıcı taahhüt altına girmeden, birbirleriyle dayanışmada bulunmayı kabul etmişlerdir.

Davington raporuyla üye ÷lkelerin düzenli olarak birbirleriyle görüşme ve danışmalarda bulunmaları dış politika alanında işbirliği yapmalarını öngören raporla birlikte Avrupa Siyasi İşbirliği adıyla bilinen mekanizma tesis edilmiştir. Ancak bu sistem beklentilerin çok gerisinde kalmıştır.

1961 Fouchet Planında üye ÷lkelerin Devlet ve Hükümet başkanlarının 4 yılda 4 kez bir araya gelmesi öngör÷lmüştü. Oysa Davington raporunda olağanüstü durumlar hariç yılda 2 kez bir araya gelecekleri belirtilmiş ve ne zaman bir araya geleceği konusunda bir açıklık yoktur.⁶³

Davington Raporu da tıpkı Fouchet’in içinde olduğu gibi siyasal birlik, uluslararası ortamda tek sesli bir Avrupa yaratmak anlamını taşımıştır. Daha çok dış politikada tek sesliliği öngören bu yaklaşım, kurumsal yapı ile siyasal birliğin açık şekilde

---

⁶² Ülger, *Avrupa Birliği...*, s.123.

⁶³ Ibid, s.123.

gündeme gelmesini sağlamış ve Avrupa Siyasal İşbirliği Kurumu'nun oluşmasını sağlamıştır. Kurumda, ortak ve paralel gelişen Avrupa, siyasal birlik olarak adlandırılmış, ağırlık dışı politika alanında ortak faaliyete ve asıl önemlisi denetime verilmiştir.

Fouchet Planı⁶⁴, AT üyesi devletler arasında siyasi işbirliğini öngörüyordu; fakat öteki üyelerce onaylanmamıştır. Bu plana göre, siyasal, kültürel ve savunma alanında işbirliğini gerçekleştirecek kurumlar olacaktı, ama bunlar hükümetlerce bağlı kuruluşlar olarak kalmalıydılar. Öngörülen kurumsallaşmış bir hükümetler arası işbirliğiydi. Fouchet Planı olarak bilinen Fransız İnisiyatifi AET üyesi ülkeler tarafından NATO'yu zayıflatacağı endişesiyle reddedilmiştir. Bu planın hedefi dış politikada Avrupa'nın tek sesli olmasını sağlamak, savunma stratejilerini koordine etmek ve tabi ABD'den bağımsız politika izleyebilme yeteneğine kavuşmaktır.⁶⁵

9-10 Aralık 1974'de Paris'te toplanan AT Devlet ve Hükümet Başkanlarının kararına dayanarak dönemin Belçika Başbakanı Leo Tindemans tarafından hazırlanan Aralık 1975 tarihli Tindemans raporu, siyasal birlik-toplum kurumları ilintisinin, tanımlamadaki önemini vurgulayan bir çalışma olmuştur. Topluluk kurumlarında reform yapılması ve Topluluğun yetki alanlarının genişletilmesi önerilmiştir. Raporda, Topluluklar ile Avrupa Siyasi İşbirliği ayrımının ortadan kaldırılması, Avrupa Siyasi İşbirliği'nin hukuki bir zemine oturtulması, ortak dış politikanın temel yöneliminin

---

⁶⁴ Fouchet Planı için bkz. Barış Özdal, Mehmet Genç, *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye-AB İlişkilerine Etkileri*, İstanbul: Aktüel Yayınları, 2005, ss.83-91. Desmond Dinan, *Avrupa Birliği ve Tarihi*, Çev. Hale Akay, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2008, ss. 134-136. İrfan Kaya Ülger, *Avrupa Birliği'nde Siyasal Bütünleşme*, İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2002, ss. 59-64.

⁶⁵ Mensur Akgün, "AGSK Nedir?" www.hurriyetim.com.tr/abd_dehseti/13mensur, (22.01.2009).

Devlet ve Hükümet Başkanlarından oluşan Avrupa Konseyi tarafından belirlenmesi ve Bakanlar Konseyi'nin bu süreçte aktif rol oynamaları görüşü savunulmuştur.⁶⁶

Leo Tindemans'ın Avrupa Birliği'ne ilişkin 1974 yılında Konsey'e sunduğu ortak dış politika ve güvenlik alanlarına dayanan siyasal birlik önerileri, iki Almanya'nın birleşmesi ile yeniden gündeme gelmiştir. Konunun önemi, federasyon modeli için yapılan çalışmalarda, ülkeler egemenliklerin en yoğun kullanıldığı bu alanlardaki yetki devri ile ilgilidir. Oysa günümüzde; uluslar üstü bir anayasal düzen olarak Topluluk, devletlerin arkasına sığınmaya çalıştıkları yetki devri egemenlik sınırlaması formüllerinin çok ötesine geçmiştir.⁶⁷

İngiltere'nin dönem başkanlığı esnasında Dışişleri Bakanları tarafından 13 Ekim 1981'de kabul edilen Londra raporu olarak bilinen belgede üye ülkelerin dış politikada tutum belirlemeden önce birbirleriyle danışmada bulunmaları öngörülmektedir. Avrupa Siyasi İşbirliği çerçevesinde ilk kez “güvenliğin siyasi boyutu” adı altında güvenlik kavramının gündeme getirildiği raporda, üye ülkeler arasındaki danışmaların ileride “ ortak eyleme” dönüşmesi dileği ifade edilmiştir.⁶⁸

1970 yılında en azından şeklen başlatılan Avrupa Siyasal İşbirliği, asıl 1981'den itibaren canlandırılmaya çalışılır. Almanya ve İtalya “Genscher Colombio İnsiyatifi” olarak bilinen bir girişimle, Avrupa Birliği'ne yönelik bir “Avrupa Senedi”ni gündeme getirirler. Amaç, Avrupa Siyasal İşbirliği aracılığıyla Avrupa bütünleşmesinin temellendirilmesidir.⁶⁹ Bununla birlikte Genscher Colombo girişiminde, savunma ve

---

⁶⁶ Ülger, *Avrupa Birliği...*, s.276.

⁶⁷ Beril Dedeoğlu, *Adım Adım Avrupa Birliği*, İstanbul: Çınar Kitapevi, 1996, s.147.

⁶⁸ Ülger, *Avrupa Birliği...*, s.193.

⁶⁹ Canbolat, *Uluslararası Sistem Avrupa...*, s.93.

güvenlik konularında üye devletlerin topluluk kurumlarına yetki devrinden bahsedilmiştir.

Genscher/Colombo girişimi olumlu sonuç vermiştir. Bu belge, 1983 Stuttgart Bildirisi'ne ilham kaynağı olmasıyla önem taşımaktadır. Stuttgart Bildirisi'nde Avrupa'ya siyasal içerik kazandırılması için yeni siyasal yapı ve kurumsal reform önerilmiş ve Genscher-Colombo'nun "Avrupa Birliği Antlaşması" projesi esas alınmıştır.

1983 Stuttgart Bildirisi ile AT üyesi devletler AB'ne yönelik, dış politika, iktisat ve para politikası, kültür, hukukun denkleştirilmesi ve güvenlik alanlarında daha sıkı işbirliği yapacaklarını ilan ederler.⁷⁰

Stuttgart Bildirisi'nde Avrupa Siyasi İşbirliği'nin güçlendirilmesi, etkinliğinin artırılması için üye devletlerin dış politikanın yanında güvenliğin ek ekonomik ve siyasal boyutuna ilişkin konularda ortak eylem ve ortak tutumla hareket etmeleri istenmiştir. Londra raporunda gündeme getirilen "güvenliğin siyasal boyutu" daha ileri götürülerek güvenliğin siyasal ve ekonomik boyutlarından" bahsedilmiştir.

Yeni bir Avrupa için Avrupa Güvenlik adını taşıyan belge 1990 yılında Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı üyesi ülkeler tarafından Paris'te imzalanmıştır. Bu belgede Soğuk Savaş sonrası dönemde Avrupa Güvenliği bakımından önem taşıyan sınırların dokunulmazlığı, self determinasyon, azınlık hakları, çoğulculuk, insan hakları, çevrenin korunması, terörizmle mücadele organize suçlarla savaş gibi alanlarda AGİT'in merkezi bir işlevi bulunduğu belirtilmektedir.⁷¹ Paris Şartı'nda Avrupa ülkeleri arasında bundan sonra kaygı ve işbirliğinin esas alınması gerektiği ifade edilmiştir. Belgede insan hakları, demokrasi, hukukun üstünlüğünün önemi

---

⁷⁰ Ibid., s.95

⁷¹ Ülger, *Avrupa Birliği...*, s.238.

vurgulanmakta, ekonomik özgürlük, toplumsal adalet ve çevrenin korunmasının da refah için vazgeçilmez unsurlar olduğu belirtilmiştir.

Kopenhag Kriterleri, AB Devlet ve Hükümet Başkanlarının 22 Haziran 1993’de Danimarka’nın başkenti Kopenhag’da yaptıkları zirvede kabul ettiği kararlardır. Bu kararlarda AB’ye üye olmak için aday ülkelerin yerine getirmesi gereken koşullar düzenlenmiştir.⁷²

Kopenhag Kriterleri üç kategoriye ayrılmaktadır. Bunlardan birinci siyasi kriterler, ikincisi AB’ye aday olacak ülkenin ekonomik yapısına ilişkindir. Üçüncüsü ise ilgili ülkenin üyelik yükümlülüklerini üstlenebilme yeteneğine ve isteğine sahip olmasını ve Topluluk müktesebatını benimsemesini öngörmektedir.

Siyasi kriterler ilkesi, aday ülkenin demokratik bir sistemle yönetilmesini, hukuk devleti ilkesini benimsemesini ve seçimlerin özgür yapılmasını asgari koşul olarak belirlenmekte ve mevcut siyasal sistemin insan haklarına dayanması ve azınlık haklarına uyulması öngörülmektedir.⁷³

Birliğin “ortak dış politika ve güvenlik politikası”na etkin bir katılım için aday ülkelerin buna hazır olması gerekmektedir.

2.4. Avrupa Tek Senedi

Avrupa Topluluklarının gelişim çizgisinde önemli bir dönüm noktasını simgeleyen Avrupa Tek Senedi Roma Antlaşması’nın 236. maddesine dayanarak kurucu antlaşmalarda yapılan değişikliklerdir. Avrupa Tek Senedi 1 Temmuz 1987’de yürürlüğe girmiştir.⁷⁴

---

⁷² Ibid, s.189.

⁷³ Ibid, s.190.

⁷⁴ Ülger, *Avrupa Birliği...*, s.83.

Tek senet ile Topluluk 1 Ocak 1993 tarihine kadar Tek Pazar oluşturmaya kendine hedef edindi. Tek Pazar malların, kişilerin ve sermayenin ülke sınırlarında hiçbir engelle karşılaşmadan serbest dolaşım sağlanması, ortak politikalar ve mali araçlar yoluyla ülkeler arasında daha sıkı bir ilişkinin kurulmasıdır. Topluluk belirtilen tarihte Tek Pazar'ın tamamlanmasıyla bu hedefe hemen ulaştı.⁷⁵ Tek Avrupa Senedi'nin⁷⁶ en önemli özelliği, iç pazarın tamamlanması için takvim önermesidir. Söz konusu senede göre, malların dışında kalan diğer üretim faktörlerinin yani emek, sermaye ve hizmetlerin Avrupa Toplulukları bünyesinde serbest dolaşımı en geç, 31.12.1992'de sağlanmış olacaktır.

Avrupa Tek Senedi, esasen Roma Antlaşması ile hedeflenen siyasal birliğin, kurumsal iyileştirme ve tek topluluk yoluyla hızlandırılmasına yönelik bir araç görünümündedir. Tek senedin getirdiği yenilikler aslında; Parlamento'nun etkinliğinin artırılması, oylamada nitelikli çoğunluk sistemi aracılığıyla karar alma süresinin süratlendirilmesi, ortak dış politika ve güvenlik alanında işbirliğinin geliştirilmesi iç pazar ve ekonomik bütünleşme bulunmaktadır.⁷⁷

Tek Senedin 30. maddesinin 4. paragrafı, Avrupa Parlamentosu'nun dış politika alanında işbirliğine katılmasını öngörmektedir. Yüksek Akit Taraflar Avrupa Parlamentosu'nun Avrupa Siyasal İşbirliği'ne etkin bir biçimde katılmasını sağlarlar. Bu amaçla Başkanlık, Avrupa

---

⁷⁵ www.meb.gov.tr/duyurular/Avurpagunu/Avrupagunü (10.12.2004).

⁷⁶ Tek Avrupa Senedi'nin getirdiği yenilikler için bkz. İrfan Kaya Ülger, *Avrupa Birliği'nde Siyasal Bütünleşme*, İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2002, ss. 70-72. Rıdvan Karluk, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, İstanbul: Beta Yayınları, 2005, ss. 58-61. Haluk Günöğür, *Avrupa Birliği*, Ankara: Avrupa Ekonomik Danışma Merkezi, 2007, s.23. Barış Özdal, Mehmet Genç, *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye-AB İlişkilerine Etkileri*, İstanbul: Aktüel Yayınları, 2005, ss. 105-121.

⁷⁷ Canbolat, *Uluslararası Sistem Avrupa...*, s.94.

Parlamentosu'nun düzenli olarak Avrupa Siyasal İşbirliği çalışmaları çerçevesinde incelenen dış politik konularda bilgilendirir ve Avrupa Parlamentosu'nun görüşlerinin bu çalışmalarda gereği gibi dikkate alınmasını sağlar.”⁷⁸

Avrupa Tek Senedi ile Avrupa Parlamentosu'nun, Topluluk hayatındaki katkısı ve yetkileri genişletilmiştir. Etkinliği arttırıcı düzenlemeler yapılmıştır. Bunlardan bir kısmı, giderek artan ölçüde kendine danışılmasını gerektiren konuların bu belgeye belirlenmiş olması bir kısmı, ayrıntılı bir işbirliği prosedürü hazırlanarak bu işbirliğine tabii olacak konuların çoğalması, üçüncüsü ise “Avrupa Siyasi İşbirliği” çerçevesi içinde dış politika alanında görüşlerin bildirilmesi ve bu görüşlerin Avrupa Siyasi İşbirliği (Kurulu) tarafından dikkatle gözetileceğinin belirtilmiş olmasıdır. Böylece parlamento ulusal parlamentolara benzeme yönünde bir adım daha atmış olacaktır.⁷⁹

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ve Avrupa Ekonomik Topluluğu (Ortak Pazar) hadisesinden “Avrupa Tek Pazarına kadarki süreçte, siyasal açıdan gözlemlenmesi gereken şey, değer dağıtımının yapılmış olmasıdır. Dolayısıyla bu durumda, siyasal olgu ile karşı karşıyayız demektir. Çünkü siyaset “varlık ve değerlerin otoriter biçimde tüm Topluluk için dağıtılması sürecidir” yani siyasi bir süreç olarak tamamlanmaktadır.⁸⁰

2.5. Toplulukların Birlik Antlaşması

7 Şubat 1992'de imzalanan ve tüm üye ülkelerce onaylandıktan sonra Kasım 1993'te yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması, Avrupa Topluluğu'nda ekonomik ve siyasal entegrasyonun tam olarak gerçekleştirilmesine yönelik en

---

⁷⁸ Ibid, s.94.

⁷⁹ Ibid, s.95.

⁸⁰ Ibid, s.95-96.

kapsamlı ve önemli belgedir. Avrupa Birliği Antlaşması olarak anılır.⁸¹

Maastricht Antlaşmasına göre Avrupa Birliği  sütundan oluşmaktadır. Bunların ilki ulus-üstü (*supranational*) nitelikteki topluluklar sütunudur. Diğer iki sütun ise uluslararası (*intergovernmental*) niteliklidir. Bunlardan birincisi Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası, ikincisi ise Adalet ve İçişlerinde İşbirliği'dir.⁸² Avrupa yurttaşlığı, ortak dış politika ve güvenlik, adalet ve içişlerinde işbirliği gibi iddialı hedefler ye devletlere sunulmuştur.

Maastricht Antlaşması ile Avrupa Birliği lkeleri için en önemli ilk hedef olarak belirlenen parasal bir birliğin kurulması için ülkelerin sahip olması gereken ekonomik kriterler belirlendi. Mayıs 1998'de parasal birliğe katılacak ülkeler tespit edildi ve 11 ülke arasında tek paraya (EURO) geçildi. 1 Temmuz 2002 tarihi itibariyle tam ye ülke paraları yürürlükten kalkarak tüm işlemlerde EURO kullanılacaktır. Bu, AB projesinin bir ulus-üstü devlet haline dönüştürmenin kritik bir adımıdır.⁸³

Maastricht Antlaşmasının (maddesinde Avrupa Birliği'nin tek kurumsal çerçeveye sahip olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte, ikinci ve üçüncü sütuna ilişkin faaliyetler, Avrupa Toplulukların aksine Avrupa Birliği'nin hukuksal kimliği bulunmamaktadır. Avrupa Birliği, anlaşma imzalama gibi bağlayıcı taahhütler altına girmemektedir.⁸⁴

İki kutuplu sistem ardında Avrupa'ya çözüm bekleyen birçok sorun bırakmıştır. Soğuk savaşın tüm sertliğiyle yaşandığı kıta iki Almanya'nın birleşmesi ve Orta ve Doğu

---

⁸¹ Ibid, s.212.

⁸² lger, *Avrupa Birliği...*, s. 199.

⁸³ www.meb.gov.tr./duyurular/duyurular/AvrupaGunu/Avrupagunu9mayis.htm, (03.01.2009)

⁸⁴ lger, *Avrupa Birliği...*, s.199.

Avrupa devletlerinin siyasi belirsizlikleri bölgesel sorunları oluşturmaktadır. Aynı dönemlere gelen Körfez Savaşı ve Yugoslavya krizi, topluluğu kendini yeniden tanımlamaya yöneltmiştir. Bu krizler değişen uluslararası sistemde, topluluğun özellikle dış politika alanındaki yetersizliğini ortaya koymuş ve Maastricht Antlaşması'nda Ortak Dış ve Güvenlik Politikası birlik sütunları arasına katmıştır.

ODGP'nin sınırları Maastricht Antlaşması içinde oldukça geniş tutulmuştur. ODGP'nin kapsamı içinde Avrupa güvenliği ve savunmasına yönelik konular Maastricht Antlaşmasında yer almaktadır. Maastricht Antlaşması da ODGP'ye ilişkin hükümler, Avrupa dış politikasına yön veren temel ilkeler niteliği taşımaktadır.

Maastricht Antlaşmasında, dış politika ve güvenlik politikasına ilişkin tüm uygulamaları içeren ODGP'nin tam ve uygulanmasının "Birlik" ve "Üye Devletler" tarafından yerine getirilmesi öngörülmektedir. Tek senetle başlayan kimlik değişimi Maastricht Antlaşması ile hukuki zemine oturtulmuştur.

Dış politikada, uluslararası aktör olma yolunda ilk adımları Maastricht Antlaşması ile atan topluluk bir kriz de bu alanda yaşamıştır. Yugoslavya krizine müdahale konusunda üyeler arasında yaşanan anlaşmazlıklar, bu konuda ortak kararlar almak için henüz erken olduğunu göstermiştir.

Maastricht Antlaşması, söz konusu çelişkileri yansıtan, federalizme giden ama, bununla çelişen yönlerde taşıyan bir belge olarak doğmuştur. 7 ana başlık bulunmaktadır. 1. ana başlık, Birlik amaçlarını sıralarken "vatandaşlar Avrupası"ndan söz ederek tam da federalist ve konfederalist yaklaşımların ortasında yer almaktadır. Siyasal birlik açısından önemli olan 5. başlık ise dış politika ve güvenlik alanlarına iki temel yenilik getirmiştir. Birincisi, Topluluk için yaşamsal alanlarda ortak eylem ve ikincisi, BAB'ın canlandırılmasıdır. Bu konulardaki karar konseye bırakılarak ve oybirliğine bağlanarak konfederal

eğilimler ön plana çıkartılmıştır. Federalizme uygun düşen “subsidiarite prensibi” konfederal eğilimdeki antlaşmada çelişkilere kaynaklık yapmaktadır.⁸⁵

Subsidiarite, Avrupa Birliği’nde kararların vatandaşa en yakın düzlemde alınmasını öngören ilkedir. Subsidiarite ilkesinde yetki devri, ulus üstüçülük farklı olarak kesin değildir. Gerekli koşullardan ilki bu ilke için, Topluluğun amaçlarına ulaşması için alınacak önlemlerin bir üye devletin sınırlı hareket alanının aşacak boyutta olması gerekmektedir.⁸⁶

Maastricht Antlaşması getirilen yeniliklerin 1996’dan itibaren hükümetler arası konferans aracılığıyla incelenip değerlendirilmesini öngörmüş ve olası bir revizyona açık kapı bırakmıştı. Öngörüldüğü şekilde bir yıl süreyle çalışmalar yapılmış ve Haziran 1997’de gerçekleşen Amsterdam Zirvesi’nde bu hükümetler arası konferans sonuçları değerlendirilerek bazı ilke kararları alınmıştır. Bunları, genellikle Maastricht hükümetlerini teyit edici, belirlenen hedeflerin geliştirilip uygulanmalarını sağlayıcı niteliktedir.⁸⁷

2.6. Amsterdam Antlaşması

2 Ekim 1997’de imzalanan, 1 Mayıs 1999’da yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması, Avrupa Birliği’ni Maastricht Antlaşması sonrası düzenleyen hukuki belgedir.

Avrupa Birliği olgusuna ilk defa bir hukuki ve kurumsal kişilik kazandırıldı. Böylece AB bir ulus üstü tüzel kişilik olarak üçüncü ülkelere muhatap olabilir ve antlaşmalar yapabilir hale geldi. Antlaşmanın en belirgin özellikleri şunlardır: Amsterdam Antlaşmasında Avrupa Birliği’nin üye devletlerin ortak ilkeleri olan hürriyet, demokrasi, insan haklarına saygı ve hukukun üstünlüğüne dayandığı ifade edilmiştir. Ayrıca AB’nin ikinci

---

⁸⁵ Dedeoğlu, *Adım Adım Avrupa Birliği...*, s.148.

⁸⁶ Ülger, *Avrupa Birliği...*, s.270.

⁸⁷ Canbolat, *Uluslararası Sistem Avrupa...*, s.213.

sütununu oluşturan Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'nın etkinliğini sağlamayı amaçlayan düzenlemelere gidilmiş, AB ile Batı Avrupa Birliği'nin bütünleşmesi öngörülmüştür.⁸⁸

Amsterdam antlaşmasıyla, üye devletlerden bağımsız bir AB tüzel kişiliği, kendi dış politikası ile güçlendirildi ve buna destek olarak Bakanlar Konseyi'nde Dış politika konularında çoğunluk oyu ilkesi getirildi.

Avrupa Topluluğu, ortak bir dış politika geliştirip uygulama iradesini 1987 yılında Tek Senet ile göstermiş, daha sonra Maastricht Antlaşması ile buna Ortak Dış ve Güvenlik Politikası ile kurumsallaştırmaya çalışmıştır. Amsterdam Antlaşması ise söz konusu politikanın, dış politika ve güvenlik politikasına ilişkin bütün alanları kapsayacak şekilde yaşama geçirmesi amacıyla ayrıntılı hükümler ortaya koymuştur. ODP, 1997 Amsterdam antlaşması ile güçlendirilmiştir.

Amsterdam Antlaşması, Maastricht Antlaşması ile belirtilen Birlik hedeflerin yeniden ele alarak aşağıdaki gibi belirtmiştir.⁸⁹

- İç sınırları olmayan bir alan yaratarak ekonomik ve sosyal uyumu güçlendirip uzun vadede tek bir para birimini de içerecek şekilde bir ekonomik ve parasal birlik oluşturmak suretiyle ekonomik ve sosyal ilerlemenin ve yüksek bir istihdam düzeyinin teşvik edilmesi, dengeli ve kalıcı bir gelişimin sağlanması.

---

⁸⁸ Amsterdam Antlaşması'nın getirdiği düzenlemeler için bkz. Rıdvan Karluk, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, İstanbul: Beta Yayınları, 2004, ss. 115-119. Haluk Kabaalioğlu, *Avrupa Birliği ve Kıbrıs Sorunu*, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 1999, ss.357-377. İbrahim S. Canbolat, *Avrupa Birliği*, İstanbul: Alfa Yayın Dağıtım, 2002, ss. 224-270. Barış Özdal, Mehmet Genç, *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye-AB İlişkilerine Etkileri*, İstanbul: Aktüel Yayınları, 2005, ss. 130-145.

⁸⁹ Ülger, *Avrupa Birliği...*, s.214.

- Avrupa Birliği kimliğinin, ileride ortak bir savunmaya götürecek bir ortak bir dış politika ve güvenlik politikası aracılığıyla ne çıkarılması.

- Birlik yurttaşlığı, ye ülkelerin yurttaşlarının hak ve çıkarlarının daha iyi korunması.

- Avrupa Birliği'nin dış sınırların kontrolü, g, sığınma ve terörle mücadele konularında uygun önlemler alınarak kişilerin serbest dolaşımlarının güvence altında tutulduğu bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanı olarak korunması ve daha da geliştirilmesi.

- Bu anlaşma ile getirilen politika ve işbirliği türlerinin, topluluk organları ve mekanizmalarının etkin çalışmalarını gerektiğinin ölçülmesi yoluyla Topluluk birikiminin tümüyle korunması ve daha da geliştirilmesi.⁹⁰

2.7. Nice Antlaşması

Roma Antlaşması'nın (1957) sözcükleri paragrafları, maddeler ve numaraları değiştirilerek gerçekleştirilen, AB antlaşmalarının sonuncusu 11 Aralık 2000 Nice zirvesi ile gerçekleştirildi. 2000 yılında müzakereleri sonuçlandıran ve 21 şubat 2001 yılında imzalanan Nice antlaşması, 1 şubat 2003'te yürürlüğe girdi. Antlaşma, genişlemiş bir Birliğin etkin işlemesi için genişlemenin ilk aşaması için temel yapı taşını oluşturuyor.⁹¹

Nice antlaşmasının kabul ye ülkeleri bir anlamda tamamen federal bir süper devletin iradesi altına sokmakta ve direnebilme olanaklarını yok etmektedir. Federal Avrupa, Brüksel, Frankfurt, Lüksemburg şehirlerinden yönetilmektedir. Bu şehirlerin gücü karşısında ulus-devlet parlamentoları ve

---

⁹⁰ Canbolat, *Uluslarist Sistem Avrupa...*, s.213-214.

⁹¹ "Nice Antlaşması Yürürlüğe Girdi", www.deltur.cec.eu.int/nice-sub03.html, (01.02.2009).

yaptıkları yasama sıradan bir şehir meclisinin kapasitesinin önüne geçemeyecektir. Avrupa Adalet Divanı uyuşmazlık durumlarında tek yetkili karar organıdır ve kararlarını Avrupa Birliği lehine ve yeni kabul edilen Temel Haklar Şartı ilkelerine göre verme eğilimindedir.

Nice Antlaşması, politika ve güvenlik komitesi oluşturulması ile Birliğin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası ışığı altındaki kriz yönetiminin stratejik doğrultusunu belirlenecek ve politik kontrolü sağlanacaktır. Ortaklaşa dış politika stratejilerinde beraberce ortak tutum ve eylem yapılması kararlaştırılmıştır.

Nice Antlaşması, Bakanlar Konseyi'nde karar verme mekanizmasını da kolaylaştırıyor.⁹² Oybirliği kuralından nitelikli çoğunluk oyuna geçişe ilişkin 27 hüküm içeriyor. Örneğin ayrımcılığa karşı önlemlerin alınmasında, sanayi politikası alanındaki belirli destek tedbirlerinde, Avrupa düzeyindeki siyasi partilerin tüzüğünde, sınır aşırı etkileri olan adli işlemlere ilişkin yargı işbirliğinde oy birliğinden çoğunluk oyuna geçiş yapılıyor. Avrupa Parlamentosu yasama faaliyetlerinde Konsey ile eşit konuma getiriliyor.⁹³

Nice Antlaşması, bir üye devletin temel hakları ciddi bir biçimde ihlal edip etmediğinin saptanmasına ilişkin olarak yeni bir süreç getiriyor. Bu yeni mekanizma, sorunu çözmekte başarısız kalırsa, Avrupa ihlalin varlığını açıklama ve ihlali yapan ülkenin Konsey'de oy kullanma gibi bazı haklarını askıya alma yetkisine sahip olacak. Antlaşma, ayrıca Birliğin yargı sisteminde de reform yaparak yargı kararlarının hızlandırılmasını ve dava yükünün hafifletilmesi konusunda

---

⁹² Nice Antlaşması'nın getirdikleri yenilikler için bkz. Rıdvan Karluk, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, İstanbul: Beta Yayınları, 2004, ss. 143-153. Barış Özdal, Mehmet Genç, *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye-AB İlişkilerine Etkileri*, İstanbul: Aktüel Yayınları, 2005, ss.145-173.

⁹³ www.deltur.cec.eu.int/nicesubo3.html, (01.01.2009).

tedbirler getiriyor. Adalet mahkemesinde davaların görülmesinde daha fazla ademi-merkeziyetçi bir yargı öngörülüyor.⁹⁴

Özetlemek gerekirse Nice Antlaşması'yla alınan kararlar şu şekilde özetlenebilir:

- Avrupa Konseyi'ndeki oy dağılımları yeni katılacak üyelere göre yeniden belirlenmiştir.
- Avrupa Parlamentosu'nda üye ülkelerin nüfuslarına göre belirlenen sandalye sayısı yeni katılacak üyelere göre yeniden belirlenmiştir, bu arada Komisyon Başkanının yetkileri artırılmıştır.
- Karar alma sürecinde de önemli reformlar yapılmıştır. Buna göre güçlendirilmiş işbirliği (enhanced cooperation) adı verilen bir sistemle karar alma mekanizmasının hızlı ve etkili bir biçimde işleminin sağlanmasına çalışılmıştır.⁹⁵

Topluluğun kuruluşundan bu yana varolan bütünleşme kavramı, Amsterdam ve Nice anlaşmaları ile somutlandırılmıştı. Farklılaştırılmış bütünleme kavramı, bir konuda oy birliği ile karar alınmadığında, bu konuda ilerleme arzusu da olan devletlerin daha yakın işbirliğine devam edebilmelerine olanak sağlamıştır. Bu konuda belirtilmesi gereken şey, işbirliğine katılmayan devletin arzu ettiği ya da gerekli koşulları yerine getirebildiği anda diğer devletlere katılabilmesinin mümkün olmasıdır.

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ile başlayan Avrupa bütünleşme süreci, günümüzde Avrupa Birliği aşamasından daha da öteye gitmeye hazırlanmaktadır. Ekonomik sektörde

---

⁹⁴ www.deltur.cec.int/nice-sub03.html, (01.02.2009).

⁹⁵ M. Serdar Palabıyık, Ali Yıldız, *Avrupa Birliği*, Ankara: ODTU Yayıncılık, 2006, s.35.

başlayan ve zaman içinde diğer sektörlere de yayılan işbirliği, üye devletler arasında gittikçe daha yakın ilişkileri gerektirmiş ve yüzyıllar boyunca savaşlara sahne olmuş Avrupa Devletleri arasında savaş, gün geçtikçe daha gerilere itilen bir kavram olmuştur. Üyeleri ulusal çıkarlarını hiçbir zaman geri plana atmayan egemen devletler olan Avrupa Birliği'nin başarısı, bu devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerini düzenlerken çatışma yerine işbirliğini tercih etmelerini sağlamak olmuştur.

Avrupa Birliği dönüşümü siyasal bir sistem içerisinde gerçekleşmektedir. Bu sistem Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun kurulmasıyla oluşmaya başlamıştır. Zamanla unsurlar geliştikçe kendisi de gelişmiştir.

Duyarlı bir yapı olan Avrupa Topluluğu, siyasal sistemin, bu özelliği siyasal aktörler ve Topluluk otoritesince iyi kavranır ve gerekli politikalar üretilirse, başarılı bir gelişme gösterir.

Maastricht, Amsterdam, Nice Antlaşmalarıyla Avrupa Topluluğu siyasal sistemin başarılı bir gelişme göstermesi amacıyla yeni önlem ve kararlar almıştır. Bunlar başarıyla uygulandığı ölçüde, siyasal entegrasyon yükselecek ve daha iyi düzeye gelecektir. Aksi olursa entegrasyon düzeyinde düşüş olacaktır.

Selanik Zirvesi'nde "daha iyi bir dünyada daha güvenlik bir Avrupa" olarak ilan edilen AB'nin yeni güvenlik stratejisi, Birliğin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'na bir açıklık getirmiştir. Solano Belgesi olarak da anılan bu stratejiyle, AB artık daha iddialı bir dış politika izlemeye aday olmuştur.

Avrupa güvenlik stratejisi sayesinde, AB uluslararası güvenlik ortamını ilk kez ciddi olarak incelemiş ve bu çerçevede Birliğin uygulaması gereken dış politika amaç ve araçlarını belirlemiştir. Bugün, AB sınırları dışındaki olası krizlerin çözümünde yöntem olarak "çatışma" yerine "ekonomik ve siyasi" araçları kullanmayı tercih etmektedir. AB'nin yeni dış politika stratejisinde dış politika amaç ve araçları incelendiğinde

Birliğin artık yeni ve farklı bir stratejik kimlik geliştirmeye çalıştığı ortaya çıkmaktadır. AB'nin dış politika stratejisinin etkili olabilmesi onun uygulamadaki iradesi, gücü ile gerçekleşecektir.

Avrupa Birliği'nde entegrasyonun daha ileri bir düzeye gelmesi için, koşullar bugün uygun görülmektedir. Genişleme ile üye devletlerin oy ağırlığı, kurumların işleyiş tarzı gibi konular, entegrasyon bağlamında tartışılmaktadır. Bir siyaset, güvenlik ve toplum projesi olan Avrupa Birliği için bu tartışmalar doğaldır. Avrupa Birliği temelinde, siyasi irade ile geniş halk kesiminin desteğini almalıdır. Bu da görüşlerin ve önerilerin açıklanmasıyla olacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ ÖRGÜT YAPISI

Avrupa Birliği'ni nev-i şahsına münhasır kılan hususlardan birisi de kurumsal yapısıdır. Birliği ve Avrupa'nın geleceğini daha iyi öngörebilmek için de bu organları, oynadıkları rolü, bu organların karşılıklı ilişkileri ve aralarında nasıl bir denge ve kontrol sistemine sahip olduklarını dikkatlice incelemek gerekmektedir.⁹⁶

Bu bölümde sırasıyla Birlik organları olan Bakanlar Konseyi, Komisyon, Avrupa Parlamentosu, Adalet Divanı ve Sayıştay olarak ele alınacaktır. Bunlar dışında özel uzmanlığa sahip başka organlar da mevcuttur. Avrupa Birliği vatandaşlarını kötü yönetime karşı korumakla yükümlü *Avrupa Ombudsmanı*; finansal konularda Avrupa para politikalarından sorumlu *Avrupa Merkez Bankası* ve yatırım projelerine mali destek sağlayan *Avrupa Yatırım Bankası*; çeşitli konularda danışmanlık hizmetleri veren sivil toplum örgütleri ve iş çevrelerinden temsilcilerinin oluşturduğu *Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi*, bölgesel ve yerel otoritelerin temsilcilerinden oluşan *Bölgeler Komitesi*; Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası oluşturmakta yardımcı olan *Avrupa Güvenlik Çalışmaları Enstitüsü* ve Avrupa Merkezi Uydu Merkezi ve Ortak Adalet ve İçişlerinde İşbirliği politikalarını oluşturmakla yardımcı olan *Europol* ve *Eurojust* gibi kurumlar temel kurumlara yardımcı olan özel yapılı AB kurumlarına örnek olarak burada kısaca sayılabilir.⁹⁷

---

⁹⁶ Şaban H. Çalış, Şehnaz Bağcı, Önder Kutlu, "Avrupa Birliği: Tarihi, Kurumları ve Niteliği", Şaban H. Çalış, Birol Akgün, Önder Kutlu (der), *Uluslararası Örgütler ve Türkiye*, Konya: Çizgi Kitabevi, 2006, s.231.

⁹⁷ Ibid., s.231. Kurumsal yapı için ayrıca bkz. Enver Bozkurt, Mehmet Özcan, Arif Köktaş, *Avrupa Birliği Hukuku*, Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 2004, ss. 66-95. Mecanizması: "Avrupa Birliği'nin Kurumsal Yapısı ve Karar Alma Mecanizması: Üye Devletlerin Rolü Üzerine Değerlendirmeler", Beril Dedeoğlu (der), *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, İstanbul: Boyut Yayınları,

3.1. AB Konseyi

Bakanlar Konseyi, Avrupa Birliği'nin etkinlik alanında ortak karar alınması amacıyla ulusal hükümetlerin temsilcilerinin oluşturduğu bir kurumdur. Genellikle dışişleri bakanlarının ya da ekonomiden sorumlu bakanların katıldığı Konsey toplantıları spesifik konular ele alınmaktadır.⁹⁸

Konsey toplantılarında ilgili bakanlar ulusal düzeyde çeşitli üye ülkeler arasında çıkar çatışmasına neden olabilecek konuları ele alarak ortak çözümler ortaya koymaya çalışırlar. Konsey bu şekilde hem ulusal politikaların eşgüdümünü hem de Kurucu Antlaşmaların yürütülmesini sağlar.⁹⁹

Bakanlar Konseyi, dış ilişkilerden sorumlu Komisyon yetkilisinin katılımı ile Dış İşleri Bakanları düzeyinde ayda bir kez toplanmakta ve bu toplantılarda, Avrupa Birliğinin ikinci sütununu oluşturan Ortak Dış Politika ve Güvenlik Politikası da dahil olmak üzere Avrupa Birliği sorunları ele alınmaktadır. Ele alınan konu ve gündeme göre, kimi zaman Dışişleri Bakanları kimi zaman da Maliye ve Çevre Bakanları Konseyin üyeleri olmaktadır. Bu şekilde Bakanlar Konseyi, 9 farklı şekilde toplanabilmektedir:

1. Genel İşler ve Ekonomik İlişkiler Konseyi - Dışişleri Bakanları
2. Ekonomik ve Mali İşler Konseyi – Maliye ve Ekonomi Bakanları
3. Adalet ve İçişleri Konseyi – Adalet veya İçişleri Bakanları
4. Çalışma, Sosyal Güvenlik, Sağlık ve Tüketicinin Korunması Konseyi – Üye Ülkelerin ilgili bakanları
5. Rekabet Konseyi – ilgili bakanlar

2003, ss.65-131. Rıdvan Karluk, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, İstanbul: Beta Yayınları, 2005, ss. 180-279.

⁹⁸ İbrahim S. Canbolat, *Avrupa Birliği Uluslarüstü Bir Sistemin Tarihsel, Teorik, Kurumsal, Jeopolitik Analizi*, İstanbul: Alfa Kitabevi, s.153.

⁹⁹ *Ibid.*, s.153.

6. Taşımacılık, Telekomünikasyon ve Enerji Konseyi – ilgili bakanlar
7. Çevre Konseyi – Çevre Bakanları
8. Tarım ve Balıkçılık Konseyi – ilgili Bakanlar
9. Eğitim, Gençlik ve Kültür Konseyi – Milli Eğitim ve Gençlik Bakanları¹⁰⁰

Bakanlar Konseyi'nin altı temel sorumluluğu şu şekilde sıralanmıştır:

1. Avrupa Parlamentosu ile birlikte yasama faaliyetlerinde bulunmak
2. Üye ülkelerde izlenen ekonomi politikalarını koordine etmek
3. AB ve bir devlet ya da uluslararası kuruluş ile uluslararası anlaşmaları sonuçlandırmak
4. Avrupa Parlamentosu ile birlikte ortaklaşa AB bütçesini onaylamak
5. AB'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikasını geliştirmek, (AB Konseyi'nin rehberliğinde)
6. Suç konularında ulusal mahkemeler ve polis güçleri arasındaki işbirliğini sağlamak¹⁰¹

Bakanlar Konseyi normal olarak Brüksel'de toplanmakta, her yıl üç ayda bir Lüksemburg'ta da gerçekleşmektedir. Üye ülkelerin Büyükelçilerinden oluşan bir Daimi Temsilciler Komitesi bulunmaktadır. Söz konusu Komite Bakanlar Konseyi toplantılarının ön hazırlıklarını üstlenmektedir.¹⁰²

Bakanlar Konseyi'nde kararlar nitelikli çoğunlukla ve oybirliğiyle alınmaktadır. Bu, alınacak kararın önemine göre değişmektedir. Örneğin, Komisyonun önerilerinin değiştirilmesi

---

¹⁰⁰ Ülger, *Avrupa Birliği'nin ABC'si...*, s.65.

¹⁰¹ Rıdvan Karluk, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, İstanbul:Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., s.17

¹⁰² Canbolat, *Avrupa Birliği Uluslararası Bir Sistemin Tarihsel, Teorik, Kurumsal, Jeopolitik Analizi...*, s.153

veya Parlamento'dan geçen değişikliklerin geri çevrilmesi gibi yasamaya ilişkin konularda oybirliği gerekmektedir.

Konsey'de her üye devletin oy sayısı farklıdır. 2001 yılında imzalanan ve 2003 yılında yürürlüğe giren Nice Antlaşması, Bakanlar Konseyi üyelerinin oy sayısını değiştirmiştir. Söz konusu antlaşmaya göre, Bakanlar Konseyi'nde oy dağılımı ülkeler bazında şu şekilde belirlenmiştir. Almanya, Fransa, İngiltere ve İtalya 29 oy, İspanya ve Polonya 27 oy, Romanya 14 oy, Hollanda 13, Belçika, Yunanistan, Portekiz, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan 12 oy, Bulgaristan, İsveç ve Avusturya 10 oy, Litvanya, Slovakya, Finlandiya, İrlanda ve Danimarka 7 oy, Kıbrıs Cumhuriyeti, Estonya, Slovenya, Letonya ve Lüksemburg 4 oy ve Malta 3 oy olmak üzere toplamda 345 oy vardır.¹⁰³

3.2. Avrupa Komisyonu

Avrupa Komisyonu, Topluluk çıkarlarını temsil eden bir kurumdur. Komiser olarak adlandırılan ve 27 kişiden oluşan Komisyon üyeleri Topluluk üyesi hükümetler tarafından atanırlar, ne ulusal hükümetlere ne de Konseye sorumludurlar. Tüm Topluluk adına hareket eden Komisyon üyeleri, sadece Avrupa Parlamentosu'na karşı sorumludurlar. Bu özelliğinden dolayı, Komisyon üyeleri bir Avrupa Hükümetinin bakanlarına benzetilmektedir.¹⁰⁴

Komisyon'un görevi dört başlık altında toplanabilir:

Kurucu Antlaşmaların Uygulanmasını Sağlamak:

Komisyon Adalet Divanı ile birlikte Antlaşmalar temelinde alınan kararların tüm üye devletlerde gerektiği gibi doğru biçimde uygulanmasını gözetir.

---

¹⁰³ Ülger, *Avrupa Birliği'nin ABC'si...*, s.63.

¹⁰⁴ Canbolat, *Avrupa Birliği Uluslarüstü...*, s.153.

Yasa Hazırlamak: Komisyon yasama sürecinde *inisiyatif hakkına* sahiptir. Topluluk politikalarının tasarlayıcısıdır. Süreci başlatmada tek yetkilidir.

Yürütme: Birliğin yürütme organı olarak Parlamento ve Konsey tarafından alınan kararların ulusal ve yerel otoriteler tarafından uygulanmasını gözetler ve gerekli müdahalelerde bulunur. Tespit edilen politikaların takipçisi ve koordinatörüdür.

AB'nin Temsili: Komisyon Başkanı, Birlik temsilcisi sıfatıyla, uluslararası alanda korumakla yükümlü olduğu Birlik çıkarları doğrultusunda faaliyet göstermektedir. Bu şekilde uluslararası arenada üye devletler tek bir ağızdan aktif olarak temsil edilmektedir.¹⁰⁵

Komisyon Avrupa Birliği'nin en önemli yürütme organı olarak Birlik yasalarının uygulanmasına yönelik olarak bir yılda binlerce hüküm yayımlamaktadır. Ayrıca Komisyon, Konsey'e yılda yüzlerce yasa tasarısı da önermektedir. Tüm bu özelliklerinde dolayı, Komisyon, Avrupa Topluluğunda "entegrasyon motoru" olarak görülmektedir.¹⁰⁶

3.3. Avrupa Parlamentosu

Avrupa Parlamentosu, 1957 tarihli Roma Antlaşması'nda belirtilen ifadeyle (ATA m.189) "Avrupa Topluluğu tarafından bir araya getirilen devletlerin insanları"nın temsil eden bir kurumdur.¹⁰⁷ AET ve AAET kurulması ile 1952 tarihinde kurulan AKÇT'nin "Genel Kurulu" her üç topluluğu kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Kurucu antlaşmalarda "Genel Kurul" olarak bahsedilen bu kurumun adı 19 Mart 1958'de yapmış olduğu ve 142 üyenin katıldığı toplantıda "Avrupa Parlamenter Genel Kurulu" olarak değiştirilmiştir.

---

¹⁰⁵ Çalış, Bağcı, Kutlu, "Avrupa Birliği: Tarihi, Kurumları ve Niteliği"..., s.238.

¹⁰⁶ Canbolat, *Avrupa Birliği Uluslarüstü...*, s.153.

¹⁰⁷ Enver Bozkurt, Mehmet Özcan, Arif Köktaş, *Avrupa Birliği Hukuku*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2001, s.52.

Avrupa Tek Senedi ile ilk olarak Kurucu Antlaşmalarda da “Avrupa Parlamentosu” ismi kullanılmaya başlanmıştır.¹⁰⁸ Ancak her ne kadar ismi Parlamento olarak değiştirilse ve yasama sürecindeki yetkileri özellikle ABA ile artırılmış olsa da Avrupa Parlamentosu anayasal anlamda yasama faaliyetini, vergi koyma yetkisini tekelinde bulunduran bir kurum niteliğini hiçbir zaman kazanamamıştır.¹⁰⁹ Avrupa Parlamentosu başlangıçta düşünüldüğü gibi yine danışma hizmeti veren görüş bildiren onay veren bir kurumdur. Ancak daha çok siyasi etkisi olan kararlar alan bir kurumdur. Fakat 1992 Maastricht ve 1997 Amsterdam Antlaşmaları ile hızla, danışma meclisinden ulus-devletlerde mevcut bulunan yasama meclisine doğru ilerlemektedir.¹¹⁰

Avrupa Parlamentosu, Avrupa Birliği’nin danışma organıdır. Klasik parlamentolardan farklı olarak Avrupa Parlamentosu’nun esas görevi “yasama” değildir. Son yıllarda Avrupa Birliği içerisinde parlamentonun görev ve yetkilerinde artış gözlemlense de bu durum danışma görevinden öteye gidememektedir.

Avrupa Parlamentosu, Avrupa Birliği’nde denetim, bütçe, yasama ve danışma konusunda yetkili bir kurumdur. Birlik bütçesinin ve yasalarının hazırlanmasında yönlendirici etkiye sahiptir.¹¹¹

Beş yıl tek dereceli genel oyla seçilen Avrupa Parlamentosu’nun vekilleri, politik yönelimlerine göre gruplar oluşturmaktadır. Bu uluslarüstü gruplarda bir araya gelen milletvekilleri kendilerini seçip gönderen ülkeleri değil Avrupa Birliği halkını temsil etmektedir.

---

¹⁰⁸ ATS’nın 3 (1). Maddesi.

¹⁰⁹ P.S.R.F. Mathijsen, *A Guide to European Union Law*, London: Sweet&Maxwell, 1995, s.25.

¹¹⁰ Bozkurt, Özcan, Köktaş, *Avrupa Birliği...*, s.53.

¹¹¹ Canbolat, *Avrupa Birliği Uluslarüstü...*, s.153.

Avrupa Parlamentosu'nun genel kurul çalışmaları için hazırlık yapan toplam 20 Komite (Kurul) bulunmaktadır. Bunlar parlamento içerisindeki tüm grupların katılımıyla oluşturulmaktadır. Belli başlıları şunlardır:

1. Güvenlik, silahsızlanma ve insan hakları alt-komitelerini de içeren siyasal komite,
2. Tarım, balıkçılık ve kırsal kesimin geliştirilmesine yönelik komite,
3. Dış ekonomik ilişkiler komitesi,
4. Enerji, araştırma ve teknoloji komitesi,
5. Çevre sorunları, halk sağlığı ve tüketicinin korunmasına yönelik komite,
6. İstihdam, iş piyasası ve sosyal işler komitesi,
7. Kalkınma ve işbirliği komitesi,
8. Bütçe denetim komitesi,
9. Gençlik, kültür, eğitim, medya ve spor komitesi.¹¹²

Avrupa Parlamentosunun çalışma yerleri olarak Strasburg, Lüksemburg ve Brüksel belirlenmiştir; genel kurul toplantıları Strasburg'ta yapılmaktadır. Komitelerin ve grupların toplantıları ise genellikle Brüksel'de olmaktadır.

Avrupa Birliği vatandaşlarının sesi olarak kabul edilen Avrupa Parlamentosu, aynı zamanda kendini "bütünleşmenin motoru" saymaktadır. Bununla bağlantılı olarak Parlamento; üye ülkelerin sınırlarında kontrollerin kaldırılması, iç pazarda sosyal dengenin sağlanması, işsizliğin önlenmesi ve Birlik düzeyinde dengeli büyümenin gerçekleştirilmesi gibi herkese yarar sağlayıcı bazı iyileştirmeler için harekete geçmektedir.¹¹³

---

¹¹² Ibid., s.158.

¹¹³ Mehmet Genç, *Avrupa Topluluklarının Kurumsal ve Hukuksal Yapısı*, Bursa: U.Ü. Basımevi, s.25.

3.4. Adalet Divanı

Avrupa Toplulukları Adalet Divanı, kurucu antlaşmaların ve ikincil hukuk normları olarak adlandırılan tüzük ve yönergelerle alınan kararların uygulanmasından ve yorumlanmasından sorumlu organdır.

Avrupa Adalet Divanı; bir ülkenin, Komisyon'un bir firmanın ya da bir kişinin şikayeti üzerine, münferit bir durumda Avrupa Topluluğu hukukuna ters bir uygulama yapılıp yapılmadığı konusunda karar vermektedir. Bu, antlaşmaların uygulanmasına yöneliktir. Diğer taraftan Avrupa Adalet Divanı aynı zamanda antlaşmalardaki, bazı tartışmalı metinlerin nasıl anlaşılması gerektiği konusunda da karar verir; bu da antlaşmaların yorumlanmasına yöneliktir.¹¹⁴

3.5. Sayıştay

Sayıştay, Avrupa Birliği'nin mali yönetiminin hukuka uygunluğunu denetlemek amacıyla 22 Temmuz 1975'te kurulan hesap mahkemesidir. Sayıştay, bir hesap mahkemesi olarak kurulmadan önce Avrupa Kömür ve Çelik Teşkilatı Antlaşması ile Komisyon'dan bir komiser Hesap Komiseri olarak mali denetimden sorumlu tutulmuştur. Daha sonra Roma Antlaşması bir Kontrol Komisyonu öngörse de Sayıştay kurulana kadar etkin bir denetim mekanizması sağlanamamıştır.¹¹⁵ Mahkeme, her üye ülkeden bir hakim olmak üzere, bağımsızlıklarından şüphe edilmeyecek, kendi ülkelerinde denetim kurumlarında çalışan ve çalışmış, bu görev için yeterliliğe sahip kişiler

---

¹¹⁴ Canbolat, *Avrupa Birliği Uluslarüstü...*, s.159.

¹¹⁵ Şaban H. Çalış, Şehnaz Bağcı, Önder Kutlu, "Avrupa Birliği: Tarihi, Kurumları ve Niteliği", Şaban H. Çalış, Birol Akgün, Önder Kutlu (der), *Uluslararası Örgütler ve Türkiye*, Konya: Çizgi Kitabevi, 2006, s.243.

arasından Avrupa Parlamentosu'nun görüşü alındıktan sonra Konsey tarafından oybirliğiyle atanan 25 üyeden oluşur.¹¹⁶

Sayıştay, antlaşmalarla belirlenen mali yükümlülükleri yerine getirmemek suretiyle AB'yi zarara uğrattığına kanaat getirmesi halinde Komisyon aleyhine Avrupa Toplulukları Adalet Divanı'na dava açma hakkına sahiptir. 1997 yılında imzalanan Amsterdam Antlaşması ile Sayıştay'a Bakanlar Konseyi ve Avrupa Parlamentosu'na rapor sunma yetkisi verilmiş, ayrıca denetleme yetkisi kapsamında Avrupa Birliği'nin üçüncü ülkelerdeki temsilcilikleri ve Avrupa Yatırım Bankası tarafından yönetilen fonlar da dahil edilmiştir.

3.6. Bölgeler Komitesi

Maastricht Antlaşması ile kurulan Bölgeler Komitesi, üye ülkelerin görüşü alınarak Bakanlar Konseyi tarafından atanan 222 asil ve 222 yedek üyeden oluşmaktadır. Asil ve yedek üyelerin görev süresi 4 yıldır. Bölgeler Komitesi'nin faaliyetleri 1994 yılında başlamıştır ve merkezi Lüksemburg'da bulunmaktadır.¹¹⁷

1997 yılında imzalanan ve 1999 Mayıs ayında yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması ile Bölgeler Komitesine danışılması gereken konular arasına çevre, sosyal fon, mesleki eğitim, sınır ötesi işbirliği ve ulaştırma alanları da dahil edilmiştir. Antlaşma ile ayrıca Avrupa Parlamentosu'nun Komiteye danışması kuralı getirilmiştir.

3.7. Ekonomik ve Sosyal Komite

Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kuran Roma Antlaşması'nın 4. maddesinde Konsey ve Komisyon'a yardımcı olmak amacıyla danışma organı niteliğinde Ekonomik ve Sosyal Komite kurulması öngörülmüştür. Komite, bir danışma organı

---

¹¹⁶ Ibid., s.243.

¹¹⁷ İrfan Kaya Ülger, *Avrupa Birliği El Kitabı (Kavramlar-Kurumlar-Kişiler)*, Ankara: Seçkin Kitabevi, 2003, s.102.

olduğundan çalışma düzeni görüş bildirme şeklindedir. Komitenin görüşleri, Avrupa Parlamentosu, Bakanlar Konseyi ve Komisyona iletilmektedir. Komitenin hazırladığı görüşler (avis), ayrıca AB Resmi Gazetesi'nde yayınlanmaktadır.¹¹⁸

---

¹¹⁸ Ülger, *Avrupa Birliği'nin ABC'si...*, s.77.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ADAY ÜLKE, MÜZAKERE SÜRECİ VE GENİŞLEME

Müzakere Süreci, Avrupa Birliği'ne aday olmuş bir ülkenin Birliğe tam üye olabilmek için ulusal mevzuatını Avrupa Birliği Müktesebatı'na uygun hale getirme dönemidir. Burada söz konusu süreç ele alınarak bir aday ülkenin tam üye olabilmesi için ne gibi adımlar atması yönünde bir çerçeve sunulmaktadır.

Müzakere sürecinin ilk aşamasında yer alan ve aday ülkenin ulusal mevzuatının AB müktesebatına uyum sağlama konusunda ne düzeyde olduğunun tespiti açısından önemli olan tarama sürecinde, ilgili aday ülkenin ulusal mevzuatı en ince ayrıntısına kadar incelenmektedir. Bu sürecin başlatılmasında etkin rol oynayan ve müzakerelerin tamamlanmasında önemli rol oynayan Hükümetler Konferans ayrıca ele alınmaktadır.

İkinci aşamada taranma sürecinin tamamlanmasından sonra aday ülkenin AB müktesebatına uyum açısından yapacaklarını belli bir çerçeveye bağlayan Müzakere Pozisyon Belgeleri'nin hazırlanması ve ardından bu Müzakere Pozisyon Belgeleri'nin AB Dönem Başkanlığı'na sunulması açıklanmaktadır.

Dördüncü aşamada, müzakerelerin açılarak aday ülkenin ulusal mevzuatını AB Müktesebatına uyumu, Mevzuatın aktarılması, Mevzuatın uygulanması ve yürütme olmak üzere 3 farklı aşamada açıklanmaktadır.

Beşinci aşamada ise müzakerelerin tamamlanmasının ne şekilde tamamlandığı bu bağlamda nihai kapamanın nasıl gerçekleştiği ele alınmaktadır.

Son aşamada artık müzakereleri tamamlamış bir aday ülkenin Birliğe katılım şartlarını ortaya koyan antlaşmaların hazırlanma ve onaylanma süreci ele alınarak üyeliğin son aşaması açıklanmaktadır.

4.1.1. Kavramsal Giriş: “Müzakere”

Müzakere süreci Avrupa Birliği’ne üyeliğin son aşamasıdır. Herhangi bir aday ülke ile müzakerelerin başlayabilmesi için aday ülkenin Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirmesi şart koşulmaktadır:

- Demokrasi ve insan haklarına saygı, hukuk devleti niteliği, azınlıkların korunması
- Serbest piyasa ekonomisi
- AB ile rekabet edebilme
- Tam üyeliğin sorumluluğunu ve Topluluk müktesebatını üstlenebilme ve uygulayabilme yeteneği
- AB’nin yeni üyeleri kabul edebilme kapasitesi¹¹⁹

Aday ülkenin Avrupa Birliği’ne üyelik için sadece siyasi kriterleri yerine getirmesi yeterli olmamaktadır. Bunun yanında müzakere sürecinde iktisadi kriterlere uyum ve üyelik yükümlülüklerini üstlenmesi de gerekecektir. Üyelik yükümlülüklerini üstlenebilme yeteneğinden kastedilirse “AB müktesebatının üstlenilmesi” ve “müktesebatın yaşama geçirilebilmesi için gerekli idari kapasite”nin oluşturulması anlamına gelmektedir.¹²⁰

Bu aşamada aday ülkenin ulusal mevzuatı incelenerek aday ülkenin Avrupa Birliği Müktesebatına uyum sağlaması amaçlanmaktadır. Bu aşamada aday ülke, Müzakere Çerçeve Belgesi’nde yer alan kriterlere göre üyelik sürecini tamamlamaktadır. Müzakere Çerçeve Belgesinde müzakerelerin temel ilkeleri belirlenmektedir. Bu çerçeve ile Birliğe katılımın ne anlama geldiği açıklanmıştır. Buna göre katılım, aday ülkenin, müktesebat olarak adlandırılan, Birlik sistemine ilişkin tüm hak ve yükümlülükler ile Birliğin kurumsal yapısını kabul

---

¹¹⁹ Sinan Ülgen, *AB İle Müzakerelerin El Kitabı: Ne Bekliyoruz, Ne Olacak?*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005, s. 10.

¹²⁰ Mustafa Şahin, “Avrupa Birliği Müzakere Süreci ve Türkiye”, *Avrasya Dosyası*, Cilt 10, Sayı 2, 2004, s.39.

etmesidir. Beşinci genişleme dalgası öncesinde her aday ülke için ayrı ayrı Müzakere Çerçeve Belgesi hazırlanmışken, Beşinci Genişleme Dalgasında, bütün aday ülkeler için tek ve ortak Müzakere Çerçeve Belgesi hazırlanmıştır. Beşinci genişleme dalgasında yer alan 10 ülke için Müzakere Çerçeve Belgesinde 31 müzakere başlığı yer alırken Türkiye için 35 müzakere başlığı yer almaktadır.

Avrupa Birliği'ne üyelik “Avrupa Birliği Müktesebatı” (*acquis communautaire*) olarak bilinen Birlik sistemine ve Birliğin Kurumsal çerçevesine bağlanan hak ve yükümlülüklerin kabulünü zorunlu kılmaktadır. Avrupa Birliği Müktesebatı sürekli genişlemekte olup aşağıdakileri içermektedir:

- I. Birliğin temelini oluşturan Antlaşmaların içeriği, ilkeleri ve siyasi hedefleri,
- II. Antlaşmalar uyarınca kabul edilen mevzuat ve kararlar ve Avrupa Toplulukları Adalet Divanının kararları,
- III. Birlik çerçevesinde kabul edilen hukuken bağlayıcı olan veya olmayan diğer işlemler (örneğin, kurumlar arası anlaşmalar, ilke kararları, bildirimler, tavsiyeler, kılavuzlar),
- IV. ortak dış ve güvenlik politikası çerçevesinde kabul edilen ortak eylemler, ortak tutumlar, deklarasyonlar, sonuç bildireleri ve diğer işlemler,
- V. adalet ve içişleri çerçevesinde kabul edilen ortak eylemler, ortak tutumlar, imzalanan sözleşmeler, ilke kararları, bildirimler ve diğer işlemler,

Topluluklar tarafından veya Topluluklar ve üye devletler tarafından birlikte akdedilen uluslararası anlaşmalar ve üye devletlerin Birlik faaliyetlerine ilişkin olarak aralarında akdettikleri uluslararası anlaşmalar.¹²¹

120http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/MuzakereCercevesi/Muzakere_Cercevesi_2005.pdf (07.03.2009)

Müzakerelerin her aday ülke ile aynı ilkeler temelinde ancak “farklılaşma ilkesi” gereği ilgili aday ülkenin performansına göre gerçekleştirilmesi öngörülmektedir. Bu nedenle müzakere sürecinin her aday ülke için paralellik arz etmesi zorunlu değildir. Buna göre aday ülkenin müzakere sürecindeki performansı şu kriterler temelinde değerlendirilmektedir: Kopenhag ve Madrid Kriterleri; yüksek seviyede nükleer güvenlik ve çevre koruması; sınır anlaşmazlıklarının Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’nde öngörülen metotlar çerçevesinde çözümlenmesi; Ortaklık Anlaşmaları ve katılım ortaklıklarında belirlenen öncelikler. Diğer yandan aday ülke müzakere süreci boyunca, üçüncü ülke ile ilişkilerinde ve özellikle de Dünya Ticaret Örgütü olmak üzere, uluslararası kuruluşlar nezdindeki politikaları Birliğin benimsediği politika ve pozisyonlara uyumlu olması gerekmektedir.

4.1.2. Müzakere Sürecinde Rol Oynayan Kurumlar

Müzakerelerde, Komisyon, tarama sürecini yürütmekte, Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi için gerekli belgeleri temin etmekte, aday ülkenin tam üyelik müzakereleri sürecinde hazırladıkları ulusal pozisyon belgelerine karşılık, AB Konseyi Dönem Başkanlığı ile birlikte taslak mahiyette AB’nin pozisyon belgelerini hazırlamaktadır.¹²² Komisyon’un, tam üyelik müzakereleriyle ilgili teknik konuları koordine etmek ve gerekli hukuki düzenlemeleri hazırlamak gibi görevleri mevcuttur. Ayrıca, Komisyon, ihtiyaç duyulması halinde, aday ülkelerle resmi olmayan temaslar kurmakta ve aday ülkelere müktesebatın uygulanmasına ilişkin tavsiyelerde bulunmaktadır.

Komisyon tarafından hazırlanan taslak pozisyonlar, nihai şekli verilmek üzere Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi’ne

---

¹²² Kamuran Reçber, *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri*, İstanbul:Aktüel Yayınları, 2004, s.246.

bağlı olarak çalışan Genişleme Çalışma Grubu'na yollanmakta ve daha sonra Avrupa Birliği Konseyi'nin onayına sunulmaktadır. AB Konseyi'nin Dönem Başkanlığını üstlenen Devletin Dışişleri Bakanı ya da Daimi Temsilcisi müzakere başkanlığını yürütmekte, Konsey Sekreteryası da müzakerelerin sekreteryaya hizmetlerini yerine getirmektedir.¹²³

Müzakere kararının alınmasından sonra, her aday ülke için Hükümetlerarası Konferans oluşturulmaktadır.¹²⁴ Üye ve aday ülkelerden dışişleri bakanlarının katılımıyla gerçekleşen Hükümetlerarası Konferanslarda temel pozisyonlar ve stratejiler ortaya koyulmakta, siyasi konular ele alınmaktadır. Teknik düzeyde yürütülen esas müzakereler ise, AB Daimi Temsilcileri (COREPER) ve aday ülke baş müzakerecisi başkanlığındaki müzakere heyetleri arasında yapılmaktadır.

Avrupa Parlamentosu, müzakereler süresince aday ülkeler için hazırladığı raporlarla tutum belirlemek ve görüş bildirmek suretiyle sürece katılmaktadır. Avrupa Parlamentosu, son aşamada “basit çoğunluk” oylama sistemi ile Katılım Antlaşması'nı onaylamaktadır. Bu nedenle Komisyon, Parlamento'yu müzakerelerin tüm aşamaları hakkında bilgilendirerek süreci yakından takip etmesini sağlamaktadır.

Aday ülkeler, tam üyelik müzakerelerinin sürdürülmesi esnasında, bu müzakerelerin yürütülmesinden sorumlu olan ve iç hukuklarının öngördüğü prosedüre göre iç yapılanmalar kurmaktadır.¹²⁵ Bu yapılanmalar tam üyelik müzakere sürecince, tam üyeliğe ilişkin pozisyonlarının belirlenmesi konusunda çalışmalar yapmaktadır. Bu yapılanmalar aracılığıyla, taslak pozisyonlarının oluşturulmasında, siyasi

---

123

<http://www.ikv.org.tr/arastirmalar/degerlendirmeler/degerlendirmeler.html> (05.03.2009)

¹²⁴ <http://www.ikv.org.tr/surecinaktorleri.php> (05.03.2009)

¹²⁵ Reçber, *Türkiye-Avrupa Birliği...*, s.246.

partiler, yerel yönetimler, sendikalar, sivil toplum kuruluşları vb. gibi kuruluşlar etkili olmaktadır.

4.1.3. Müzakere Sürecinin Aşamaları

1. Tarama Süreci
2. Pozisyon Belgelerinin Hazırlanması
3. Pozisyon Belgelerinin Dönem Başkanlığı'na Sunulması
4. Müzakerelerin Açılması
5. Müzakerelerin Tamamlanması
6. Katılım Antlaşmasının Hazırlanması ve Onaylanması

4.1.3.1. Tarama Süreci

Katılım müzakerelerinin ilk aşamasını, Hükümetler arası Konferans(HAK) kararı ile başlatılan tarama süreci oluşturmaktadır. Tarama Süreci, AB ile aday ülke arasında, müktesebatın ve uyumlaştırmanın nasıl gerçekleştirileceği konularının ele alındığı görüşmeler çizelgesi olarak görülebilir. Tarama ile aday ülkenin uymak zorunda olduğu AB müktesebatına en kısa sürede uyum sağlaması amaçlanmakta ve yapılması gereken değişiklikler ya da Avrupa Birliği müktesebatıyla örtüşmeyen düzenlemeler konusunda bir çerçeve hazırlanmaktadır.

Avrupa Birliği Konseyi'nin müzakere kararını almasının ardından tam üyelik müzakerelerinin sürdürülmesi için bir Hükümetler arası Konferans oluşturulmaktadır. Hükümetler arası Konferansın (HAK) tarafları, aday ülke ile AB ile üyesi yirmi yedi devletin temsilcilerin oluşmaktadır. Aday ülkenin Topluluklar müktesebatına uyum sağlayıp sağlayamadığı konusunda saptama yapabilmeye gayesi güden tarama sürecinin başlatılması, başlangıçta hangi konu başlıklarında

müzakerelerin açılacağı ve müzakere süreci ilgili diğer konular bu Konferans'ta karara bağlanmaktadır.¹²⁶

Tarama sürecinde, aday ülke AB müktesebatı hakkında bilgilendirilmekte ve akabinde aday ülkenin ulusal mevzuatı incelenerek Avrupa Birliği Müktesebatına ne ölçüde uyum sağladığı konusunda bir şablon sunularak müzakerelerin hangi konu başlıklarında başlatılacağı karar verilmektedir. Bu noktada tarama sürecinin uygulayıcısı ve denetleyicisi Hükümetler arası Konferans olmasına karşın, taramanın teknik denetimini yapan kurum ise Teknik Yardım Değişim Ofisi'dir. Yapılacak olan taramada, aday ülkenin kabul edeceği ve tamamlayacağı mevzuat alanları ve özellikle de Birliğin Mevzuatı ile çelişen, değiştirilmesi ya da kaldırılması gereken düzenlemelerin belirlenmesi zaruridir.

Tarama süreci sonucunda AB Komisyonu her konu başlığı için ayrı bir "tarama raporu" hazırlamakta ve AB Konseyi'ne sunmaktadır.¹²⁷ Tarama Raporlarının AB Konseyince uygun görülmesi, aday ülke ile Fiili Müzakerelerin başlatılmasına temel teşkil etmektedir.¹²⁸ Bütün konu başlıklarına ilişkin tarama süreci tamamlanıp Fiili Müzakere aşamasına geçilmesi, temel kuraldır. Ancak aday ülkenin AB müktesebatına uyum sağladığı bazı konu başlıklarındaki müzakerelere, bütün konu başlıklarında tarama sürecinin tamamlanmasını beklemeden de başlanılabilmektedir. Tarama raporlarının AB Konseyi'nce uygun görülmesinin ardından Hükümetler arası Konferans tekrar toplanmakta ve oy birliği ile hangi konu başlığında Fiili Müzakerelerin başlayacağına karar vermektedir.

5. genişleme sürecinde, tarama çok taraflı (multilateral) ve iki taraflı (bilateral) olmak üzere iki şekilde yürütülmüştür. Çok taraflı tarama prosedürü, aday ülkelerin tüm AB

---

¹²⁶ İbid., s.245.

¹²⁷ <http://www.ikv.org.tr/muzakeresureci.php> (05.03.2009)

¹²⁸ <http://www.abgs.gov.tr/tarama/Ozet.htm> (05.03.2009)

müktesebatı ve ilgili müktesebat başlıkları hakkında bilgilendirilmesi amaçlanmakta ve AB Komisyonu uzmanları tüm aday ülkelere mevcut mevzuatı ve bunun uygulamasını açıklamaktadır.

İki taraflı tarama süreci ise şu şekilde işlemektedir: AB Komisyonu aday ülkenin uzmanları ile birlikte, AB müktesebatını her üye ülke için ayrı ele alarak, söz konusu ülkenin mevcut ulusal mevzuatının müktesebat ile ne ölçüde uyumlu olduğunun ve tamamlanması gereken eksikliklerin detaylı bir tespitini yapmaktadır. Bu süreçte müktesebatın tümü değil, buna çerçeve oluşturan ve AB ile müzakerelerin başlaması için gerekli olan temel düzenlemeleri içeren yaklaşık %25'lik bölümü gözden geçirilmektedir.¹²⁹

Tam üyelik müzakereleri, bir yanda üye aday ülke Devlet Bakanlarının katılımıyla gerçekleşen Hükümetlerarası konferanslar/toplantılar, diğer yanda ise Daimi Temsilciler Meclisi (COREPER) ile aday ülke Devletin müzakere heyetleri arasındaki toplantılar ile sürdürülmektedir. Bakanlar düzeyindeki toplantılarda, temel pozisyonlar, stratejiler ve siyasi konular ele alınmaktadır. Daimi Temsilciler düzeyindeki toplantılarda ise daha çok teknik konular üzerinde çalışmalar yapılmaktadır.¹³⁰

4.1.3.2. Pozisyon Belgelerinin Hazırlanması

Müzakerelere başlamadan önce aday ülkelerden *Müzakere Pozisyon Belgeleri* istenmektedir. Müzakere pozisyonları, Avrupa Birliği'ne aday ülkelerin "katılım müzakereleri sürecinde" Topluluk müktesebatına uyum açısından durumlarını ortaya koyan belgelerdir. Bu belgelerde aday ülkenin ulusal mevzuatını ne şekilde müktesebata uyumlu

---

¹²⁹ <http://www.ikv.org.tr/muzakeresureci.php> (05.03.2009)

¹³⁰ Reçber, *Türkiye-Avrupa Birliği...*, s.246.

hale getireceği ve uygulayacağı buna ilave olarak uygulama için nasıl bir kurumsal yapı oluşturacağı planlanmaktadır.¹³¹

Müzakere pozisyonunun belli bir şablonu olmamakla birlikte, aday ũlkeler kendi pozisyonlarını hazırlarken müzakere sürecinde uyulması gereken koşulları yerine getirmekle yükümlüdür. Bu koşullardan müzakere pozisyonlarının hazırlanması aşamasında dikkate alınması gerekenler şunlardır:

- ✓ Hangi mũktesebat başlığına ilişkin veya hangi tarafa ait olursa olsun, açıklanan hiçbir pozisyon diğer başlıklar altındaki pozisyonlarda yer alabilecek konuları önceden belirleyemez.
- ✓ Geçici dũzenlemeler, hem sũre hem de kapsam açısından sınırlamalara tabidir ve ilgili mũktesebatın uygulanmasına dair ayrıntılı bir eylem planı içerir.
- ✓ Geçici dũzenleme talepleri, Birliğin kural ve politikalarında değişiklikler içeremez, olağan faaliyetlerini engelleyemez ve rekabeti önemli ölçũde bozamaz.¹³²

Her müzakere pozisyonunun yapısı, ilgili mũktesebat başlığının içeriğine ve kapsamına gũre değişmektedir. Ancak, her müzakere pozisyonunun bir giriş ve bir gerekçe bũlũmũ olmak zorundadır. Giriş bũlũmũnde; pozisyonun hazırlanđı tarihte ilgili mũktesebat başlığındaki durum, mevzuat uyumunun hangi aşamada olduğu, planlanan uyum takvimi, Tũm bu konular gerekçe bũlũmũnde ayrıntılı olarak tekrar ele alınmalıdır. Aday ũlkelerin hazırladığı ‘‘Pozisyon Belgeleri’’, AB Komisyonu tarafından hazırlanan Tarama Raporları gibi her başlık için ayrı ayrı hazırlanmaktadır. Belgelerde aday ũlke, sũz konusu konu başlığında, Fiili Mũzakere sürecinin nasıl işleyeceğini, ulusal mevzuatını AB mũktesebatına ne ölçũde ve

---

¹³¹ <http://www.ikv.org.tr/muzakeresureci.php> (05.03.2009)

¹³¹ <http://www.ikv.org.tr/muzakeresureci.php> (05.03.2009)

nasıl uyumlaştıracığını, Fiili Müzakereleri nasıl bir kurumsal yapı ile sürdüreceğini beyan etmektedir.¹³³

Tam üyelik müzakere sürecinde, müktesebat itibarıyla tüm konu başlıklarına ilişkin pozisyon belgelerinin hazırlanması ve karşılıklı olarak değiştirilerek üye devletlere onay için gönderilmesi büyük bir çalışma gerektirmekte ve zaman almaktadır.¹³⁴ Avrupa Birliği, müzakere sürecinde yetkili kılınan organları ve kurumları aracılığıyla, genellikle aday ülkenin “Pozisyon Belgesi”ne sorularla karşılık vermektedir.¹³⁵ “Ortak pozisyon Belgelerinin” oluşturulması sırasında Avrupa Birliği üyesi ülkeleri arasında görüş birliğinin oluşturulması son derece zor olmaktadır.¹³⁶ Üye devletlerin yetkili kılınan temsilcilerinin “Ortak Pozisyon Belgesi” üzerinde uzlaşmaya varmaları halinde, AB Konseyi bu Belgeyi, İç Tüzüğü’nün gerektirdiği prosedüre göre onaylanarak resmen “Ortak Pozisyon Belgesi” haline getirmektedir. Bu belge, daha sonra tam üyelik müzakerelerinin yürütüldüğü ilgili aday ülkeye gönderilmekte ve “Ortak Pozisyon Belgesi”nde benimsenen konu başlığı itibarıyla müzakere başlatılmaktadır.¹³⁷

Aday ülkeler, müzakere pozisyonlarında öngörülen katılım tarihinde uyum sağlayamayacakları alanlar için geçiş süresi talep edebilme imkanına sahiptirler. Aday ülke, müktesebatın uygulanmasını bir süreliğine erteleyen “geçiş süresi” dışında, müktesebatın bir alanına ilişkin olarak “istisna” da talep edebilir. Geçiş süresi ve istisna talepleri mutlaka uygun şekilde gerekçelendirilmelidir.

Aday ülke veya AB tarafından geçiş dönemi talep edilmesinin bir çok sebebi olabilir. Bunlardan bazıları şunlardır:

---

¹³³<http://www.ikv.org.tr/muzakeresureci.php> (05.03.2009)

¹³⁴

<http://www.ikv.org.tr/arastirmalar/degerlendirmeler/degerlendirmeler.html> (05.03.2009)

¹³⁵ Reçber, *Türkiye-Avrupa Birliği...*, s.247.

¹³⁶ *Ibid.*, s. 248

¹³⁷ <http://www.ikv.org.tr/muzakeresureci.php> (05.03.2009)

- a. Teknik nedenler :** Bazı durumlarda aday ülkede AB mevzuatının tam üyelik aşamasında uygulanması teknik nedenlerle imkansız olmaktadır. Örneğin fikri mülkiyet alanında mevzuat uyumlaştırılması için bazı uluslararası sözleşmelere taraf olunması gerekebilir. Bu sözleşmelerin parlamento tarafından onaylanması tam üyelik tarihi öncesinde gerçekleşmeyebilir.
- b. Ekonomik etkilerin hafifletilmesi ihtiyacı :** Yeni bir ülkenin AB'ye üye olması kuşkusuz Avrupa Birliği ekonomisi üzerinde bazı etkileri olacaktır. Bu etkilerin olumsuzluklarını en aza indirilmesi amacıyla söz konusu alanın uygulanması zamana yayılmak istenmektedir. Bu konuda örneğin İspanya'nın tarım ürünlerine serbest dolaşım hakkı, İspanya'nın tam üyeliğinden 5 yıl sonra verilmiştir. Ve yine son genişlemedeki ülke vatandaşlarına serbest dolaşım hakkının verilmesi 7 yıla kadar uzayabilecektir.17 Aralık Zirvesi'nde Türkiye ile ilgili olarak gündeme getirilen potansiyel kısıtlamaların arka planında Türk vatandaşlarına serbest dolaşım hakkının verilmesi ile birlikte Türk işçilerinin Avrupa iş piyasasındaki dengeleri bozabileceği endişesi yatmaktadır.
- c.** Aday ülkelerdeki mevcut yüksek standartları koruma gereksinimi
- d.** Temel ulusal çıkarların korunması (Yabancılara toprak satışı gibi)
- e.** Aday ülkelerin sosyal ve ekonomik geçişi tamamlamalarına yardım etme gereksinimi gibi¹³⁸

---

¹³⁸ Ülgen, *AB İle Müzakerelerin El Kitabı...*, ss. 15-17.

Müzakere süreci sonunda AB'ye üye olan 10 ülke için 31 müzakere başlığının 16'sında 322 adet geçiş dönemi tanınmıştır. Geçiş dönemi tanınan başlıkların üçte ikisini tarım (73), vergilendirme (59), çevre (56) ve tek Pazar ile ilgili başlıklar (malların serbest dolaşımı, kişilerin serbest dolaşımı, hizmet sunumu serbestisi, sermayenin serbest dolaşımı) (43) oluşturmaktadır.¹³⁹ Geçiş dönemi olarak tanınan başlıklar olarak şunlar karşımıza çıkmaktadır: Malların serbest dolaşımı, sermayenin serbest dolaşımı, rekabet politikası, tarım, taşımacılık politikası, vergilendirme, sosyal politika ve istihdam, enerji, telekomünikasyon ve bilgi teknolojileri, kültür ve görsel-işitsel politika, çevre, gümrük birliği, kurumlar ve diğer konular.

Müzakerelerde geçiş dönemlerine ilave olarak kalıcı istisnalar olarak adlandırılan “dereğasyon” talepleri de gündeme getirilmektedir. Ancak bu dereğasyon taleplerinin Avrupa Birliği tarafından kabul edilmesi kolay değildir. Çünkü dereğasyonlar Avrupa Birliği Hukukunun bazı alanlarda uygulanmaması anlamına gelmektedir ki Avrupa Birliği kendi kurallarının bir bütünlük içerisinde uygulanmasından yana bir tavır koyarak bu istisnaları sınırlama yolunda çaba harcamaktadır. İstisnalar konusunda en çok tartışma yaratanı ise Danimarka'nın İç Pazar kurallarına istisna olarak elde ettiği “yabancıların bazı taşınmazları satın almasını önleme” hakkı olmuştur.¹⁴⁰

Kalıcı istisnalar olarak bilinen dereğasyonlar geçici ve kalıcı olarak ikiye ayrılmaktadır. Örneğin Euro'ya geçip geçmeme konusunda İngiltere ve Danimarka'ya kalıcı bir istisna tanınarak ulusal paralarını korumalarına müsaade edilmiştir.¹⁴¹ Ancak bu istisna yeni üye olacak hiçbir ülkeye tanınmamaktadır. Şartlar elverdiği takdirde her ülkenin Euroya geçme zorunluluğu

---

¹³⁹ Şahin, “Avrupa Birliği Müzakere Süreci ve Türkiye”..., s.44.

¹⁴⁰ <http://www.ikv.org.tr/muzakeresureci.php> (05.03.2009)

¹⁴¹ Şahin, “Avrupa Birliği Müzakere Süreci ve Türkiye”..., s.43.

bulunmaktadır. Geçici deregasyonları geçiş dönemlerinden ayıran temel fark, geçiş dönemi elde edebilmek için aday ülkenin geçiş dönemi sonuna kadar yapacağı işleri bir takvime bağlaması gerekliliğidir. Geçici deregasyonlarda ise böyle bir zorunluluk bulunmamaktadır.

Geçiş dönemi veya geçici deregasyon tanınması, genel olarak AB müktesebatına uyumun iktisadi, sosyal ve siyasi sorunlar oluşturduğu durumlarda gerçekleşmektedir. Şimdiye kadar bu her müzakere alanında değil, enerji, çevre, sosyal politika gibi başlıklar için Polonya, Macaristan, Litvanya gibi ülkelere tanınmıştır.¹⁴² Gıda güvenliği, uluslararası örgütlü suçlarla mücadele, nükleer güvenlik, iltica ve göç konularında da AB istisna ve geçiş dönemine soğuk bakmaktadır.

Geçiş dönemleri ve deregasyonlara bir diğer alternatifte “korunma önlemleri”dir. Korunma önlemleri, tam üyelik sonrasında AB politikalarına uyumda ortaya çıkabilecek sorunların giderilmesi için uyumun bir süreliğine askıya alınmasıdır.¹⁴³ Bu noktada 17 Aralık Zirve Kararının Türkiye ile ilgili bölümünde, işçilerin serbest dolaşımı, tarım politikası ve yapısal fonlar gibi alanlarda AB’nin korunma önlemlerine başvuru hakkının Türkiye’nin tam üyeliği sonrasında da kalıcı olarak geçerli olabileceğine dair bir ifade yer almaktadır.

4.1.3.3. Pozisyon Belgelerinin Dönem Başkanlığı’na Sunulması

Aday ülke, her müktesebat başlığı için hazırladığı “pozisyon belgesi”ni AB Konseyi Dönem Başkanlığı’na sunmaktadır. AB Dönem Başkanlığı ise aday ülke tarafından gönderilen pozisyon belgesini AB üye ülkelere ve AB Komisyonu’na iletmektedir.

AB Komisyonu Genişleme Genel Müdürlüğü her pozisyon belgesini, konuyla ilgili genel müdürlükle birlikte

---

¹⁴² İbid., s.43.

¹⁴³ Ülgen, *AB İle Müzakerelerin El Kitabı...*, s.20.

inceledikten ve aday ülkeyle görüşmeler yaptıktan sonra “Ortak Pozisyon Taslağı” hazırlamaktadır. Hazırlanan “Ortak Pozisyon Taslağı”, Avrupa Birliği Komisyonu tarafından Konsey’e yollanmakta ve Konsey’e bağlı Genişleme Çalışma Grubu’na “Ortak Pozisyon Taslağı” üzerinde tartışılıp ve üye ülkelerin görüşleri de dikkate alınarak taslağa son şekli verilmektedir ve daha sonra taslak Avrupa Birliği Konseyi’ne (Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi) sunulmaktadır.

AB Konseyi tarafından oybirliği kabul edilerek resmen yürürlüğe giren “AB Ortak Pozisyonu”nun aday ülkeye gönderilmesiyle birlikte, ilgili konu başlığında müzakere fiilen açılmış olmaktadır.

4.1.3.4. Müzakerelerin Açılması

Prensip olarak aday ülke Avrupa Birliği Müktesebatının tümünü üstlenme ve uygulama konusunda yükümlülük altına girmektedir.¹⁴⁴ Müktesebatı üstlenmeme ya da uygulamama konusunda bir tercihte bulunmanın olmadığı bu süreç, alışlagelmiş olan müzakere süreçlerinden tek taraflı olması nedeniyle farklıdır. Aday ülkelerin katılım müzakereleri boyunca, gerçek anlamda müzakere ettikleri tek konu, ilgili başlığa ilişkin uyum takvimidir.

Mevzuatın uyumlaştırılması ise üç farklı aşamada gerçekleşmektedir:

- a. **Mevzuatın aktarılması:** Avrupa Birliği mevzuatında yer alan yükümlülüklerin, hak ve sorumlulukların aday ülkenin ulusal hukuk sistemine aktarılması için hukuki açıdan düzenleyici ya da idari açıdan bağlayıcı tedbirler alınmasını gerekebilir. Bu nedenle aktarma, yalnızca ilgili mevzuatta yer alan ifadelerin ulusal hukukta tekrar edilmesini değil, aynı zamanda ulusal hukukun bir bütün

---

¹⁴⁴ Reçber, *Türkiye-Avrupa Birliği...*, s.248.

olarak ilgili mevzuat hükümlerini yansıtabilmesini sağlayacak şekilde ulusal mevzuatın söz konusu düzenleme ile çatışan hükümlerinin kaldırılması, değiştirilmesi yönünde ek bazı hükümlerin koyulmasını da içermektedir.

b. Mevzuatın uygulanması : Avrupa Birliği mevzuatının, ilgili mevzuatın uygulanmasından sorumlu kurumlarca kararlara eklenmesi ve söz konusu mevzuata ilişkin hak, yükümlülük ve sorumlulukların yerine getirilmesini en etkin biçimde sağlayabilmesi için gerekli altyapı ve düzenlemelerin oluşturulması gereklidir.

c. Yürütme : Yetkin otoritelerin, mevzuatın uygulanmasına yönelik alacakları tüm önlemleri (izleme, ani denetimler, zorunlu düzeltme önlemleri, cezalar, vb.) içermektedir.

145

Müzakere Türkiye ölçeğinde 35 başlık altında toplanmıştır. Bunlar:

1. Malların Serbest Dolaşımı,
2. İşçilerin Serbest Dolaşımı,
3. Yerleşim Hakkı ve Hizmetlerin Serbest Dolaşımı,
4. Sermayenin Serbest Dolaşımı,
5. Kamu Alımları,
6. Şirketler Hukuku,
7. Fikri Mülkiyet Hakları,
8. Rekabet Politikası,
9. Mali Hizmetler,
10. Bilgi Toplumu ve Medya,
11. Tarım ve Kırsal Kalkınma,

---

¹⁴⁵ <http://www.ikv.org.tr/muzakeresureci.php> (05.03.2009)

12. Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Politikası,
13. Balıkçılık,
14. Ulaştırma Politikası,
15. Enerji,
16. Vergi,
17. Ekonomik ve Parasal Birlik,
18. İstatistik,
19. Sosyal Politika ve İstihdam,
20. İşletme ve Sanayi Politikası,
21. Trans Avrupa şebekeleri,
22. Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu,
23. Yargı ve Temel Hakları,
24. Adalet, Özgürlük ve Güvenlik,
25. Bilim ve Araştırma,
26. Eğitim ve Kültür,
27. Çevre,
28. Tüketici ve Sağlığının Korunması,
29. Gümrük Birliği,
30. Dış İlişkiler,
31. Dış, Güvenlik ve Savunma Politikası,
32. Mali Kontrol,
33. Mali ve Bütçe Düzenlemeleri,
34. Kurumlar,
35. Diğer Konular.¹⁴⁶

Mevzuatın uyumlaştırılması sürecinde uygulama ve yürütmeyi sağlayacak idari yapıların oluşturulması ve bu yapıların uygulanacak olan mevzuata hakim olmaları sürecin başarıya ulaşmasında önemli rol oynamaktadır.

Müzakereler genellikle, “kolay” alanlar olarak adlandırılan ve kısa sürede sonuçlandırılabilir konu başlıkları ile başlatılmaktadır. Ancak, ilgili aday ülkenin bu konu

---

¹⁴⁶ Ülgen, *AB İle Müzakerelerin El Kitabı...*, s. 27.

başlıklarına ilişkin önceliklerinin ve konumlarının farklılık göstermesi nedeniyle, tüm aday ülkeler için aynı sınıflandırmanın yapılması güçtür.¹⁴⁷

Ekonomik ve Parasal Birlik, İstatistik, Tüketicinin ve Tüketici Sağlığının Korunması, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası, Dış Ekonomik İlişkiler, Mali Kontrol öncelikle açılan konu başlıkları olmamakla birlikte müzakerelerin kısa sürdüğü alanlardır.

Balıkçılık, Telekomünikasyon ve Bilgi Teknolojileri, Bölgesel Politika, Gümrük Birliği, Kültür ve Görsel-İşitsel Politikalar ve Şirket Hukuku alanları ise aday ülkelerin büyük bir sorunla karşılaşmadıkları ya da ulusal düzenlemelerinde düzenlemeler ya da değişiklikler yaparak tamamladıkları müzakere başlıklarıdır.

Müzakereler aşamasında en fazla sorunla karşılaşılan ve müzakere sürecinin en uzun sürdüğü konu başlıklarını ise Malların Serbest Dolaşımı, Hizmetlerin Serbest Dolaşımı, Sermayenin Serbest Dolaşımı, Rekabet, Ulaştırma, Enerji, Adalet ve İşçileri, İstihdam ve Sosyal Politikadır.

Müzakereler aşamasında en zor ve kapsamı itibariyle uyum sürecinde en fazla sorunla karşılaşılan müzakere başlıklarını Tarım ve Çevre oluşturmaktadır. Avrupa Birliği Bütçesinin yaklaşık %50'sinin tarım oluşturduğu ve Avrupa Birliği müktesebatının yarısından fazlasının tarıma ilişkin düzenlemeler olduğu; aynı şekilde çevre konusunu düzenleyen mevzuatın da son derece kapsamlı olduğu ve aday ülke açısından uyum sürecinde mali külfeti yüksek ciddi yatırımlar gerektirdiği dikkate alındığında aday ülkelerin en fazla zorlandıkları alanların bu başlıklar oluşu doğal görünmektedir.¹⁴⁸

---

¹⁴⁷ Reçber, *Türkiye-Avrupa Birliği...*, s.249.

¹⁴⁸ <http://www.ikv.org.tr/muzakeresureci.php> (05.03.2009)

4.1.3.5. Müzakerelerin Tamamlanması

Fiili Müzakerelerde aday ülkenin pozisyon belgesinde belirttiği sürece ve uygulamalara uyması ve bunun sonucunda ilgili konu başlığında AB müktesebatı ile uyumun sağlanmasıyla birlikte Hükümetler arası Konferans oybirliği ile alacağı olumlu karar neticesinde, konu başlığı geçici olarak kapatılmaktadır. Herhangi bir müktesebat başlığına ilişkin müzakerenin geçici olarak kapatılması, tarafların bu başlıktaki müzakereleri tekrar açma hakkını saklı tutması anlamına gelmektedir. Bunun başlıca nedeni, öncelikle, müzakerelerin en temel belirleyicisi olan “her şey üzerinde anlaşma sağlanmadığı sürece hiçbir şey üzerinde anlaşma sağlanmaması” ilkesidir.

Geçici kapama aday ülkenin söz konusu konu başlığında gerekli uyumu sağladığı anlamına gelmektedir. Ancak geçici kapama aynı zamanda, aday ülkenin diğer konu başlıklarında uyum sağlamaması halinde ya da verdiği taahhütleri yerine getirmemesi halinde kapanan konu başlığının tekrar açılabileceği bu bağlamda fiili müzakerelere geri dönülebileceği anlamına da gelmektedir. Bu sayede aday ülkenin müzakere sürecinde rehavete kapılması ve Pozisyon Belgesinde belirttiği hedeflerden caymaması amaçlanmaktadır.

Aday ülkenin tüm konu başlıklarında Pozisyon Belgesi’nde belirttiği hedefleri yerine getirip AB müktesebatına uyumu sağlamasıyla birlikte bütün konu başlıkları nihai olarak kapanmaktadır. Nihai kapama artık geri dönüşü olmayan bir prosedürdür. Nihai Kapama, aday ülkenin AB üyesi olabileceğini ifade eden bir durum olarak görülebilir. Nihai Kapama ile müzakere süreci sona ermiş olur.

4.1.3.6. Katılım Antlaşmasının Hazırlanması ve Onaylanması

Müzakerelerin tamamlanmasından sonra, aday ülkenin Avrupa Birliği’ne katılım şartlarını ortaya koyan Katılım Antlaşması hazırlanmaktadır. Avrupa Birliği genişleme

süreçleri dikkate alındığında, Avrupa Birliği Komisyonu'nun, Antlaşma taslağını ve eklerini müzakere sürecinde hazırlamaya başladığı görülmektedir.

Katılım Antlaşması'nda müzakerede ele alınmış ve karara bağlanmış konulara yer verilmektedir. Bunlar şu başlıklardan oluşmaktadır:

- Yeni üyenin AB kurumlarına katılım şartları,
- Yeni üyeye tanınan geçiş dönemleri ve deregasyonlar,
- Yeni üyenin AB bütçesine katkısı ve bütçeden alacağı katkı,
- Yeni üyeye uyum sağlamak adına ortak politikalarda yapılacak değişiklikler,
- Yeni üyenin tam üyeliğe intibak sürecini kolaylaştırmak üzere yürürlüğe konacak yeni programlar.¹⁴⁹

Söz konusu taslak, üye ülkeler, ilgili aday ülke, Komisyon ve Konsey'den temsilcilerin yer aldığı bir çalışma grubunda incelenerek tartışılmakta ve nihai hali verilmektedir. Bu işlemleri takiben taslak Katılım Antlaşması, ABKA'nın 49. maddesinde benimsendiği gibi¹⁵⁰ Parlamento, ilgili AP Komitesi'nin raporunu da değerlendirerek Antlaşmayı genel oturumda onaylama prosedürüne göre görüşmeye açmaktadır. Bu prosedüre göre onay kararı, Parlamento toplam üye sayısının

---

¹⁴⁹ Ülgen, *AB İle Müzakerelerin El Kitabı...*, s. 59.

¹⁵⁰ ABKA'nın 49. Md.'si şu şekildedir: "6.Md.'nin 1. Prg.'ında belirtilen ilkelere saygı duyan her Avrupa Devleti, Birliği üye olmak için başvuruda bulunabilir. Başvurusunu; Komisyon'a danıştıktan sonra ve üyelerinin salt çoğunluğuyla karar verecek olan Avrupa Parlamentosu'nun uygun görüşünü aldıktan sonra, oybirliği ile karar verecek olan Konsey'e iletir.

Kabul koşulları ve bu kabulün Birliğin dayandığı Antlaşmalar ile ilgili olarak beraberinde getirdiği uyarlamalar, üye devletler ile talep sahibi devlet arasında bir anlaşmanın konusunu oluşturur.

Söz konusu antlaşma, kendi anayasal usullerine göre bütün üye devletlerin onayına sunulur."

yarısından bir fazlasının oyuyla yani basit çoğunluk ile alınmaktadır. AP'nin onayı alındıktan sonra Antlaşma'nın Konsey tarafından oybirliği ile onaylanması gerekmektedir.

Avrupa Parlamentosu ve Konsey'in onayını takiben Antlaşma, üye ülkeler ve ilgili aday ülke tarafından imzalanmakta, üyelik, Katılım Antlaşması'nın bütün akit tarafların (AB üyesi ülkeler ve aday ülke) kendi anayasal usullerine göre onaylandıktan sonra (meclis onayı ya da referandum) yürürlüğe girmekte, ve katılım süreci tamamlanmaktadır.¹⁵¹

Sonuç olarak denilebilir ki, Müzakere süreci, Avrupa Birliği'ne aday olmuş bir ülkenin tam üye olmasının son aşamasıdır. Bu aşamada ilgili aday ülkenin ulusal mevzuatının AB Müktesebatına uyum sağlaması için gerekli değişiklikler ya da ilaveler eklenmek suretiyle tam üyeliğin son aşaması gerçekleştirilmektedir. Bu sürecin hızını aday ülkenin üyelik koşullarını yerine getirmede kaydettiği ilerleme belirlemektedir.

Müzakereler genellikle, “kolay” alanlar olarak adlandırılan ve kısa sürede sonuçlandırılacak konu başlıkları ile başlatılmaktadır. Ancak, ilgili aday ülkenin bu konu başlıklarına ilişkin önceliklerinin ve konumlarının farklılık göstermesi nedeniyle, tüm aday ülkeler için aynı sınıflandırmanın yapılması güçtür. Birliğin absorbe etme kapasitesi de dahil, tüm Kopenhag kriterleri göz önünde bulundurularak, Türkiye'nin üyelik yükümlülüklerini tam olarak üstlenecek durumda olmaması halinde Avrupa yapılarına mümkün olan en güçlü bağlarla kenetlenmesi sağlanmalıdır” denilerek Türkiye'ye tam üyelik dışında imtiyazlı ortaklık türünden bağlanması açık tutulmuştur.

Müzakere süreci AB entegrasyonunun ve AB genişlemesinin en önemli aracıdır. Müzakere sürecinde ve süreç sonucunda aday ülkelerin AB müktesebatına uyumda eriştiği düzey, AB'nin geleceği ve entegrasyonun olumlu sonuçlanması

---

¹⁵¹ <http://www.ikv.org.tr/muzakeresureci.php> (05.03.2009)

açısından oldukça önemli olmaktadır. Aday ülkelerin ulusal mevzuatlarının tarandığı, AB müktesebatına uyumlu hale getirildiği süreç olarak, üyelik sürecinin son aşamasıdır.

4.2. Birlik Genişleme Süreci

4.2.1. Birinci Genişleme: İngiltere, İrlanda ve Danimarka

Avrupa Topluluklarının kuruluşundan itibaren göstermiş oldukları başarılı gelişim, başlangıçta AT'ye girmek istemeyen ülkelerin daha sonra Topluluklara üyelik başvurusunda bulunmalarına yol açmıştır.¹⁵² Başlangıç yıllarında Avrupa Topluluğu'nun dışında kalmayı tercih eden ve buna alternatif olarak EFTA'nın kurulmasında ön ayak olan İngiltere, zamanla fikir değiştirmiş ve Avrupa Topluluğu'na üye olmanın yollarını aramıştır. İngiltere'nin bu talebi Fransa tarafından reddedilmiştir. Fransa'nın İngiltere'nin üyeliğine neden sıcak bakmadığı iki temel nedenle açıklanabilir.¹⁵³

Bunlardan birincisi psikolojiktir. Fransa Cumhurbaşkanı General de Gaulle, iktidarda olduğu dönemde İngiltere'ye karşı mesafeli davranmıştır. Bunun nedeni, İkinci Dünya Savaşı yıllarında Alman işgaline karşı donanma hazırlayan ve Fransa'yı işgalden kurtarmak isteyen De Gaulle'in çabalarının ve donanmanın bizzat İngilizler tarafından batırılması gösterilebilir. İngilizler tarafından bu donanmanın batırılma gerekçesi, bu donanmanın Alman gücünün eline geçmesiyle Alman donanmasının güçleneceği endişesi öne sürülse de bu durum Fransızları tatmin etmemiştir.

İkinci olarak Fransa'nın Avrupa bütünleşmesine ilişkin düşüncesi de İngiltere'ye mesafeli yaklaşmasına neden

---

¹⁵² Rıdvan Karluk, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, İstanbul:Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., s.17.

¹⁵³ İrfan Kaya Ülger, *Avrupa Birliği'nin ABC'si*, Ankara:Sinemis Yayınları, s.39.

olmuştur.¹⁵⁴ Fransa federal Avrupa söylemi olan “vatandaşlar Avrupası”nın karşısına “vatanlar Avrupası” söylemini çıkartmıştır. Bunun sonucunda ortaya çıkan durum şu şekilde olmuştur. Federalist dünya görüşünün ortaya koyduğu “Topluluklara tam üyelik anından itibaren üye devletlerin egemen yetkilerini devretmelerini” öngören görüş ile, “egemen yetki devrinin söz konusu olmadığı, Toplulukların kendilerine verilen görev sınırları içinde yetkilerini yetki vekaleti ile sınırlı kullanabildikleri fonksiyonalist teorinin çatışmasıdır.

Ortak Tarım Politikasının AET’nin kendi öz kaynaklarından finansmanını sağlamak üzere yeni bir bütçe yapılandırmasına gidilmesi, Fransa ile diğer topluluk üyeleri arasında iplerin kopmasına neden olmuştur. Fransa, “boş sandalye politikası” izleyerek (karar alma sürecine katılmayarak) Topluluktan en ufak bir kararın çıkmasını engellemiştir. Fransa’nın sekiz ay süren bu politikası 1966 yılının şubat ayında Lüksemburg’da gerçekleştirilen uzlaşma sonucunda aşılmıştır.

Bu uzlaşmaya göre, karar alma prosedüründe oybirliği öngörülme dahi, b,r ülkenin alınacak kararda yaşamsal çıkarının bulunduğunu iddia etmesi halinde oylama otomatik olarak oybirliği gerektiren usul uyarınca yapılıyor yaşamsal çıkarı olduğunu iddia eden ülkenin vetosunu kullanması yoluyla da kararın alınmasının engellenebilmesinin önü açılıyordu.¹⁵⁵

Avrupa Topluluğu içinde bu gelişmeler yaşanırken İngiltere yeniden üyelik talebinde bulunmuştur. İngiltere bu talebini EFTA’yla aynı çatı altında olan İrlanda, Danimarka ve Norveç’le birlikte gerçekleştirmiştir.

1969 yılında Cumhurbaşkanlığı görevine seçilen Georges Pompidou, de Gaulle’e göre ılımlı bir politika izlemiş, genişleme yolundaki vetoyu Lahey Zirvesi’nde kaldırmıştır. Lahey Zirvesinin ardından, Avrupa Topluluğu’nun ilk

---

¹⁵⁴ Ibid., s.40.

¹⁵⁵ Ibid., s.41.

genişleme müzakereleri başlamış, İngiltere, İrlanda, Danimarka ve Norveç ile müzakereler yürütülmüş olup Norveç referandum sonucu Avrupa Topluluğu'na katılmaktan vazgeçmiştir.

4.2.2. İkinci Genişleme: Yunanistan

Topluluğun ikinci genişlemesi, Yunanistan'ın 1 Ocak 1981 tarihinde Topluluğa 10'uncu üye olarak katılmasıyla olmuştur. Yunanistan, Roma Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinden yaklaşık 1,5 yıl sonra 8 Haziran 1959'da AT'ye "ortak üye" olmak için başvurmuştur.¹⁵⁶

1974 yılının Temmuz ayı içinde Kıbrıs'ta yaşanan hükümet darbesi sonucunda Makarios iktidardan uzaklaştırılmış, Samson iktidarı ele geçirmiştir. Bu gelişmeler sonucunda Türkiye garanti hakkını kullanmış ve Kıbrıs'a bir müdahalede bulunmuş bunun sonucunda Yunanistan'da 1967'den beri iktidarda olan Albaylar Cuntası devrilmiştir.

Karamanlis önderliğinde demokrasiye geçen Yunanistan demokrasisinin teminatı olarak gördüğü Avrupa Ekonomik Topluluğu'na tam üyelik başvurusu yapmıştır. Yunanistan'ın tam üye olması konusunda Komisyon'un görüşü olumsuz olmasına rağmen, Bakanlar Konseyi, ekonomik gerekçeleri geri plana iterek Yunanistan ile tam üyelik müzakerelerinin başlamasına yeşil ışık yakmıştır.¹⁵⁷ Uzun müzakerelerin ardından 1 Ocak 1981 tarihinde Yunanistan Avrupa Topluluklarına tam üye olarak katılmıştır.

Yunanistan'ın tam üyeliği, ekonomik gerekçelerden daha çok siyasi gerekçelerin ön plana çıkartılması sonucu mümkün olabilmiştir. Bununla birlikte, Yunanistan'ın tam üyeliği, Avrupa Topluluğu açısından ekonomik olarak çok fazla soruna yol açmamıştır.

---

¹⁵⁶ Karluk, *Avrupa Birliği ve Türkiye...*, s.17.

¹⁵⁷ Ülger, *Avrupa Birliği'nin ABC'si...*, s.45.

4.2.3. Üçüncü Genişleme: İspanya ve Portekiz

Bu genişlemede, Avrupa'da iki önemli faşist diktatörün siyaset sahnesinden çekilmesiyle demokrasiye kavuşan iki ülkenin, demokrasilerini teminat altına alma amacını ön plana çıkarmış ve bu ülkelerin AT'ye üye olma yolları açılmıştır. Bu ülkeler, Franco'dan kurtulan İspanya ile, Salazar'dan kurtulan Portekiz'dir.¹⁵⁸

Yunanistan'ın tam üyelik başvurusunda olduğu gibi İspanya ve Portekiz'in tam üyelik başvurularında da Komisyon, ekonomik gerekçeleri öne çıkararak olumsuz görüş bildirmiştir. Ama buna rağmen, Yunanistan'da olduğu gibi Bakanlar Konseyi, siyasi gerekçeyi ön plana çekerek İspanya ve Portekiz ile tam üyelik müzakerelerini başlatmıştır.

Müzakereler başlamasına rağmen, özellikle coğrafi büyüklüğü ve nüfusu nedeniyle müzakereler İspanya bakımından oldukça çetin geçmiştir. Özellikle o dönemde İspanya'nın AT ortalamalarının çok gerilerinde kalan gelir yapısı büyük sorun oluşturmuştur. Tam üyelik müzakereleri, bu nedenle birkaç kez kesilmiş olsa da bu güçlükler İspanyolların bütün sosyo-ekonomik katmanlarının AT tam üyeliğine dört elle sarılmaları önemli derecede rol oynamıştır.

4.2.4. Dördüncü Genişleme: İsveç, Finlandiya ve Avusturya

1990'lı yılların başlarında Avrupa Ekonomik Topluluğu ile EFTA ülkeleri arasında çok geniş kapsamlı bir ekonomik entegrasyon anlaşması yapılmıştır. Avrupa Ekonomik Alanı olarak bilinen bu anlaşma ile EFTA ülkeleri ile AET arasında ekonomik bütünleşmenin ileri düzeye taşınması amaçlanıyordu. AEA Anlaşması'nın asıl önemi, EFTA ülkelerinin önemli bir kısmının bu Anlaşma aracılığıyla Topluluk müktesebatının büyük bir kısmıyla tanışıklığının sağlanması ve Maastricht

---

¹⁵⁸ Ibid., s.45.

Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinin ardından AB tam üyeliğine hazır hale gelmesi olmuştur.¹⁵⁹

Kasım 1993'te Maastricht Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinden az bir süre sonra, 1 Ocak 1995'te Avusturya, İsveç ve Finlandiya'nın AB'ye katılımlarında fazla sorun yaşanmamıştır. Müzakereleri başarıyla tamamlayan Norveç ise tıpkı 1973 genişlemesinde olduğu gibi referandum sonucunda Norveç halkı AT'ye katılmayı bir kez daha reddetmiştir.¹⁶⁰ Ekonomik olduğu kadar stratejik olarak da Soğuk Savaş boyunca tarafsızlaştırılmış olmaları açısından ağır basan bu üç ülke değişen uluslararası sistemde Avrupa Birliği'nin bir aktör olarak etkinlik sağlaması açısından önem taşımıştır. Güven ve refah artırma konusunda diğer ülkelere örnek olmuşlardır. Avrupa Birliği ile uyumu çok çabuk yakalamış olmalarının nedeni genel olarak birliğe zengin, gelenekçi ve demokratik ülkelere oluşun homojen bir grup olarak girmiş olmalarıdır.¹⁶¹

4.2.5. Beşinci Genişleme: 10 Yeni Üye Ülkenin

Katılımı

Doğu Bloğu'nun çözülmesi sonrasında demokrasiye dönen Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri, demokrasilerini ebediyen korumak ve ekonomik gelişmelerini güvence altına almak amacıyla AB'ye tam üyelik başvurularında bulunmaya başladılar. Aslında 1990'lı yıllarda Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile AB arasında imzalanan Avrupa Antlaşmaları'nın temel niyeti de söz konusu ülkeleri AB üyeliğine taşımaktı. Bu bağlamda, AB Aralık 1993 ayında Kopenhag Zirvesi'nde

---

¹⁵⁹ Ibid., s.47.

¹⁶⁰ Çağrı Erhan, "Avrupa Bütünleşmesinin Tarihsel Gelişimi", *Avrupa Birliği Temel Konular*, Çağrı Erhan, Ayşe Burça Kızıllırmak (ed.), Ankara: İmaj Yayınevi, 2007, s.30.

¹⁶¹ <http://strateji.cukurova.edu.tr/AVRUPA/AB%20Sempozyumu.pdf> (11.09.2009)

adayların tam üye olabilmeleri için uymaları gereken zorunlu kriterleri (Kopenhag Kriterleri) belirlemiştir.

12-13 Aralık 1997 tarihleri arasında gerçekleştirilen AB Lüksemburg Zirvesi'nde aday ülkeler 3 ana gruba ayrılmıştır. Birinci grupta Kıbrıs Rum Yönetimi, Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovenya ve Estonya yer alıyordu İkinci grupta Letonya, Litvanya, Bulgaristan, Romanya ve Slovakya'dan oluşmaktaydı. Türkiye ise Lüksemburg Zirvesi'nin üçüncü kategorisini oluşturuyordu. Lüksemburg Zirvesi'nde aday olarak ilan edilen ülkelerden ilk grupta yer alan ülkelerle, tam üyelik müzakereleri 31 Mart 1998'de, ikinci grupta yer alan ülkelerle 15 Şubat 2000'de başlamıştır.

“Çek Cumhuriyeti: Çek Cumhuriyeti Başbakanı Vaclav Havel, 3 Ocak 1996'da Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Başvurunun ardından AB dönem Başkanı İtalya Başbakanı Lamberto Dini tarafından yapılan açıklamada AB ile Çek Cumhuriyeti arasında müzakerelerin 1996-1997 Hükümetlerarası Konferansın sona ermesinden altı ay sonra başlayacağı ifade edildi. 31 Mart 1998'de tam üyelik müzakereleri başladı. 16 Nisan 2003'de Atina'da katılma anlaşması imzalandı ve Çek Cumhuriyeti Mayıs 2004'de AB'ye katıldı

Polonya: Polonya ile AB arasında Avrupa Anlaşması 16 Aralık 1991'de imzalanmış ve 1 Ocak 1994'te yürürlüğe girmiştir. Anlaşmanın ekonomik ve ticari hükümleri ise 1 Mart 1992'de yapılan geçici anlaşma ile yürürlüğe sokulmuştur. Polonya ile AB arasında tam üyelik müzakereleri 31 Mart 1998'te başlamış ve AB'ye 1 Mayıs 2004'te tam üye olmuştur.

Macaristan: Macaristan, 31 Mart 1994'te Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Komisyon görüşünü 15 Temmuz 1997'de açıklamıştır. 31 Mart 1998'de tam üyelik müzakereleri için Avrupa Birliği ile masaya oturan Macaristan, 1 Mayıs 2004'te Avrupa Birliği üyesi olmuştur.

Estonya: Estonya 24 Kasım 1995'te Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Komisyon görüşünü 15 Temmuz 1997'de açıklamıştır. 31 Mart 1998'de Estonya ile AB arasında tam üyelik müzakereleri başlamıştır. Estonya, diğer aday ülkelerle birlikte 1 Mayıs 2004'de Avrupa Birliği'ne katılmıştır.

Slovenya: Ekonomik gelişmişlik düzeyi ve siyasi istikrarı nedeniyle Slovenya, AB genişleme halkalarından birincisine dahil edilmiştir. AB ile Slovenya arasında tam üyelik müzakereleri 31 Mart 1998'de başlamıştır. Müzakerelerin başarı ile tamamlanmasının ardından Slovenya Mayıs 2004'de Avrupa Birliği'ne katılmıştır.

Güney Kıbrıs: Kıbrıs'ın AB ilişkileri 4 Temmuz 1990'da Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Avrupa Komisyonuna tam üyelik başvurusu ile yeni bir aşamaya girmiştir. 1997 Aralık ayında toplanan Lüksemburg Zirvesinde Kıbrıs Cumhuriyeti AB'ye aday ilan edilmiş ve bu ülkenin genişlemenin ilk grubunda yer alacağı kabul edilmiştir. 31 Mart 1998'de tam üyelik müzakereleri başlamıştır.

Malta: Malta 16 Temmuz 1990'da tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Bu başvuruya ilişkin Komisyon görüşü 30 Haziran 1993'de açıklanmıştır. 15 Şubat 2000'de tam üyelik müzakereleri başlamış Mayıs 2004'de AB'ye tam üye olmuştur.

Litvanya: 8 Aralık 1995'te Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusunda bulunan Litvanya ile üyelik müzakereleri Şubat 2000'de başlamıştır. 2002 Aralık ayında toplanan Kopenhag Zirvesi kararı gereği Litvanya, 2004 Mayıs ayında Avrupa Birliği'ne katılmıştır.

Letonya: Letonya 13 Ekim 1995'te AB'ye tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Komisyon görüşü 15 Temmuz 1997'te açıklamıştır. 2000 Şubat ayında başlanan tam üyelik müzakerelerin tamamlanmasının ardından Letonya'nın AB

üyeliği 2002 Aralık ayında toplanan Kopenhag Zirvesi ile tescil edilmiş 2004 Mayıs ayında tam üye olarak AB'ye katılmıştır.

Slovakya: 27 Haziran 1995'te Slovakya AB'ye tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Ancak siyasi istikrarsızlık ve ekonomik reformlarda gecikme nedeniyle Slovakya, AB genişleme halkalarından ilk kategoriye girememiştir. 15 Şubat 2000'de Slovakya ile AB arasında tam üyelik müzakereleri başlamış ve Mayıs 2004'te tam üye olmuştur.”¹⁶²

4.2.6. Altıncı Genişleme: Bulgaristan ve Romanya

Doğu Bloğu'nun çözülmesi sonrası dönemde, Romanya Avrupa Birliği'ne 22 Haziran 1995'te, Bulgaristan'da 16 Aralık 1995'te Avrupa Birliği'ne resmi olarak tam üyelik başvurusunda bulunmuşlardır.¹⁶³ AB Komisyonunun diğer 8 Merkezi ve Doğu Avrupa ülkesi ile 16 Temmuz 1997'de olumlu görüşünü bildirmiş, ancak 1999 Helsinki Zirvesi'nde gerek Romanya gerek Bulgaristan'ın demokratikleşme, şeffaf yönetim ve insan hakları konusundaki bazı sorunları nedeniyle bu iki ülke diğer on ülkeden bir ölçüde geri düşmüşlerdir. Ancak her iki ülke ile de 15 Şubat 2000'de tam üyelik müzakerelerine başlanmıştır. 2003 yılında Yunanistan dönem başkanlığında gerçekleştirilen zirvede her iki ülkenin de tam üyeliğinin 1 Ocak 2007'de yürürlüğe girmesi kararlaştırılmış ve bu karar 18 Haziran 2004 Brüksel Zirvesinde teyit edilmiştir. Sonuç olarak, onay işlemleri de tamamlandıktan sonra bu ülkelerle Katılım Antlaşmaları 1 Ocak 2007'de yürürlüğe girmiş ve Avrupa bütünleşmesi 27 üyeli bugünkü konumuna ulaşmıştır.

---

¹⁶² Çağrı Erhan, “Avrupa Bütünleşmesinin Tarihsel Gelişimi”, *Avrupa Birliği Temel Konular*, Çağrı Erhan, Ayşe Burça Kızıllırmak (ed.), Ankara: İmaj Yayınevi, 2007, s.34.

¹⁶³ Çağrı Erhan, “Avrupa Bütünleşmesinin Tarihsel Gelişimi”, *Avrupa Birliği Temel Konular*, Çağrı Erhan, Ayşe Burça Kızıllırmak (ed.), Ankara: İmaj Yayınevi, 2007, s.31.

Hırvatistan yedinci genişleme dalgası kapsamında 1 Temmuz 2013 tarihinden Avrupa Birliği'ne üye olmuştur.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TASLAK'TAN ANTLAŞMAYA: ANAYASA VE REFORM ANTLAŞMASI

5.1.1. Avrupa Birliği'nin Anayasaya İhtiyacı Var mı?

Avrupa Birliği'nde anayasallaşma olgusunu incelemeden önce anayasa kavramının ne ifade ettiğini belirtmek de yarar vardır. Bir tanıma göre; “Bir devletin kuruluşunu, örgütlenişini, iktidarın el değiştirmesini ve bireylerin hak ve özgürlüklerini düzenleyen kurallar bütünü”¹⁶⁴ bir diğer tanıma göre “Devletin temel yapısını, örgütlenişini, işleyiş kurallarını gösteren ve kişilerin haklarını güvence altına alan, diğer tüm yasalardan üstün hukuk kurallarına anayasa denir.”

Bütünleşme yolunda önemli adımlar atan Birliğin bir anayasaya gereksinimi olup olmadığı tartışılmaktadır. Anayasanın en etkili savunucularından olan Habermas'a göre Maastricht Antlaşması sonrası dönemde sadece ekonomik kazanımların meşruiyeti temini ve Birliği ileri götürmesi mümkün değildi. Tepeden inmeci bir yaklaşımla hazırlanan ve gerekli toplumsal kökene ve tabana sahip olmayan, üstelik Avrupa Birliği'nin yapısını ve kurumlarını ihtiyaçlar çerçevesinde gerekli biçimde dönüştüremeyen bir anayasa, ne Avrupa demosunu oluşumunu sağlayabilecek ne de demokratik meşruiyet/etkili işleyiş dengesini olumlu yönde geliştirebilecektir.¹⁶⁵

Avrupa Anayasası'ndan iki önemli beklenti vardı: Birincisi, Birlik kurumlarının faaliyetlerini yasallaştırmak,

---

¹⁶⁴ Erdoğan Teziç, *Anayasa Hukuku*, İstanbul:Beta Yayınları, 1996, s.134.

¹⁶⁵ Sanem Baykal, “Avrupa Birliği'nde Anayasallaşma”, *Avrupa Birliği Temel Konular*, Çağrı Erhan, Ayşe Burça Kızıllırmak (ed.), Ankara:İmaj Yayınevi, 2007, s.133.

ikincisi, Birlik kurumlarının faaliyetlerine meşruiyet kazandırmaktır.¹⁶⁶

5.1.2. Anayasanın Oluşum Süreci

Aralık 2000’de AB üyesi Devlet ve Hükümet Başkanları, Nice Zirvesi’nde Birliğin geleceği üzerine daha geniş ve daha derin bir tartışmanın başlatılması ve kurucu antlaşmaların daha ciddi biçimde revize edilmesi konusunda görüş birliğine varmışlardır. Nice Antlaşması’na ekli Birliğin Geleceği Deklarasyonu (Declaration on the future of the Union) nda bu süreç 3 aşamada öngörülmüştür¹⁶⁷: Birinci aşamada açık bir tartışma ortamı oluşturulacak ve buna her kesimden kişi ve kuruluşların katılması sağlanacaktır. İkinci aşama 2002-2003 yıllarını kapsayacak ve bu aşamanın uygulama şekli Aralık 2001 de toplanacak Laeken Zirvesi’nde belirlenecektir. Üçüncü aşamada ise kurucu antlaşmalarda yapılacak değişikliklere karar verilmesi için 2004’te Hükümetlerarası Konferans toplanacaktır.

Birliğin Geleceği Deklarasyonu ile aşağıdaki konular ele alınmış ve buna ilişkin çözümler aranmıştır:

- I. Yetki devri (Subsidiarite) ilkesine uygun olarak Birlik ve üye ülkeler arasındaki yetki ve sorumluluk alanlarını daha kesin bir şekilde netleştirmek ve bunun sürdürülmesini temin etmek,
- II. Nice Zirvesi’nde kabul edilen Temel Haklar Şartı’nın statüsünün belirlenmesi,
- III. Antlaşmaların daha iyi anlaşılmaları için anlamları değişmeden nasıl sadeleştirileceği,

---

¹⁶⁶ Gonzalo Villalta Puig, “The European Constitution: Past and Future”, [www.anu.edu.au/NEC/Puig_Constitution .pdf](http://www.anu.edu.au/NEC/Puig_Constitution.pdf), National Europe Center Paper No. 115, 28 November 2003, p. 1

¹⁶⁷ Enver Bozkurt, Mehmet Özcan, *Avrupa Birliği Hukuku*, Ankara:Asil Yayın Dağıtım, 2004, s.53.

IV. Ulusal Parlamentoların AB çatısı altındaki rollerinin ne olacağı konusu.¹⁶⁸

Avrupa Birliği'nin Geleceğine İlişkin Deklarasyonla Birliğin daha demokratik daha saydam ve daha etkin olması ve Avrupa yurtttaşları için bir Anayasa hazırlanması yönünde karar alınmıştır.

Avrupa Birliği Laeken Zirvesinde Avrupa Birliği'nin geleceğini tartışmak, Avrupa Birliği mevzuatını basitleştirmek ve birleştirmek, en önemlisi bir Avrupa Birliği Anayasası hazırlamak üzere Nice Zirvesinde kararlaştırıldığı üzere bir Kurultay¹⁶⁹ (Konvansiyon) oluşturmuştur. Kurultayın başkanlığına, Fransa eski cumhurbaşkanı Valery Giscard d'Estaing getirilmiştir. Hazırlanması düşünülen Anayasa ile gün geçtikçe genişleyen Birliğin kurumsal yapısının bu ihtiyaçlara cevap verebilir hale getirilmesi amaçlanmıştır. Kurultayın görevleri üç ana bölümde toplanmıştır:

- 1) Vatandaşların AB tarzı ve kurumlarına yaklaştırılması,
- 2) Genişleyen AB'de politikanın ve Avrupa politik alanının düzenlenmesi,
- 3) AB'nin yeni dünya düzeninde model ve istikrar unsuru haline getirilmesi¹⁷⁰

Laeken Zirvesi'yle Kurultayın çalışma aralığı 28 Şubat 2002-Mart 2003 olarak düşünülmüştür. Kurultayın çalışma usulü, Avrupa Birliği açısından oldukça önemlidir. Çünkü anayasanın hazırlanması sürecinde üye ülkelerin dışında sivil

---

¹⁶⁸Bozkurt, Özcan. *Avrupa Birliği Hukuku...*, s.53

¹⁶⁹ Kurultay ın oluşumu ve çalışma şekli için bkz. Ercüment TEZCAN, "Avrupa Birliği Anayasasının Doğuşu ve Öngördüğü Yenilikler", *Avrasya Dosyası*, Cilt:10, Sayı:2, Yaz 2004, ss.233-237; İbrahim S. Canbolat, *Avrupa Birliği Uluslararası Bir Sistemin Tarihsel, Teorik, Kurumsal, Jeopolitik Analizi*, İstanbul:Alfa Kitabevi, 2002, ss 275-278, G. Kumrulu, "Avrupa'nın geleceğine İlişkin Konvansiyon", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt:2, Sayı:4, 2003, ss. 163-191.

¹⁷⁰ Bozkurt, Özcan. *Avrupa Birliği Hukuku...*, s.53

toplum örgütleri de Birliğin geleceği konusundaki tartışmalara katılmışlardır.

5.1.3. Avrupa Anayasası

29 Ekim 2004 tarihinde Roma’da gerçekleştirilen Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi’nde imzalanan AB Anayasası 4 ana bölüm, 448 madde, 36 protokol, 2 bildiri ve 50 deklarasyondan oluşmaktadır.¹⁷¹ Anayasanın birinci bölümü dokuz farklı başlıktan ibaret olup burada Birliğin tanımı ve amaçları, temel haklar ve Birlik vatandaşlığı, Birliğin yetkileri, karar alma prosedürleri ve Birliğin kurumları gibi konular ele alınmıştır. AB Temel Haklar Şartı’nın yer aldığı ikinci bölümde ise insan onuru, özgürlükler, eşitlik, dayanışma, vatandaşlık hakları, adalet ve Antlaşma’nın yorumlanması ve uygulanmasına ilişkin konulara yer verilmiştir. 3. bölümde Birliğin politikaları ve işleyişi konusu düzenlemiştir. Dördüncü bölümde Anayasanın kabulü ve gözden geçirilmesi prosedürleri de dahil genel ve nihai hükümlere yer verilmiştir.¹⁷²

Anayasası’nın birinci kısım sekizinci maddesinde Birliğin sembelleri sayılmıştır:

- ✓ Birlik’in bayrağı mavi fon üzerine on iki altın renkli yıldızdan oluşan bir dairedir.
- ✓ Birlik’in marşı, Ludwig van Beethoven’ın Dokuzuncu Senfonisi’ndeki Ode to Joy’u esas alır.
- ✓ Birlik sloganı “Çeşitlilik İçinde Birlik”tir.
- ✓ Birlik’in para birimi eurodur.

---

¹⁷¹ Murat Saraçlı, “Avrupa Birliği Anayasası ve Reform Antlaşması”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt:4, Sayı:14, 2008, s.81.

¹⁷²Mehmet Özcan, ‘Avrupa Birliği Anayasası’, <http://www.usak.org.uk/junction.asp?mod=articles&st=PrintArticleDetail&iid=51&lm=58649JLFD0932&In=TR> (27.10.2007)

- ✓ 9 Mayıs tüm Birlikte “Avrupa Günü” olarak kutlanır.¹⁷³

5.1.4. Birlik Kurumları ve Yapıları

Anayasal Antlaşmada Avrupa Birliği'nin, amaçlarını ve değerlerini gerçekleştirip geliştirecek ve Birliğin vatandaşlarının ve üye devletlerinin çıkarlarına hizmet edecek tek bir kurumsal çerçeveye sahip olması öngörülmüştür. Birliğin kurumları AB Anayasasında şu şekilde sıralanmaktadır: Avrupa Parlamentosu, Avrupa Birliği Konseyi (Zirve), Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi, Avrupa Komisyonu, Avrupa Birliği Adalet Divanı, Avrupa Merkez Bankası ve Sayıştay.

Avrupa Parlamentosu: Avrupa Parlamentosu, Bakanlar Konseyi ile birlikte yasama organı olarak çalışacak, bütçe görevlerinin yanı sıra Anayasada öngörüldüğü şekliyle siyasi denetim ve danışma görevlerini sürdürecektir.¹⁷⁴ Avrupa Parlamentosu üyeleri daha öncede olduğu yine 5 yıllık süreyle doğrudan genel oyla seçilmesi kararlaştırılmış, Üye ülkelerin nüfusuyla orantılı olacak şekilde her bir ülke en az 6 en çok 96 parlamenterle temsil edilecek ve parlamenter sayısınının 750'i aşmaması planlanmıştır.

Avrupa Konseyi: Avrupa Birliği Konseyi, üye ülke devlet ve hükümet başkanlarının yanı sıra AB Konseyi Başkanı ve Avrupa Komisyonu Başkanının katılımıyla oluşacak olup AB Dışişleri Bakanı da işleyişine katılması kararlaştırılmıştı.¹⁷⁵ Avrupa Konseyi, her üç ayda bir Başkan'ın davetiyle toplanacak, Anayasa'da belirtilen olağan dışı haller dışında kararlarını oybirliği ile alacaktır.

---

¹⁷³ *Avrupa İçin Bir Anayasa Oluşturan Antlaşma*, Ankara: Ankara Barosu Başkanlığı, 2004, s.11.

¹⁷⁴ Sanem Baykal, “Avrupa Birliği'nde Anayasallaşma”, *Avrupa Birliği Temel Konular*, Çağrı Erhan, Ayşe Burça Kızıllırmak (ed.), Ankara: İmaj Yayınevi, 2007, s.123.

¹⁷⁵ *Ibid.*, s.123.

AB Konseyinde kararların eskiden olduğu gibi mutabakatla alınması korunmuştur. AB Konseyi Başkanlığı, eskiden olduğu gibi 6 aylık dönüşümlü başkanlık yerine 2,5 yıllık yenilebilir biçimde en fazla 5 yıllık görevde kalması kararlaştırılmıştır.

Bakanlar Konseyi: Avrupa Birliği Anayasasıyla Bakanlar Konseyinin görev ve yetkilerinde önemli bir değişiklik olmamıştır. Avrupa Parlamentosu ile birlikte yasama işlevini ve bütçe yapma görevini yerine getirmeye devam edecektir. Kararlar Anayasada belirtilen haller dışında nitelikli oy çokluğuyla alınacaktır.

Avrupa Komisyonu: Avrupa Komisyonu'nun üye sayısı ve oluşumu 17-18 Haziran 2004 tarihleri arasında gerçekleştirilen Brüksel Zirvesinde kesin hale getirilmiştir. Buna göre, 2014 yılına dek AB'ye üye her devletin Komisyon'da bir komiser bulundurması, 2014 yılından sonra ise üye devlet sayısının 2/3'ü oranında (muhtemelen 18 ya da 20) komiserden oluşan bir yapıya geçilmesi üzerinde uzlaşmıştır.¹⁷⁶

Komisyonun yetki ve görevlerinde ise önemli bir değişikliğe yer verilmemiş olup Komisyon'un bağımsız çalışacağı siyasi bakımdan Avrupa Parlamentosu'na tabi olacağı ve Parlamento tarafından güvensizlik oyuyla heyet halinde görevden alınabileceği dile getirilmiştir. Görevleri arasında yürütme, idari denetim, bütçenin ve fonların uygulanması, yasama önerilerini hazırlama gibi konular sayılabilir.

Avrupa Komisyonu Başkanı'nın seçilmesinde önemli bir değişikliğe gidilmiş buna göre, Komisyon Başkanı, AB Konseyi (Zirve) tarafından nitelikli çoğunlukla Avrupa Parlamentosu seçimlerindeki siyasi eğilimler dikkate alındıktan ve gerekli danışmalarda bulunulduktan sonra belirlenecek bir adayın

---

¹⁷⁶ Sanem Baykal, "Avrupa Birliği'nde Anayasallaşma", *Avrupa Birliği Temel Konular*, Çağrı Erhan, Ayşe Burça Kızıllırmak (ed.), Ankara:İmaj Yayınevi, 2007, s.124.

Avrupa Parlamentosu'na sunulması ve Parlamento üyelerinin çoğunluğu ile bu kişiyi ataması ile belirlenecektir.¹⁷⁷ Komisyon'un görev süresi 5 yıldır.

AB Birlik Dışışleri Bakanı: Avrupa Birliği Konseyi'nin nitelikli oy çokluğuyla Avrupa Komisyonu Başkanı'nın da görüşünü alarak bir Avrupa Birliği Dışışleri Bakanı ataması öngörölmüştür. Birliğin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'nı yürütecek olan bakan aynı zamanda Komisyon Başkan yardımcılığı görevini de yürütecektir. AB Dışışleri Bakanlığı makamı oluşturularak AB'nin dış politikasının tek elden ve tek sesle, eşgüdümlü biçimde yürütölmesi amaçlanmıştır.

Yargı Mekanizması: Bütünleşmenin yargısal yapısında Nice Antlaşması ile meydana gelen değişiklikler genel olarak muhafaza edilmiş olup önemli kurumsal ve yapısal değişikliklere gidilmemiştir.

Nitelikli Oy Çokluğu İlkesi: AB Konseyi'nde veya AB Bakanlar Konseyi'nde bir kararın alınabilmesi için, Haziran 2004 Brüksel Zirvesinde varılan uzlaşuya göre, olumlu oyların üye ölkelerin %55'ini, Birlik toplam nüfusunun %65'ini temsil etmesi ve en az 15 üye devletten gelmesi şartı öngörölmüştür.

5.1.5. Anayasanın oylanması

Anayasa taslağının üye ölkeler tarafından onaylanması, ilgili ölkenin iç hukuk yollarına göre düzenlenmektedir. Sözgelimi, bazı ölkelerde parlamentonun onayı yeterli görölürken bazı ölkelerde parlamento onayına ilaveten referandum yoluna gidilmektedir. Anayasanın, 29 Mayıs 2005'te Fransa'da %55,5 olumsuz oyla, 1 Haziran 2005'te Hollanda'da %61,6 olumsuz oyla reddedilmesi Birlik içerisinde karamsar bir havanın oluşmasına neden olmuştur.

Fransa ve Hollanda'da referandum sonuçlarının hemen ardından gerçekleştirilen kamuoyu yoklamaları genel olarak ekonomik sıkıntıların, geleneksel sosyal refah devletinde

---

¹⁷⁷ Ibid., s.124.

yaşanan sorunların, genişlemenin yanı sıra göç ve iltica ile gittikçe artan “yabancı istilasının” beslediği işsizlik ve gelecek korkusunun, çok kültürlü toplumsal yapılarda özellikle 11 Eylül sonrası ortaya çıkan çatlakların, ulusal siyasetçilere ve Avrupa bürokrasisine duyulan güvensizlik ve tepkinin postmodern toplumlarda yaşanan kimlik ve aidiyet sorunlarının Anayasa’nın içeriğinden ve getirip götürdüklerinden daha büyük oranda referandum sonuçlarını belirlediğini göstermekteydi.¹⁷⁸

5.1.6 Değerlendirme

Avrupa Birliği Anayasasıyla, birliğin bütün kurucu antlaşmaları daha önceleri olduğu gibi revize edilmekten ziyade tek bir metinde birleştirilmiş, Birlik organlarının genişleme ve derinleşmeye bağlı olarak Birlik ihtiyaçlarına cevap verebilir niteliklerle donatılmış, Maastricht’teki 3 sütundan biri olan Ortak Dış Politika için kararlı adımlar atılmış ve Avrupa Birliği’nin dış politikasının tel elden yürütülmesi ve çok sesliliği ortadan kaldırmak amacıyla Birlik Dışişleri Bakanlığı makamı oluşturulmuş, Birliği bir devlet hüviyetine büründüren on iki yıldızlı AB bayrağı, AB Marşı ve Avrupa günü gibi bir takım sembollere yer verilmiştir.

Sonuç olarak Avrupa Birliği Anayasası’nın Fransa ve Hollanda tarafından reddedilme nedenleri olarak şunlar sıralanabilir:

- a) AB üyeleri, ekonomik gelecekleri hakkında belirsizlik yaşıyorlar. Fransa, Almanya ve Hollanda ekonomik sorunları çözemedi.
- b) Kurumsal konularda çok fazla uğraşılıp ekonomik ve sosyal konularla hiç ilgilenilmedi.
- c) Euro bölgesi içinde de ekonomik ve politik birlik sağlanamadı.

---

¹⁷⁸ Sanem Baykal, “Avrupa Birliği’nde Anayasallaşma”, *Avrupa Birliği Temel Konular*, Çağrı Erhan, Ayşe Burça Kızıllırmak (ed.), Ankara: İmaj Yayınevi, 2007, s.138.

- d) İktidardaki Fransız hükümetinin icraatlarından duyulan hayal kırıklığı
- e) Anayasanın ekonomik açıdan “Anglo-Sakson” bir yöne doğru kaydığı yolundaki (genelde yersiz) kaygılar
- f) AB’nin geleceği konusundaki genel kaygılar ve Fransa’nın Birlik genelindeki nüfuzunu kaybettiği endişesi
- g) Türkiye’nin birliğe olası üyeliği konusundaki kaygılar
- h) AB ülke liderleri ve kurumları, aldıkları kararlarda halkı dikkate almadılar. Alınan kararların halkta yarattığı olumsuz tepkiyi görmediler, kamuoyundaki eğilimlere ilgisiz kaldılar. Halk, AB Anayasası’nı anlamadı. Günlük yaşamındaki olumsuz unsurların tüm sorumluluğunu Brüksel’e yükledi.
- i) Siyasiler ise kolay yolu seçtiler ve kendi ülkelerindeki olumsuz durumun sorumluluğunu içeriye değil, dışarıya yüklediler. AB’ye yönelik popülist yaklaşımlar sergilediler. Bağımsızlık ve egemenlik gibi unsurları, referandumlarla ilgili kampanyalarda kullandılar.¹⁷⁹

5.2.1. Reform Antlaşması

Avrupa Birliği Anayasası’nın önce Fransa sonra Hollanda tarafından referandumlarla reddedilmesi Birliğin geleceği konusunda karamsar bir havanın oluşmasına neden olmuş ve bu süreç Avrupa Birliği Dönem Başkanlığı’nın Almanya’ya geçmesiyle aşılmaya çalışılmıştır. 21–22 Haziran 2007 tarihinde gerçekleştirilen Brüksel Zirvesi sonunda 11177/1/07 (REV1) Sayılı Avrupa Birliği Konseyi Başkanlık Kararı kabul edilmiş ve bu Karar ile Anayasa’nın onay sürecinin durdurulması ve yeni bir metin hazırlanarak sürecin yeniden

---

¹⁷⁹ Çağrı Erhan, “Avrupa Bütünleşmesinin Tarihsel Gelişimi”, *Avrupa Birliği Temel Konular*, Çağrı Erhan, Ayşe Burça Kızılırmak (ed.), Ankara: İmaj Yayınevi, 2007, s.22.

başlatılması öngörülmüştür.¹⁸⁰ Teknik olarak anayasa bir anayasa olmayan” Reform Antlaşması”(Anayasal Antlaşma) anayasa kavramından halk ürktüğü için federalizmi çağrıştıran her unsurun ayıklanıp yeni versiyonuyla ortaya konulmuştur. 1951’den itibaren devam eden antlaşmalar zincirinin revize edilerek ortaya konulan antlaşmaların sonuncusudur. Avrupa Birliği, 27 üye ülkeyle bu kurumsal yapıyla hantal karar alma mekanizmasıyla daha ileri gitme genişleme, daha esnek kararlar alma şansına sahip değildi. Dolayısıyla Avrupa Birliği’nin kendini yenileyebilmesi için bu antlaşmaya ihtiyaç vardı.

Başkanlık Kararı doğrultusunda 23 Temmuz 2007 tarihinde Hükümetler arası Konferans toplanmıştır. Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşma ile Avrupa Birliği Antlaşması’nı Değiştiren Taslak Antlaşma (Reform Antlaşması), 18-19 Ekim 2007 tarihinde Lizbon’daki Zirvede AB üyesi Devlet ve Hükümet Başkanları tarafından kabul edilmiştir. Müzakereler sonucunda bazı ülkelere diğer ülkelere tanınmayan haklar tanınmıştır. Örneğin; İtalya’ya AB Parlamentosu’nda fazladan bir temsilci bulundurma ve Bulgaristan’a AB para birimi “Euro”yu Kiril alfabesine uygun olarak “Evro” şeklinde adlandırabilme hakkının tanınması ayrıca Polonya’nın küçük gruplara sahip ülkelere Avrupa Birliği kararlarını erteleme hakkının verilmesi gibi¹⁸¹

5.2.2. Genel Hatlarıyla Reform Antlaşması

Reform Antlaşması, Avrupa Birliği Anayasasıyla karşılaştırıldığında öncelikle Anayasaya göre oldukça kısa tutulmuştur. Sözelimi AB Anayasası 4 ana bölüm, 448 madde,

---

¹⁸⁰ Murat Saraçlı, “Avrupa Birliği Anayasası ve Reform Antlaşması”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt:4, Sayı:14, 2008, s.81.

¹⁸¹ Deniz Altınbaş, ‘AB Reform Anlaşması Onayladı, Ama Tehlike Bitmedi’, (23 Ekim 2007), <http://www.asam.org.tr/yazigoster.asp?ID=1808&kat1=2&kat2=,> (05.11.2007)

36 Protokol, 2 Bildiri ve 50 Deklarasyondan oluşurken Reform Antlaşması 7 madde ve 152 sayfadan oluşmaktadır. Anayasada yer alan ve bir devleti çağrıştıran on iki yıldızlı AB bayrağı, AB marşı ve Avrupa günü gibi bir takım sembollere Reform Antlaşması'nda yer verilmemiştir. Yine AB Anayasasının 2. bölümünü oluşturan AB Temel Haklar Şartına' da Reform Antlaşmasında yer verilmemiş olup yalnızca ABA'nin değiştirilmiş 6/1. maddesinde “Birlik, 7 Aralık 2000 tarihli Temel Haklar Şartı'nda belirlenen ve Antlaşmalarla aynı değere sahip olan haklar, özgürlükler ve ilkeleri tanıır” denilerek Şart'a atıfta bulunulmuştur.¹⁸² Son olarak Antlaşma'nın üye devletler iç hukuk mevzuatı karşısında üstünlüğe ilişkin herhangi bir atıfta bulunulmamış bu durum “Üstünlüğe İlişkin Deklarasyon'da” şu şekilde ele alınmıştır: Konferans, Adalet Divanı'nın istikrarlı içtihat hukuku uyarınca Antlaşmaların ve Birlik tarafından Antlaşmalara dayanarak kabul edilen hukukun söz konusu içtihat hukukunda belirlenen şartlar altında Üye Devletlerin Hukukları üzerinde üstün olduğunu hatırlatır” denilmiştir.¹⁸³

Reform Antlaşması'nda Avrupa Birliği Anayasasındaki AB hukuk kişiliği ve kurumsal yapının aynen korunduğunu görmekteyiz. Birliğin AB Anayasasında olduğu gibi tek bir tüzel kişiliğe sahip olduğu, Birliğin Avrupa Topluluğu'nun yerine geçerek onun halefi olduğu belirtilmiştir. Reform Antlaşması'yla Avrupa Birliği Anayasasında öngörülen Birliğin Dışişleri Bakanı yerine “Birliğin Dış İlişkiler ve Güvenliğe İlişkin Yüksek Temsilcisi”ni görmekteyiz. Yüksek Temsilci AB Anayasasında öngörüldüğü gibi Birliğin ortak dış ve güvenlik politikasını yürütecek, Komisyon Başkan Yardımcılığı görevini de yürütmesi planlanmıştır.

Anayasa'da Birliğin kurumsal yapısında dile getirilen ayrıma son verilmiş, Avrupa Parlamentosu, Avrupa Konseyi,

---

¹⁸² Saraçlı, “Avrupa Birliği Anayasası ve Reform Antlaşması”..., s.89.

¹⁸³ Ibid., s.90.

Konsey, Avrupa Komisyonu, AB Adalet Divanı, Sayıştay ve Avrupa Merkez Bankası birlikte ele alınmıştır.¹⁸⁴

Avrupa Konseyi Başkanı'nın 6 aylık süreyle görev yapan "AB Dönem Başkanı"nın yerini alması ve 2.5 yıl (yenilenebilir) süreyle bu görevini sürdürmesine¹⁸⁵ ilişkin düzenlemeye AB Anayasasında olduğu gibi Reform Antlaşmasında da korunmuştur.

Reform Antlaşması'nda "çifte çoğunluk" oy sistemi aynen korunmuş fakat Polonya'nın talebi üzerine uygulanması ertelenmiştir. Buna göre 1 Kasım 2014 tarihine kadar mevcut nitelikli çoğunluk kararına devam edilecek bu tarihten sonra ise çifte çoğunluk kuralı uygulanması kararlaştırılmıştır. Bunun istisnası, 1 Kasım 2014 ile 31 Mart 2017 tarihleri arasındaki geçiş döneminde nitelikli çoğunlukla alınması gereken kararlarda, herhangi bir AB Bakanlar Konseyi üyesi kararın çifte çoğunluk ile değil nitelikli çoğunluk ile alınmasını isteyebilecektir.¹⁸⁶

Reform Antlaşmasıyla getirilen bir diğer yenilik ulusal parlamentoların rollerinin artırılmasına ilişkindir. AB Anayasasına Reform Antlaşmasında yapılan değişikliklerle ulusal parlamentolara, yasama aracı taslaklarına ve yetki ikamesine ilişkin gerekçeli kararlarını vermeleri için tanınacak olan süre 6 haftadan 8 haftaya çıkarılmıştır.¹⁸⁷

Reform Antlaşması'nda Birliğin Asli organları olarak, Avrupa Parlamentosu, Avrupa Konseyi, Bakanlar Konseyi, Avrupa Komisyonu, Avrupa Birliği Adalet Divanı, Avrupa Merkez Bankası ve Sayıştay ele alınmıştır.

Avrupa Parlamentosu'nun yapısına ilişkin düzenlemede, Parlamenter sayısının 750'i aşmayacağı, parlamento

---

¹⁸⁴ Reform Antlaşması ile değiştirilmiş ABA 9.madde.

¹⁸⁵ Reform Antlaşması ile değiştirilmiş ABA 9b/5-6. Madde.

¹⁸⁶ Reform Antlaşması işe değiştirilmiş ABA 9c/4 ve 9c/5. Maddeler.

¹⁸⁷ Saraçlı, "Avrupa Birliği Anayasası ve Reform Antlaşması"... , s.94.

seçimlerinin 5 yılda bir yapılacağı, üye ülke temsilcilerinin en az 6 en fazla 96 olacağı belirtilmiştir.

Avrupa Birliği Komisyonu yapısında yapılan düzenlemeyle AB Anayasasıyla getirilmesi düşünülen Birlik Dışişleri Bakanı mevkisinden vazgeçilmiş onun yerine “Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi” adlı makam oluşturulmuş ve bu makamın Avrupa Konseyi’ne bağlı olarak çalışması kararlaştırılmıştır. Ayrıca 2014 yılına kadar üye ülkelerin AB Komisyon’unda birer üye temsil edilmesi bu yıldan sonra ise Komisyon toplam üye sayısının üye devlet sayısının üçte ikisine düşürülmesi planlanmıştır.

Reform Antlaşması AB bütünlüşmesi açısından önemli bir ara durak niteliğindedir. 2004’te büyük bir iddia ile hazırlanan AB Anayasasının Fransa ve Hollanda referandumları ile geçerliliğini yitirmesi AB’yi hem meşruiyet ve kimlik krizine sokmuş hem de kurumsal/siyasi işleyişe ilişkin ciddi bir boşluk oluşmasına neden olmuştur.¹⁸⁸ Bu kapsamda son İrlanda referandumunun sembolik ve pratik önemini vurgulamak gerekir. İrlanda referandumuyla evet oylarının çıkmasıyla önemli bir engel aşılmıştır. İrlanda’nın ilk başta Reform Antlaşması’na hayır oyu varı verilmesi, AB genelinde referandum süreçleri iyi yönetilmemesi sorununu ortaya çıkarmıştır. Kamuoyunun bilgilendirilmesi ve Antlaşmaların içeriğine yönelik anlaşılır, doğru bilgiye kolay ulaşabilmesi konusunda sıkıntılar yaşanabilmekte ve bu nedenle Avrupa halklarının korkuları üzerinden aşırı siyaset yapan politika anlayışına manevra alanı sağlanabilmektedir. İrlanda örneğinde bizzat Komisyon Başkanı Barroso’nun halkın yanlış bilgilendirildiğine yönelik isyana varan açıklamaları bu kaygıların ne kadar yerinde olduğunun göstergesidir. Sonuç olarak İrlanda halkının referandumda evet oyu kullanması Anayasal süreci ciddi anlamda rahatlatmıştır.

---

¹⁸⁸<http://www.usakgundem.com> (11.10.2009)

ALTINCI BÖLÜM

KAMUOYU VE TÜRK DIŞ POLİTİKASI ALGISI: SELÇUK ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Bu çalışmada 15-22 Mayıs 2016 tarihleri arasında Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu ile İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencileriyle internet üzerinden gerçekleştirilen bir anket çalışması ele alınmakta ve bu ankette verilen cevaplar değerlendirilmektedir. Anket çalışmasına 453 katılımcı iştirak etmiştir. Ankette, son dönemlerde Türk dış politikası gündemini meşgul eden konular ele alınmıştır. Bu bağlamda Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği sürecinden Mülteci politikalarına, dost-düşman algısından özgün ve güçlü dış politika uygulamalarına kadar geniş bir yelpazede kamuoyunun algısı ölçmeye dönük 12 soru sorulmuştur. Anket çalışması, Kamuoyu ve Türk Dış Politikası arasındaki ilişkiyi ortaya koyarak önlisans ve lisans öğrencilerinin Türk dış politikasına yönelik tutum ve algıları, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği, Avrupa Birliği'nin tavrı, ABD ve Rusya'ya bakışı, mülteciler konusunda ne yapılması gerektiği gibi konulardaki eğilimlerini saptamayı hedeflemiştir.

Araştırmanın amacı, Selçuk Üniversitesi öğrencilerinin Türk dış politikasına olan bakış açısını ortaya koymak ve dış politika ile ilgili konularda yaklaşımlarını saptamaktır. Önceden hazırlanmış soru formları net aracılığıyla öğrenciler tarafından cevaplandırılması istenmiştir. Anket çalışmasında kantitatif araştırma yöntemi kullanılmış olup örneklem seçiminde Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu ve İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrenci görüşlerinden yararlanılmıştır.

Amaç	Araştırmanın amacı: Selçuk Üniversitesi öğrencilerinin Türk dış politikasına olan bakış açısını ortaya koymak ve dış politika ile ilgili konularda yaklaşımlarını saptamak	
Yöntem	Araştırma yöntemi	Kantitatif araştırma
	Veri toplama tekniği	Önceden hazırlanmış soru formuna bağlı net aracılığıyla anket yöntemi
Örnekleme	18 yaş ve üzeri Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu ve İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencileri	
Takvim	Saha Çalışması	15 Mayıs 2016-22 Mayıs 2016
	Veri Kontrol ve Analizi	23 Mayıs 2016-30 Mayıs 2016
	Raporlama	31 Mayıs 2016- 6 Haziran 2016

ANKET SORULARI ve DEĞERLENDİRME

Sizce son dönemde (2014-2016) Türk Dış Politikası'nın öncelikli gündem maddesi nedir?

Seçenekler	Oran(%)	Sayı
Terörle mücadele	51,49	276
Suriye sorunu	18,28	98
AB ile ilişkiler	16,23	87
IŞİD tehdidi	12,31	66
İsrail ile ilişkiler	1,30	7
Ermenistan ile ilişkiler	0,37	2

Ankete katılanların %51,49'u "Terörle mücadele", %18,28'i "Suriye sorunu", %16,23'ü "AB ile ilişkiler", %12,31'i "İŞİD tehdidi", %1,30'u "İsrail ile ilişkiler", %0,37'si ise "Ermenistan ile ilişkiler" yanıtını vermiştir. Türkiye'de Çözüm Süreci olarak da adlandırılan PKK terörüyle mücadelenin HDP'nin 7 Haziran 2015 seçimleri sonrası kullandığı terör örgütü lehine sert söylemleri ile sona ermesi, ardından 20 Temmuz Suruç'ta yaşanan bombalı saldırı, Ankara'daki Merasim Sokak'taki bombalı saldırı vs. sonrası Hükümetin 2015 yılının ikinci yarısında başlattığı yeni terörle mücadele konseptinin ve sürecinin etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Sizce daha güçlü bir Türk dış politikası için aşağıdakilerden hangisine ya da hangilerine ağırlık verilmelidir?

Seçenek metni	Oran (%)	Sayı
Diğer ülkelerle siyasi ilişkilerin güçlendirilmesi	28,04	159
Diplomatik ve ekonomik nitelikteki yaptırımlar	25,22	143
Diğer ülkelerle ekonomik ilişkilerin güçlendirilmesi	24,69	140
Uluslararası kuruluşlarda aktif rol almak	13,93	79
Kamu diplomasisi faaliyetleri	4,4	25
Ülkeler arasında arabuluculuk yapmak	3,7	21

Ankete katılanların %28,04'ü "Diğer ülkelerle siyasi ilişkilerin güçlendirilmesi", %25,22'si "Diplomatik ve ekonomik nitelikteki yaptırımlar", %24,69'u "Diğer ülkelerle ekonomik ilişkilerin güçlendirilmesi", % 13,93'ü "Uluslararası kuruluşlarda aktif rol almak", %4,4'ü "Kamu diplomasisi faaliyetleri", %3,7'si ise "Ülkeler arasında arabuluculuk yapmak" yanıtını vermiştir.

Sizce Türkiye'nin "en yakın dostu" hangi ülkedir?

Seçenek metni	Oran(%)	Sayı
Azerbaycan	60	339
Dostu yoktur	14,51	82
Pakistan	8,14	46
Bosna-Hersek	7,25	41
KKTC	5,84	33
Suudi Arabistan	2,83	16
ABD	0,7	4
Avrupa Birliği	0,53	3
İran	0,17	1

Ankete katılanların %60'ı "Azerbaycan", %14,51'i "Dostu yoktur", %8,14'ü "Pakistan", %7,25'i "Bosna-Hersek", %5,84'ü "KKTC", %2,83'ü "Suudi Arabistan", %0,7'si "ABD", %0,53'ü "Avrupa Birliği", %0,17'si ise "İran" yanıtını vermiştir. Ankete katılanların yüzde 60'ının Azerbaycan yanıtını, Kadir Has Üniversitesi "Türk dış politikası Kamuoyu Algıları Araştırması" 2016 yılı anketinde de yüzde 59,3'ünün Azerbaycan yanıtını vermesi kamuoyunda Azerbaycan'ın dost bir ülke olduğu görüşünü desteklemiştir. (<http://www.khas.edu.tr/news/1367>)

Sizce en çok hangi ülke veya ülkeler Türkiye'ye tehdit oluşturmaktadır?

Seçenekler	Oran(%)	Sayı
İsrail	37,72	289
ABD	27,54	211
Suriye	13,44	103
Ermenistan	11,87	91
İran	6,13	47
Irak	3,26	25

Ankete katılanların %37,72'si "İsrail", %27,54'ü "ABD", %13,44'ü "Suriye", %11,87'si "Ermenistan", %6,13'ü "İran", % 3,26'sı ise "Irak" yanıtını vermiştir.

Sizce Türkiye dış politikasını yürütürken hangi ülke ya da ülkelerle birlikte hareket etmelidir?

Seçenekler	Oran(%)	Sayı
Müslüman ülkeler	34,25	211
Türki Cumhuriyetler	18,5	114
Azerbaycan	17,37	107
Tek başına yürütmelidir	16,72	103
ABD	6,49	40
AB	5,35	33
Rusya	1,29	8

Ankete katılanların %34,25'i "Müslüman ülkeler", %18,5'i "Türki Cumhuriyetler", %17,37'i "Azerbaycan", %16,72'i "Tek başına yürütmelidir", %6,49'u "ABD", % 5,35'i "AB", %1,29'u ise "Rusya" yanıtını vermiştir.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olmasını istiyor musunuz?

Seçenekler	Oran(%)	Sayı
Hayır	45,15	205
Evet	28,63	130
Kararsızım	26,21	119

Ankete katılanların %45,15'i "Hayır", %28,63'ü "Evet", %26,21'i ise "Kararsızım" yanıtını vererek yaklaşık her 2 kişiden 1'inin Avrupa Birliği üyeliğine sıcak bakmadığı görülmüştür.

Sizce Avrupa Birliği Türkiye'ye karşı güvenilir ve samimi davranıyor mu?

Seçenekler	Oran(%)	Sayı
Hayır	84,44	380
Fikrim yok	13,55	61
Evet	2	9

Ankete katılanların %84'ü Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye güvenilir ve samimi davranmadığını, %2'si güvenilir ve samimi davrandığını, %13,55'i ise fikir beyan etmemiştir. Bunda büyük oranda Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye ifte standart uygulaması ve müzakere sürecindeki belirsizlikle rol oynamakta olup Birliğe olan güven ve inanç azalmaktadır. Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin "Kamuoyu ve Türk Dış Politikası"(2010 Ocak) anketinde de %83,9'luk kısım da aynı yanıtı vermiştir. (<http://ataum.ankara.edu.tr/anket.pdf>)

Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğinin engellendiğini düşünüyor musunuz?

Seçenek metni	Oran (%)	Sayı
Evet engelleniyor	90	405
Hayır engellenmiyor	10	45

Ankete katılanların %90'ı "Evet engelleniyor", %10'unu da "Hayır engellenmiyor" yanıtını vererek Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin üyeliği konusunda bir önceki anket sorusunu teyit eder nitelikte güvenilir ve samimi olmadığını dile getirmiştir. Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği hakkında gerek Türk gerekse Avrupa kamuoyunun önündeki sıkıntılarının başında önyargıların geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Avrupa Birliği üyelerinin Türkiye'ye karşı önyargısı Türkiye'de Birliğe yönelik ilginin azalmasına neden olmaktadır. (http://www.kas.de/wf/doc/kas_35820-1522-12-30.pdf?131023094810)

Rusya ile Türkiye arasındaki ilişkileri nasıl tanımlarsınız?

Seçenek metni	Oran (%)	Sayı
Sorunlar vardır.	63,42	307
Düşmancadır.	23,96	116
Ne işbirliği ne de sorun vardır.	5,99	29
İşbirliği vardır.	5,37	26
Çok yakın işbirliği vardır.	1,23	6

Ankete katılanların %63,42'si "Sorunlar vardır", %23,96'sı "Düşmancadır", %5,99'u "Ne iş birliği ne de sorun vardır", %5,37'si "İşbirliği vardır", %1,23'ü ise "Çok yakın işbirliği vardır" yanıtını vermiştir. Kadir Has Üniversitesi "Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması" 2016 yılı anketiyle kıyaslandığında her iki ankette de "sorunlar vardır" yanıtı ilk sırada yer almıştır.

Sizce Türkiye Suriye'ye yönelik nasıl bir politika izlemelidir?

Seçenek metni	Oran (%)	Sayı
Tarafsız kalmalı, herhangi bir müdahalede bulunmamalı	25,69	129
Esad yönetimine karşı uluslararası yaptırımlara destek vermeli	22,11	111
Uluslararası askeri müdahale olması halinde destek vermeli	19,12	96
Sadece silahsız mültecilere yardımcı olmalı	15,53	78
Sadece ticari ilişkileri durdurmalı, herhangi bir siyasi veya askeri yaptırım uygulamamalı	10,15	51
Silahlı muhalif güçlere destek olmalı	7,37	37

Anket çalışmasının sonuçlarına göre "tarafsız kalması, herhangi bir müdahalede bulunmaması" gerektiğini düşünenler

%25,69'luk oranla en yüksek paya sahiptir. Esad yönetimine karşı uluslararası yaptırımlara destek vermeli diyenlerin oranı %22,11, uluslararası askeri müdahale olması halinde destek vermeli diyenlerin oranı ise %19,12'i olmuştur. Sadece silahsız mültecilere yardımcı olmalı diyenlerin oranı %15,53 olurken silahlı muhalif güçlere destek olmalı diyenlerin oranı %7,37 olmuştur.

Sizce Türkiye mültecilere karşı nasıl bir politika izlemeli?

Seçenek metni	Oran (%)	Sayı
Mülteci alımına son vermeli, daha önce gelmiş olanlar ülkelerine geri gönderilmeli	22,14	126
Tampon bölge oluşturulmalı	20,56	117
Ülkeye gelecek mülteciler için sınır teşkil edecek bir sayı belirlenmeli	19,85	113
Kamplara toplanmalı	15,64	89
İnsanlara sahip çıkılmalı	11,42	65
Mülteci alımına son verilmeli daha önce gelmiş olanlar gönderilmemeli	5,79	33
Sayısı ne olursa olsun mülteciler kabul edilmeli	4,56	26

Ankete katılanların %22,14'ü “mülteci alımına son vermeli, daha önce gelmiş olanlar ülkelerine geri gönderilmeli”, %20,56'sı “tampon bölge oluşturulmalı”, %19,85'i “ülkeye gelecek mülteciler için sınır teşkil edecek bir sayı belirlenmeli”, %15,64'ü “kamplara toplanmalı”, %11,42'si “insanlara sahip çıkılmalı”, %5,79'u “mülteci alımına son verilmeli daha önce gelmiş olanlar geri gönderilmemeli”, %4,56'sı ise “sayısı ne olursa olsun mülteciler kabul edilmeli” yanıtını vermiştir.

Türkiye ile ilişkilerinde ABD'yi nasıl tarif edersiniz?

Seçenek metni	Oran (%)	Sayı
Çıkarıcı ülkedir	37,14	263
Güvenilmez ülkedir	20,48	145
Stratejik ülkedir	16,66	118
Sömürgeci ülkedir	16,24	115
Düşman ülkedir	5,64	40
Askeri müttefikdir	2,96	21
Dost ülkedir	0,84	6

Ankete katılanların %37,14'ü çıkarıcı, %20,48'i güvenilmez, %16,24'ü sömürgeci, %5,64'ü düşman ülke olarak görerek ankete katılanların %79,5'i ABD'ye ilişkin olumsuz görüş beyan etmiştir. Kadir Has Üniversitesi, Türk Dış Politikası Kamuoyu Algıları Araştırması, 2016 yılı anketinde de ankete katılanların %67,1'i ABD'ye ilişkin negatif değerlendirmede bulunmuştur. Ankete katılanların %16,66'ı sömürgeci ülke, %0,84'ü ise dost ülke olarak görüş beyan etmiştir.

SONUÇ

Sonuç olarak Türk dış politikasının öncelikli gündem maddelerini %51,49'la “Terörle mücadele”, %18,28'le “Suriye sorunu” oluşturmaktadır. Daha güçlü bir Türk dış politikası için diğer ülkelerle siyasi ilişkilerin güçlendirilmesi, diplomatik ve ekonomik nitelikteki yaptırımlar, diğer ülkelerle ekonomik ilişkilerin güçlendirilmesi yönünde ağırlık bulunmaktadır.

Türkiye'nin en yakın dostu ülke olarak Azerbaycan %60 la en çok oy oranına sahipken bunu %8,14'le Pakistan, %7,25'le Bosna-Hersek, %5,84'le KKTC, %2,83'le Suudi Arabistan, %0,7'le ABD, %0,53'le Avrupa Birliği, %0,17'le İran izlemiştir.

Hangi ülke veya ülkeler Türkiye'ye tehdit oluşturmaktadır? anket sorusunda ilk 5 sırada %37,72'le İsrail,

%27,54'le ABD, %13,44'le Suriye, %11,87'le Ermenistan ve %6,13'le İran yer almaktadır.

Türkiye dış politikasını yürütürken hangi ülke ya da ülkelerle hareket etmelidir? anket sorusunda ilk 3 sırada %34,25'le Müslüman ülkeler, %18,5'le Türki Cumhuriyetleri, %17,37'le Azerbaycan yer almaktadır.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olmasını istemeyenlerin oranı %45,15, isteyenlerin oranı ise %28,63 olup yaklaşık olarak her 2 kişiden 1'i Avrupa Birliği üyeliğine sıcak bakmamaktadır. Buna bağlı olarak ankete katılanların %84,44'ü Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye karşı güvenilir ve samimi davranmadığını, bir diğer soruda ankete katılanların %90'ı Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğinin engellendiğini beyan etmiştir.

Rusya ile Türkiye arasındaki ilişkilerin tanımı konusunda ilk 2 sırada %63,42 ile “sorunlar vardır”, %23,96 ile “düşmancadır” yer almaktadır. Suriye'ye yönelik politika konusunda ilk 3 sırada %25,69 ile “tarafsız kalmalı, herhangi bir müdahalede bulunmamalı”, %22,11 ile “Esad yönetimine karşı uluslararası yaptırımlara destek vermeli”, %19,12 ile “uluslararası askeri müdahale olması halinde destek vermeli” yer almaktadır.

Türkiye'nin mültecilere ilişkin politikasında nasıl bir tavır alması gerektiği konusunda ilk 3 sırada %22,14 ile “mülteci alımına son vermeli, daha önce gelmiş olanlar geri gönderilmeli”, %20,56 ile “tampon bölge oluşturulmalı”, %19,85 ile “ülkeye gelecek mülteciler için sınır teşkil edecek bir sayı belirlenmeli” yer almaktadır.

DEĞERLENDİRME

Temelleri Paris ve Roma Antlaşması'na dayanan Avrupa'nın bütünleşme süreci, kuruluşundan günümüze ekonomik alanda önemli bir ilerleme sağlamış olmasına rağmen siyasal bakımdan aynı başarıyı sağlayamamıştır. Örneğin Ekonomik ve Parasal Birlik'in temelleri atan Maastricht Zirvesi sonrası birliğin bir sonraki aşamaya geçmesini öngören Avrupa Birliği Anayasası'nın Fransa ve Hollanda tarafından reddedilmesi ile Birlik bir süre belirsizlik havası yaşamış fakat getirilen Reform Antlaşması ile bir anlamda çark etmiştir. Teknik olarak anayasa bir anayasa olmayan "Reform Antlaşması"(Anayasal Antlaşma) anayasa kavramından halk ürktüğü için "federalizmi" çağrıştıran her unsurun ayıklanıp yeni versiyonuyla ortaya konulmuştur. 1951'den itibaren devam eden antlaşmalar zincirinin revize edilerek ortaya konulan antlaşmaların sonuncusudur. Eğer Reform Antlaşması yürürlüğe girmemiş olsaydı mevcut düzene Nice Antlaşmasıyla devam edecekti. AB 27 üye ülkeyle bu kurumsal yapıyla hantal karar alma mekanizmasıyla daha ileri gitme genişleme daha esnek kararlar alma şansına sahip değildir. Dolayısıyla AB'nin kendini yenileyebilmesi için bu antlaşmaya ihtiyaç vardı.

AB kendisini yönetecek kurallar bütününün ne olduğunu, henüz nihai aşamaya getirememiştir. Sürekli revize ediyor değiştirmek zorunda kalmıştır. O zaman bu kadar parçalı ve arasında her aşamada bazı ülkelerin istisnai haklar aldığı örneğin Polonya, İngiltere, Danimarka gibi hukuksal ve siyasi yapıyla AB'nin geleceğinin nereye gittiğini sorgulamak gerekir. İrlanda'daki reform AB'nin geleceğinin referandumu aslında ne olduğunun bilmek gerekir. AB nereye gidecek, AB'nin yeri dünyada ne olacak, AB sadece bir ekonomik entegrasyon olarak mı kalacak yoksa bunun ötesine geçip AB bütün diğer alanlarıyla yaşamı uluslararası ilişkileri uluslararası hukuk ve güvenlik alanlarıyla beraber daha büyük bir uluslararası güç mü

olacak. Yani bölgesel güç henüz değil, bununla bölgesel güç olma şansı var, (Türkiye ile beraber küresel güç olacaktır)

Avrupa Birliği Anayasasıyla, birliğin bütün kurucu antlaşmaları daha önceleri olduğu gibi revize edilmekten ziyade tek bir metinde birleştirilmiş, Birlik organlarının genişleme ve derinleşmeye bağlı olarak Birlik ihtiyaçlarına cevap verebilir niteliklerle donatılmış, Maastricht'teki 3 sütundan biri olan Ortak Dış Politika için kararlı adımlar atılmış ve Avrupa Birliği'nin dış politikasının tel elden yürütülmesi ve çok sesliliği ortadan kaldırmak amacıyla Birlik Dışişleri Bakanlığı makamı oluşturulmuş, Birliği bir devlet hüviyetine büründüren on iki yıldızlı AB bayrağı, AB Marşı ve Avrupa günü gibi bir takım sembollere yer verilmiştir.

Avrupa Birliği örgüt yapısı ve karar alma sürecinde çok katmanlı bir yönetim söz konusudur. Avrupa Birliği'nde güç ulusüstü, ulusal, ulusaltı ve yerel otoriteler arasında paylaşılmaktadır. Örgütün bu yapısı nedeniyle federalizme benzediği veya federalizme doğru bir gidiş olduğu iddia edilmektedir. Mevcut yapısıyla Avrupa Birliği'ni federalizme yaklaştıran öğeler olarak aşağıdaki unsurlar sayılabilir:

- Avrupa Birliğinde aynı anda iki hukuk sistemi söz konusudur. Bir yandan Adalet Divanının koruyuculuğunu üstlendiği Avrupa Birliği Hukuku ve öte yandan üye devletlerin ulusal hukukları

- Avrupa Parlamentosu her ne kadar yasama sürecinin en önemli aktörü değil ise de üyeleri doğrudan seçimlerle belirlenmekte ve ulusal ve yerel düzeydeki parlamentolarla birlikte varlığını sürdürmektedir.

- Avrupa Birliği sisteminde ortak bir bütçe ve ortak para söz konusudur.

- Ortak yürütme organı olan Komisyon tüm üye devletler adına Avrupa Birliğinin dış ticaret müzakerelerini yürütebilmekte ve onlar adına bağlayıcı hukuksal taahhütler altına girebilmektedir.

Avrupa bütünleşmesini federasyon yerine konfederasyona benzetenler de vardır. Avrupa Birliği bütünleşmesinin tarihsel geçmişi, mevcut durumu ve gelecekte alacağı biçimi, federasyon ve konfederasyon kavramlarıyla karşılaştırıldığında söylendiği gibi ne bir federalist bir yapıyı ne de konfederalist yapıyı içermektedir.

Tüm bu özellikleri ile Avrupa Birliği mevcut yapısının bir takım özellikleriyle konfederal, bir takım özellikleriyle federal nitelik taşımaktadır. Her ne kadar üye devletler yetkilerinin bir kısmını ulus-üstü mercii olarak AB kurumlarına devretmiş iseler de sistem günümüzde üye devletler arasında görüşme ve pazarlıklar sonucu işlemektedir. Ayrıca günümüz Avrupa Birliği'nde üye olan devletlerin uluslararası hukuk kişilikleri vardır ve bununla doğal sonucu olarak uluslararası müzakere ve anlaşma yapabilme yetkileri bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- AB GENEL SEKRETERLİĞİ, *AB Temel Terimler Sözlüğü*, Ankara, 2003.
- AKGÜN, Birol, “AK:Avrupa Konseyi”, Şaban H. Çalış, Birol Akgün, Önder Kutlu (der), *Uluslararası Örgütler ve Türkiye*, Konya: Çizgi Kitabevi, 2006.
- AKMAN, Vedat, *Avrupa Topluluğu ve Türkiye*, İstanbul: Alfa Basım Yayın, 1995.
- AKTAR, Cengiz, *Avrupa Yol Ayrımında Türkiye*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.
- ALKAN, Nail, “Avrupa Birliği’nin Genişleme Süreci ve Sonrası”, *Avrupa Birliği Üzerine Notlar*, Oğuz Kaymakçı (ed.), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2005.
- ANDERSON, Benedict, *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, Çev. İskender Savaşır, İstanbul: Metis Yayınları, 1995.
- ARI, Tayyar, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2002.
- ARIBOĞAN, Deniz Ülke, *Kabileden Küreselleşmeye Uluslararası İlişkiler Düşüncesi*, İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1998.
- ARMAOĞLU, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1983.
- ARSLAN, Rıza, “Avrupa Birliği’nin Kurumsal Yapısı ve Karar Alma Süreçleri”, *Avrupa Birliği Ortak Politikalar ve Türkiye*, İstanbul: Beta Yayınları, 2003.

- ATTALI, Jacques, “Bir Kıta Mimarisi”, Peter Gowan, Perry Anderson (der), *Avrupa Sorunu Avrupa Ne, Avrupalı Kim*, İstanbul: Aykırı Yayıncılık, 2005.
- BARBER, Benjamin, *Güçlü Demokrasi*, Çev. Mehmet Beşikçi, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1995.
- BAYART, Jean-François, *Kimlik Yanılsaması*, Çev. Mehmet Morali, İstanbul: Metis Yayınları, 1999.
- BAYKAL, Sanem, “Avrupa Birliği’nin Geleceği: Meşruiyet Sorunu, Anayasalaşma Süreci ve Bütünleşmenin Nihai Hedefi”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, Bahar 2004.
- BAYKAL, Sanem, “Avrupa Birliği’nde Anayasallaşma”, *Avrupa Birliği Temel Konular*, Çağrı Erhan, Ayşe Burça Kızıllırmak (ed.), Ankara: İmaj Yayınevi, 2007.
- BOZKURT, E., Özcan, M. ve Köktaş, A, *Avrupa Birliği Hukuku*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2001.
- BOZKURT, Ömer, “Maastricht Antlaşması ve Avrupa Bütünleşmesi”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 26, No:1, 2004.
- BOZKURT, Veysel, *Avrupa Birliği*, Bursa: Ezgi Kitabevi, 1993.
- BULAÇ, Ali, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, İstanbul: Eylül Yayınları, 2001.
- CANBOLAT, İbrahim S., *Avrupa Birliği ve Genişleme Sürecinde Türkiye ile İlişkiler*, İstanbul:Alfa Kitabevi, 2002.

- CANBOLAT, İbrahim S., *Avrupa Birliği Uluslar üstü Bir Sistemin Tarihsel, Teorik, Kurumsal, Jeopolitik Analizi*, İstanbul:Alfa Yayınevi, 2002.
- CEM, İsmail, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi, 2005.
- CEYHAN, Ayşe, *Avrupa Topluluğu Terimleri Sözlüğu*, İstanbul: Alfa Yayıncılık, 1991.
- COŞKUN, Birgül D., “Kitap İncelemesi: Social Theory of International Politics”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Vol: 2, No: 7, 2005.
- COUDENHOVE-KALERGI, Count Richard; “The Pan-European Outlook”, *International Affairs*, Vol. 10, No. 5, September 1931.
- ÇAKIR, Emre, *Avrupa Bütünleşmesinin Siyasal Kuramları*, İstanbul:Beta Basım A.Ş., 2001.
- ÇALIŞ, Ş.H., *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri: Kimlik Arayışı Politik Aktörler ve Değişim*, Ankara:Nobel Yayın Dağıtım, 2004.
- _____, “Ulus, Devlet, Kimlik Labirentinde Türk Dış Politikası”, Şaban Çalış, İhsan Dağı, Ramazan Gözen (ed.), *Türkiye'nin Dış Politika Gündemi: Kimlik, Demokrasi, Güvenlik*, Ankara: Liberte Yayınları, 2001.
- _____, “Uluslararası Örgütler: Tanımların, Yaklaşımların ve Tarihin Alacakaranlığı”, Şaban H. Çalış, Birol Akgün, Önder Kutlu (der), *Uluslararası Örgütler ve Türkiye*, Konya: Çizgi Kitabevi, Şubat 2006.

ÇALIŞ, Şaban H., Birol Akgün, Önder Kutlu (der), *Uluslararası Örgütler ve Türkiye*, Konya: Çizgi Kitabevi, Şubat 2006.

ÇALIŞ, Şaban H., Şehnaz Bağcı, Önder Kutlu, “Avrupa Birliği: Tarihi, Kurumları ve Niteliği”, Şaban H. Çalış, Birol Akgün, Önder Kutlu (der), *Uluslararası Örgütler ve Türkiye*, Konya: Çizgi Kitabevi, Şubat 2006.

ÇAMAN, Elif, “Entegrasyon Teorileri”, *Uluslararası İlişkiler Giriş, Kavram ve Teoriler*, Haydar Çakmak (ed), Ankara: Platin Yayınları, 2007.

ÇELEBİ, Aykut, *Avrupa: Halkların Siyasal Birliği*, İstanbul:Metis Yayınları, 2002.

DEDEOĞLU, Beril, *Adım Adım Avrupa Birliği*, İstanbul:Çınar Yayınları, 1996.

——— “Avrupa Birliği’nin Oluşum ve İşleyişi”, Beril Dedeoğlu (der), *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, İstanbul: Boyut Yayınları, 2003.

DELANTY, Gerard, *Avrupa’nın İcadı*, Çev. Hüsamettin İnaç, Ankara: Adres Yayınları, 2004.

DINAN, Desmond, *Avrupa Birliği Tarihi*, Çev. Hale Akay, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2008.

DOUGHERTY, James E.- Robert L. Pfalzgraff, *Contending Theories of International Relations, A Comprehensive Survey*, New York, 1981.

ERHAN, Çağrı, “Avrupa Bütünleşmesinin Tarihsel Gelişimi”, *Avrupa Birliği Temel Konular*, Çağrı Erhan, Ayşe Burça Kızıllırmak, Ceran Arslan Olcay (ed), Ankara: İmaj Yayınevi, 2007.

- ERDENİR, F. H. Burak, *Avrupa Kimliği: Pan-milliyetçilikten Post-milliyetçiliğe*, Ankara: Ümit Yayınları, 2005.
- FISCHER, Joschka, “From Confederacy to Federation - Thoughts on the Finality of European Integration”, Konferans - Berlin Humboldt University, 12 Mayıs 2000, http://europa.eu.int/constitution/futurum/documents/speech/sp120500_en.pdf
- FİŞNE, Mustafa, “Avrupa Birliği’nin Doğuşu ve Gelişimi”, *Avrupa Birliği Ortak Politikalar ve Türkiye*, İstanbul: Beta Yayınları, 2003.
- GENÇ, Mehmet, *Avrupa Topluluklarının Kurumsal ve Hukuksal Yapısı*, Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi, 1993.
- GOZI, S., “Does the EU Institutional Triangle Have a Future”, *The International Spectator*, Vol. 36, No. 1, January-March 2001.
- GOWAN, Peter, Anderson, Peter, *Avrupa Sorunu Avrupa Ne, Avrupalı Kim?*, Çev. Ali Çakıroğlu, İstanbul: Aykırı Yayıncılık, 2005.
- GÖNLÜBOL, Mehmet, *Uluslararası Politika: İlkeler, Kavramlar, Kurumlar*, Ankara: AÜSBF, 1985.
- GÖZTEPE, Ece, *Avrupa Birliği’nin Siyasal Bütünleşmesi ve Egemenlik Yetkisinin Paylaşılması Sorunu*, Ankara: Seçkin Kitabevi, 2008.
- GÜRAN, Nevzat, *Uluslararası Ekonomik Bütünleşmeler ve Avrupa Birliği*, İzmir, 1999.
- GÜNÜĞÜR, Haluk, *Avrupa Topluluğu Hukuku*, Ankara: Eğitim Yayınları, 1993.

- GÜNÜĞUR, Haluk, *Avrupa Birliği*, Ankara: Avrupa Ekonomik Danışma Merkezi Yayınları, 2007.
- HAAS, Ernst, *The Uniting of Europe*, Stanford: University Press, 1958.
- İNAT, Kemal, “Avrupa Politik İşbirliği’nin Doğuşu”, *Avrupa Birliği Üzerine Notlar*, Oğuz Kaymakçı (ed.), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2005.
- KABAALİOĞLU, Haluk, *Avrupa Topluluklarının Hedefleri, Organları, Çalışması, Ulaştığı Seviye*, İstanbul: İKV Yayınları, 1995.
- KABAALİOĞLU, Haluk, *Avrupa Birliği ve Kıbrıs Sorunu*, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Yayınları, 1999.
- KAHRAMAN, Sevilay, “Avrupa Birliği’nin Genişleme Politikası”, *Avrupa Birliği ve Ortak Politikalar ve Türkiye*, Muhsin Kar, Harun Arıkan (ed), İstanbul: Beta Yayınları, 2003.
- KALEAĞASI, Bahadır, “Tek Pazardan Ekonomik ve Parasal Birliğe: Avrupa Birliği’nin Yetkileri ve Karar Alma Mekanizmaları” *İKV Yayınları*, No:32 İstanbul, 1995.
- KARAKAŞ, Y, *Avrupa Birliği’nde Siyasal Entegrasyon*, Ankara:Siyasal Kitabevi, 2002.
- KARLUK, Rıdvan, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, İstanbul:Beta Basım Yayım Dağıtım, 2008.
- KARLUK, Rıdvan, *Avrupa Toplulukları ve Türkiye*, İstanbul: Bilim-Teknik Yayınları, 1990.
- KAYMAKÇI, Oğuz(Der), Derleme, *Avrupa Birliği Üzerine Notlar*, Ankara:Nobel Yayınları, 2005.

KEOHANE, Robert O. and Stanley Hoffmann, "Institutional Change in Europe in the 1980s," in Robert O. Keohane and Stanley Hoffmann (ed.), *The New European Community: Decisionmaking and Institutional Change*, Boulder: Westview Press, 1991.

KUMRULU, G., "Avrupa'nın Geleceğine İlişkin Konvansiyon", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt:2, Sayı:4, 2003.

LAURSEN, Finn, "Comparing Regional Integration Schemes: International Regimes or Would-be Polities", *Jean Monnet/Robert Schuman Paper Series*, Vol. 3, No. 8, September 2003.

LINDBERG, Leon N., *The Political Dynamics of European Economic Integration*, Stanford: Stanford University Press, 1963.

——— *Decision Making and Integration in the European Community, in: International Political Communities*, New York: Anchor Books, 1966.

MARSH, Steve and Hans Mackenstein, *The International Relations of the European Union*, London: Longman, 2005.

MATTLI, Walter, *The Logic of Integration: Europe and Beyond*, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

———, "Is Something Rotten in the State of Denmark? Constructivism and European Integration", *Journal of European Public Policy*, Vol. 6, No. 4, 1999.

- MILWARD, Alan S., “Bütünleşmenin Baharları”, Peter Gowan, Perry Anderson (der), *Avrupa Sorunu Avrupa Ne, Avrupalı Kim*, İstanbul: Aykırı Yayıncılık, 2005.
- MITRANY, David, *A Working Peace System*, Chicago, 1966.
- MORIN, Edgar, *Avrupa’yı Düşünmek*, Çev. Şirin Tekeli, İstanbul: Alfa Yayınları, 2001.
- ODER, B, E, *Avrupa Birliği’nde Anayasa ve Anayasacılık*, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi, 2004.
- PUIG, Gonzalo Villalta, “The European Constitution: Past and Future”, [www.anu.edu.au/NEC/Puig_Constitution .pdf](http://www.anu.edu.au/NEC/Puig_Constitution.pdf), National Europe Center Paper No. 115, 28 November 2003.
- SCHULZE, Hagen, *Avrupa’da Ulus ve Devlet*, Çev. Timuçin Binder, İstanbul: Literatür Yayınları, 2005.
- SENEMOĞLU, Deniz, “Avrupa Birliği’nin Kurumları- Avrupa Birliği’nde Kurumsal Yapı ve Karar Alma Sürecine Antlaşmalarla Getirilen Düzenlemeler”, *Avrupa Birliği Temel Konular*, Ankara: İmaj Yayınevi, 2007.
- SMITH, Anthony, “Ulusal Kimlik ve Avrupa’nın Birleşme Fikri”, Peter Gowan, Perry Anderson (der), *Avrupa Sorunu Avrupa Ne, Avrupalı Kim*, İstanbul: Aykırı Yayıncılık, 2005.
- ŞAHİN, Mustafa, “Avrupa Birliği Müzakere Süreci ve Türkiye”, *Avrasya Dosyası*, Cilt:10, Sayı:2, 2004.
- ÖZBUDUN, Ergun, *Türk Anayasa Hukuku*, Ankara: Yetkin Kitabevi, 1990.

- ÖZDAL, Barış, Genç, Mehmet, *Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası'nın Türkiye-AB İlişkilerine Etkileri*, İstanbul: Aktüel Yayıncılık, 2005.
- REÇBER, Kamuran, *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri*, İstanbul:Aktüel Yayınları, 2004.
- _____, *Avrupa Birliği Mevzuatı*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2005.
- TEKİNALP, G., TEKİNALP, Ü., *Avrupa Birliği Hukuku*, İstanbul:Beta Basım A.Ş., 1997.
- TEZCAN, Ercüment, *Avrupa Birliği Kurumlar Hukuku*, İstanbul:Beta Basım A.Ş., 2001.
- URBAN, Anna, “EU Enlargement, EU Identity, Culture and National Identity in the Eastern Regions”, *European Integration Studies*, Vol. 2, No. 2, 2003.
- ÜLGEN, Sinan, *AB ile Müzakerelerin El Kitabı, Ne Bekliyoruz, Ne Olacak?*, İstanbul:İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2005.
- ÜLGER, İ.K., *Avrupa Birliği El Kitabı: Kavramlar, Kurumlar, Kişiler*, Ankara:Seçkin Yayınları, 2003.
- WELTON, George, Wolfango Piccoli, “Konstrüktivizme Yönelik Problemler: Kültürel Uluslararası İlişkiler Teorisinin Materyalist Bir Kritiği”, Ayhan Kaya, Günay Göksu Özdoğan (der.), *Uluslararası İlişkilerde Sınır Tanımayan Sorunlar: Göç, Yurttaşlık, İnsan Hakları, Toplumsal Cinsiyet, Küresel Adalet ve Güvenlik*, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2003.

- WENDT Alexander, "The Agent-Structure Problem in International Relations Theory", *International Organization*, Vol: 41 Summer 1987.
- _____, "Anarchy Is What State Make of It?: The Social Construction of Power Politics", *International Organization*, Vol. 46, Spring 1992.
- _____, *Social Theory of International Politics*, Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- WOOD, Anthony, *Europe 1815–1960*, Second Edition, London: Longman, 1984.
- YOSMAOĞLU, Nevzat, *Bölgesel Ekonomik Entegrasyonlar*, Ankara: İmaj Yayınevi, 2001.
- YURDUSEV, A. Nuri, "Avrupa Kimliğinin Oluşumu ve Türk Kimliği", Atilla Eralp, *Türkiye ve Avrupa*, Ankara: İmge Kitabevi, 1997.

Internet Adresleri

- <http://www.abgs.gov.tr>
- http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/MuzakereCercevesi/Muzakere_Cercevesi_2005.pdf
- <http://www.abgs.gov.tr/tarama/Ozet.htm>
- <http://www.asam.org.re/tr/yazigoster.asp?ID=1808&kat1=2&kat2=>
- <http://www.belgenet.com>
- <http://www.deltur.cec.eu.int>
- <http://www.foreigntrade.gov.tr>
- <http://www.ikv.org.tr>
- <http://www.ikv.org.tr/arastirmalar/degerlendirmeler/degerlendirmeler.html>
- <http://www.ikv.org.tr/muzakeresureci.php>

<http://www.mfa.gov.tr>
<http://www.usak.org.uk/junction.asp?mod=articles&st=PrintArticleDetail&id=51&lm=58649JLFD0932&In=TR>
<http://www.europa.eu.int>
[www.anu.edu.au/NEC/Puig_Constitution .pdf](http://www.anu.edu.au/NEC/Puig_Constitution.pdf)
www.deltur.cec.eu.int/nicesubo3.htm
www.hurriyetim.com.tr/abd_dehseti/13mensur
www.meb.gov.tr/duyurular/duyurular/AvrupaGunu/Avrupagunu9mayis.htm

IKSAD
Publishing House

978-625-7029-85-8